



מושגי יסוד במלאכות שבת.

א. נסמכה מלאכת המשכן לאיסור עשיית מלאכה בשבת. בכך התורה הגדירה שכל המלאכות הנצרכות כדי להכין את המשכן הן אסורות לעשייה בשבת. וכשמנו חכמים את המלאכות הללו סידרו אותן לפי תחומי העשייה השונים, חכמים מנו את המלאכות האסורות לפי תחומים הכוללים כמה מלאכות, 1. בישול ואפיה. מחרישת הקרקע, הזריעה, הקצירה, העימור, הדישה, הזריה, הברירה בין אוכל לפסולת, טחינה, ניפוי, לישה. הרי אחד עשר מלאכות, כי בישול ואפיה דבר אחד הם.

2. רדיה בבעלי חיים מהצידה ועד השימוש בעורם. השחיטה, הפשטת העור, עיבודו, השרטוט בעור, החלקתו, חיתוכו. הרי שבע מלאכות.

3. יצירת אריגים ובגדים, מגזיות צמר ועד האריגה והתפירה. ליבון הצמר, ניפוצו לשם טוויה, טוויתו, צביעתו, מתיחת החוטים בנול, החדרת חוטי השתי בטבעות הקבועות בנול, האריגה עצמה - כלומר מתיחת חוט הערב בין חוטי השתי פעמיים, ביטול אריגה - כלומר הסרת חוט הערב מבין חוטי השתי פעמיים. קשירת חוטים, התרת קשרים ותפירה וכן קריעה על מנת לתפור. הרי אלו שלוש עשרה מלאכות.

4. כתיבה ומחיקה על מנת לכתוב. הרי שתי מלאכות.

5. בניה וסתירת הבנוי על מנת לבנות אחר במקומו. הרי שתיים.

6. הבערה וכיבוי על מנת להבעיר אש חדשה. הרי שתיים.

7. סיום תיקון של כלי או בנין.

8. הוצאה מדרשות לרשות.

ב. הרי אלו 39 מלאכות שבת. וכל העושה מהן אחת במזיד חייב סקילה בבית דין. ובשוגג חייב להביא קרבן חטאת לבית המקדש. וכל המלאכות הללו יש להן תולדות - כלומר מלאכות הדומות להן ואף הן אסורות מן התורה.

ג. *מזיד* - פירושו שידע שהיום שבת והפעולה שפועל אסורה ובכל זאת פעל. *שוגג* הוא שנשכח ממנו שהיום שבת, או שלא ידע שהפעולה אסורה בשבת.

ד. לא נאסרה מן התורה אלא מלאכת מחשבת, כלומר שרצה לעשות הפעולה שעשה לבסוף. אבל עשה בלי כוונה, הרי זה פטור מן העונש והקרבן. ולכן מי שנשען על הקיר והדליק נורת ליבון שבזה הבעיר אש, כיון שלא רצה לעשות פעולת ההבערה אינו חייב. אבל צריך לשוב בתשובה. וזה נקרא בלשון ההלכתית *מתעסק*.

ה. היה המעשה שעושה גורר בהכרח את הפעולה האסורה - כגון שפותח דלת המקרר ונדלקת נורת ליבון בתוכו - הרי זה התכווין להבעיר, כיון שבדאי שיפעל פעולה האסורה וחייב. בלשון ההלכתית זה נקרא *פסיק רישיה*^{*}, כלומר אם חותכים את ראשו של בעל חיים - בודאי שימות. ואם לא היה ודאי אלא אפשר שיקרה ואפשר שלא יקרה, נקרא זה *דבר שאינו מתכוין*^{*}.



ו. לא נאסרה המלאכה אלא שעושה אותה על מנת להוציא ממנה התוצאה הישירה שלה שאסרתה התורה. כגון שהיה חופר גומה בקרקע חקלאית, הרי זה חורש וחייב. אבל אם לא רצה הגומה אלא העפר - הרי זה פטור מן התורה. וזה נקרא *מלאכה שאינה צריכה לגופה*¹. שכל מלאכה שאסרה התורה אסרה אותה כשהפעולה היא הכוונה, אבל אם הכוונה היא תוצר לוואי מהפעולה - אסור מדרבנן.

ז. עוד לא נאסרה מן התורה אלא פעולה ישירה, אבל פעולה עקיפה, היינו שפועל איזה פעולה מותרת וממנה נגרמת לאחר זמן פעולה אסורה - לא נאסר מן התורה. וזה נקרא *גרמא*².

ח. עוד גדר של תורה, שלא יהיה חייב עונש וחטאת אלא אם יעשה פעולה בשיעור מסוים, כגון שברר פסולת מן האוכל - לא די שיברור מעט אלא צריך שיברור לפחות כשיעור תאנה. אבל לכתחילה אסור מן התורה לברור אפילו מעט. וכן ברוב המלאכות יש שיעור שחייב לפעול כדי שיתחייב סקילה וחטאת, ומיעוט המלאכות אפילו במעט חייב סקילה וחטאת כגון בהבערה אפילו ניצוץ אחד חייב.

ט. לא נאסרה מן התורה עשיית המלאכה אלא שעושה אותה כדרכה, אבל אם משנה באופן עשייתה לא נאסר מן התורה.

י. עוד לא נאסר מן התורה אלא על אדם אחד שיעשה פעולה לבדו, אבל פעולה שאדם אחד יכול לעשות לבדו ובשעת הפעולה היה אחר מסייעו - הרי שניהם פטורים מן התורה. ואם אדם אחד אינו יכול לעשות לבדו וצריך אחר לסייעו - הרי שניהם חייבים. כגון שהיה כלי גדול וכבד בבית ואדם אחד לא יכול לשאתו, ושניים הוציאוהו מן הבית לרשות הרבים - שניהם חייבים.

תוספות דרבנן במצוות השבת.

א. טובה גדולה עשו לנו חכמים אנשי כנסת הגדולה, וגדרו לנו גדרות מרובים בהלכות שבת, כדי להרחיקנו מן העבירה תכלית הריחוק, שלא נבוא לגעת באיסורי תורה בחיוב סקילה חלילה. ועל ידי הגדרים הללו נעשה האדם עירני בשבת כדי שלא יבוא לידי עוון חלילה. אם היה המצב נותר על כנו, לא היה אדם עירני דיו כדי להיזהר לגעת באיסורי סקילה, וכבר נאמר "ושמרתם את משמרת" וזה אחד מתפקידי חכמים, לגדור גדר סביב האיסור, שתהיה משמרת חכמים סביב משמרת התורה.

ב. אמנם שלושה יוצאי דופן יש שבהם לא יכלו חכמים תמיד לגדור גדר רחוקה, ובהם מצוי מאוד המכשול מחמת שהם עוסקים במזון שאדם אוכל בשבת. והם הבישול, הברירה וההבערה.

ג. עוד אסרו חכמים מלאכה שעושה אותה בשביל תוצאה אחרת שביארנו לעיל שהתורה לא אסרה. וכן אסרו לבצע מלאכה אסורה אפילו בשינוי. וכן אסרו על שניים לבצע מלאכה שיכולה להתבצע על ידי אחד. וכן אסרו לפעמים הפעלת המלאכה באופן עקיף.



ד. כמו כן חכמים הוסיפו איסורים על המלאכות האסורות, אמירה לגוי לעשות מלאכה עבור ישראל, הזזת מוקצה בשבת, מסחר ותעסוקה בשבת, רחיצה בשבת, תענית בשבת, איסור דיבור בשבת במה שאסור לפעול, איסור מדידה בשבת ורפואה בשבת. איסור הנאה ממעשה אסור שנעשה בשבת. ואיסור קריאה בשטרותיו וחשבונותיו והדומים להם.

ה. פעולה שאסרו חכמים, אם לא התכווין לעשותה - מותר, אבל יש אוסרים. כלומר כשאדם פועל פעולה המותרת וממנה נולדת בהכרח פעולה אסורה מדרבנן אבל אין כוונת האדם לעשותה אלא את המלאכה הישירה שהוא פועל - מותר. בדומה למה שביארנו בשימוש בדוד השמש בעבר, שכוונת האדם להזרים מים חמים (שהוחמו על ידי השמש, לא בבילר!) לדירתו, רק שבזה הוא גם פועל פעולה אחרת שמזרים מים קרים לדוד השמש, וכיון שבישול בדוד השמש, ללא שימוש בבילר, אסור מדרבנן - מותר.

חלוקת הביאור.

א. רבי יעקב בעל הטורים, כתב בהקדמה שלו להלכות שבת שאותן המלאכות הנדירות שאין דרך אדם לגשת אליהן, אין לו מה לבאר בהן כמדריך לשומר השבת המצוי. העיון והעיסוק בהן הוא מקצועי יותר. החקלאי, הצייד, האורג, הכותב ודומיהם, כולם שובתים ממלאכתם בשבת. אף על פי כן אנחנו נציין כמה פעולות שעלולות להיות נחלת כל אדם וצריך בהם זהירות מרובה.

ב. הביאור שעתידים אנו לבאר בס"ד נחלק לשניים: עיסוק במלאכות המצויות האסורות מן התורה או מדברי חכמים, כדי שכל אדם ידע ממה עליו להשמר בכדי לייצר שגרה כשרה לשבת. בחלק השני נעסוק במצבים יוצאי דופן כדי שאדם ידע כיצד לנהוג בהם כשהם יוצאים מן השגרה, ויצר הרע מזמן תקלות כאלו כדי לייצר בלבול וממילא אדם בלתי מלומד יבוא לידי מכשול.

ג. כמו כן בשבת יש מצוות עשה רבות, כלומר פעולות אקטיביות שאדם צריך לפעול בחובה. והם כבוד השבת, עונג שבת, קידוש השבת והבדלה בסיומה, לימוד תורה, קבלת השבת קודם השקיעה והוצאתה אחר צאת הכוכבים ביום המחרת. וגם בזה הוסיפו חכמים הדלקת הנר ותפילות וחובת ההבדלה והקידוש על יין וחובת הסעודה סמוכה לקידוש וקריאת ספר תורה בשחרית ובמנחה וההפטרה בנביא.

ביאור מלאכות האסורות בשבת.

אם כן נמנה כעת כמה פעולות האסורות בשבת על פי סדר המלאכות שמנינו קודם.



זורע.

א. השקיית הצומח היא תולדת זורע. נטיעת אילן היא כמו זריעה ממש. כך או כך שתיהן אסורות מן התורה.

ב. אסור להשליך זרעים על אדמה לחה.

ג. אסור לחתוך חלקים מהצמח המחובר לקרקע בשבת, בין אם כוונתו להשתמש במה שחתך (קוצר) ובין אם כוונתו לחזק את הצמח שנשאר מחובר לאדמה (זורע).

ד. בעל חממה אסור לפתוח את פתחי החממה בשבת אם כוונתו להיטיב עם הצמחים כיון שהוא מוסיף בצמיחת הצמחים. אבל אדם שיש לו צמחיה בתוך הבית, כמו פרחים לנוי, רשאי לפתוח את החלון כדי להאיר את הבית או לאוורר אותו, כיון שאין כוונתו על הצמחים אלא על עצמו. וכבר ביארנו שכל שאינו מתכוין לעשותו בשבת והוא אסור רק מדברי חכמים - מותר.

ה. עציץ שיש בו גידולים המותרים בשימוש כמו בשמים (לא אכילים, כמו: בזיל, הדס וכדומה) ופרחים - אם היה מונח על קרקע עפר אסור להרימו ולהניח אותו על שלחן או על קרקע מרוצפת, כיון שבכך נפסקת יניקתו ואפילו אין העציץ נקוב. וגם אסור להעבירו מקרקע מרוצפת או ממשטח לאדמה, שבכך מרבים את יניקתו. אבל מותר להרימו ולהניחו באותו מקום שבו היה מונח קודם. ממקום מרוצף למקום מרוצף בלי מעבר במקום לא מרוצף, או ממקום לא מרוצף למקום לא מרוצף בלי מעבר דרך מקום מרוצף.

ו. עציץ מזכוכית או מתכת אם אינו מנוקב מותר להעבירו מעל גבי האדמה לקרקע מרוצפת, אבל נקוב אסור.

ז. נדגיש שמדובר על עציץ נייד ולא על גידול שמושרש באדמה ממש, או עציץ המחובר לקרקע באיזה אופן.

ח. עציץ שיש בו רק עפר או גידולים בלתי שמישים בשבת, כגון ירק או דשא, או מין בשמים שאפשר לאוכלו, כמו נענע או לואיזה - אסור להזיזו בשבת משום מוקצה. הואיל ואסור להריח במיני בשמים מחוברים לקרקע כשהם נאכלים שמא יתלוש אותם - הרי הם מוקצה.

ט. מותר לחקלאי לכוון את מחשב ההשקיה לפני השבת, כמו בכל שעון שבת. כיון שבשבת עצמה אינו עושה שום מלאכה.

י. מותר להניח ענפי הדס או פרחים התלושים מערב שבת, במים ואפילו בשבת עצמה. ואם על ידי הנתינה במים נפתחים פרחים סגורים - האשכנזים מחמירים. אבל כל עשב שיכול לגדול על ידי המים ולהתפתח (כמו בזיל, בזיליקום, פטרוזיליה, כוסברה, זרעים וכדומה) אסור להניח אותו במים בשבת. יא. מותר לאדם ליטול ידיו בכיור שהמים מתנקזים ונשפכים על ידי צינור לגינה של אדם אחר (בהסכמת בעל הקרקע כמובן), למרות שמשקה צמחים, כיון שעושה כן על ידי גרמא (פעולה הנגרמת מהפעולה הישירה של הפועל עצמו) וגם לא מרוויח דבר מהשקיית שדה חבירו - אין בזה איסור. אבל אם שופך ממש על קרקע חבירו או ששופך בגרמא על קרקע חלקאית שלו - אסור.



חורש.

א. אסור לחפור באדמה, בין בקרקע חקלאית (חורש) ובין בקרקע של בניה (בונה). אבל גורר אדם רהיטים על העפר או עגלה בעפר או בחול ואפילו שעושה גומות ומסילות אין בזה איסור, כיון שעושה כן בשינוי ואין לו כל כוונה לעשות כן, ואדרבה איננו מעונין כלל שתהיינה מסילות כיון שעל ידי הגומות והמסילות מתקשה בגרירתו.

ב. אסור לטאטא קרקע עפר, שמא ישווה גומות וקל וחומר שאסור למלא גומות עפר כדי לייצר קרקע ישרה. אם בשדה חקלאית הוא מטאטא - הרי זה עובר משום חורש. ואם בקרקע של בניה - הוא עובר משום בונה. מכל מקום קרקע מרוצפת מותר לספרדים לטאטא, וגם האשכנזים יכולים להקל אם כל הקרקעות מרוצפות באותה עיר. אבל אם חלק מהבתים מרוצפים וחלק לא - האשכנזים אוסרים אפילו לטאטא את המרוצפת.

ג. אין לחכך רגלו בקרקע עפר כשרוצה לקנח טיט מעל הנעל או בוץ או שכוונתו לדרוס רוק מאוס שיש על העפר.

ד. היה לאדם מחסן בלתי מרוצף ורוצה לפנות ממנו החפצים בשבת כי צריך למקום. כמובן שכל הדיון אפשרי רק במקום שיש עירוב והחפצים שהוא מעביר מותרים בטלטול. צריכים להבחין מדוע הוא זקוק למקום? אם אין צורך מצווה בזה אסור לפנות מהמחסן כלום, אבל יכול לטול ממנו חפצים כדי להשתמש בהם בשבת כמובן. אולם אם היה צריך למקום בשביל דבר מצווה כגון שיעור תורה או מקום לסעודת אורחים, יכול לפנות חלק מהדברים אבל לא כולם אפילו אם יצר לו המקום, כיון שחוששים שמא יראה גומות בקרקע ויבוא למלא אותן ויתחייב משום בונה.

ה. שטיפת קרקע עפר במים אסורה. וכן שטיפת קרקע מרוצפת אסורה. אבל באופן מקומי מותר לשפוך מים על הלכלוך ולגרוף את המים במגב בלתי סופג. חלילה להשתמש במטלית בשעת השטיפה (משום סוחט). כשמים נשפכים על הריצפה מותר לספוג אותם במטלית יבשה ולהניח קצה אחד מוגבה ובו לאחוז בסיום הספיגה וכך לטלטל את המטלית הרטובה ולהניחה במקום המיועד, כי אסור לטלטל בגד רטוב על ידי אדם יחיד. ולכן אם כל המטלית רטובה ואין בה שום קצה יבש - יאחזו שנים באופן רפוי במטלית ויניחו אותה במקום המיועד. אסור לתלות את המטלית בחבל כביסה או על שני כסאות כדרך תולי הכבסים (משום מראית העין שמא יאמרו כיבס בשבת). אבל מותר להניח בגד רטוב על קולב או על כסא יחיד, שאין זו דרך תולי הכבסים.

קוצר.

א. התולש או מנתק גידול ממקום גידולו, אסור משום קוצר. ולכן הדג דג בשבת, אם צד אותו עובר על מלאכת צד ואם הוציאו מן המים עובר משום קוצר ואם הרגו עובר משום שחיטה שהיא נטילת נשמה.



ב. אסור לנתק עלה או פרי או גבעול מצמח, בין שגדל בעציץ נקוב ובין שגדל בעציץ שאינו נקוב.

ג. צמח תלוש שיש לו עלים רכים מותר לחתוך אותו בכלי בשבת. כמו גבעולים של פטרוזיליה או נענע. אבל אם יש לו גבעול קשה כמו של הדס מותר לחתוך אותו ביד בלבד. ההיתר הוא דוקא כשחותך כדי להריח אבל אם מתכוין לחתוך את הגבעול כדי לעשות קיסם לחצוץ בו שיניו או כלי אחר - אסור.

ד. זרע שהוציא שרשים בקרקע או במים, אסור להוציא.

ה. אדם שיש לו בעלי חיים רשאי להניחם במרעה והם תולשים עשבים ואוכלים. אבל אסור לו לתלוש חלילה בעצמו. וגם אסור להזיז את בעל החיים או להרימו משום מוקצה.

ו. אסור גם לרכוב על בהמה בשבת או לעלות עליה בלי להנהיגה או אפילו להניח עליה דבר מה או להשען עליה.

ז. וכן אסרו חכמים לעלות על אילן בשבת או להניח עליו דבר מה כמו שאסור לגבי בהמה. מי שעלה על האילן בשבת במזיד - אסור לרדת על מוצאי שבת. ואם בשוגג עלה - מותר לרדת ויזהר שלא יתלוש כלום.

ח. אבל אם משתמש במה שתלוי באילן או בבהמה - אז מותר. כגון שהבריג בורג באילן מערב שבת ותלה בבורג זה חבל או נדנדה או ערסל (שוב, כל זה עשה מערב שבת) - מותר בשבת להתנדנד בערסל ובנדנדה או להשען על החבל - כיון שאינו משתמש באילן ולא במה שדבוק אליו אלא בדבר התלוי בתלוי באילן. ולכן אם היה סל תלוי על ענף האילן אסור להניח דבר מה בסל, אבל אם הסל תלוי על וו או מסמר התקוע באילן - מותר להשתמש בסל ולהניח בו דבר מה.

ט. מותר להשתמש בעשבים המחוברים לקרקע כיון שאי אפשר לעלות עליהם לא גזרו חכמים איסור שימוש בהם ולכן רשאי להטמין דבר מה בין העשבים ויזהר שלא יתלוש מהם כלום.

י. מותר לשכב על דשא או לרוץ על גביו ואפילו יש סיכוי שיתלשו חלק מהעלים, מותר. שתלישה כזו אינה כדרכה ולכן נאסרה רק מדרבנן ובגלל שאינו מתכווין לתלוש ולכן אין איסור. ומטעם זה מותר לעבור ליד צמחים שאפשר שעל ידי החיכוך בהם יתלש איזה פרח או חלק דביק שבהם בבגדי העובר.

יא. מי שנתסבך בגדו בקוצים רשאי להפרידם בידו בזהירות כיון שאין לו כוונה לתלוש אותם וגם אין ודאות שיתלשו כיון שמפרידם בנחת.

יב. מיני בשמים שאינם ראויים לאכילה המחוברים לקרקע מותר לאחוז בהם ולברך על הריח שבהם ולהריח בהם בשבת. אבל פרי או ירק שיש לו ריח טוב ורוצה להריח בו - אסור כיון שהוא מחובר לקרקע והוא ראוי לאכילה, אפשר שינגוס בו ויעבור על קוצר. וכבר הזכרנו זה לעיל.



מעמר.

א. אסור לאסוף פריטי גידול ממקום גידולם אפילו הם תלושים כבר. אם היו גידולי קרקע עובר מן התורה על מלאכת מעמר (אלמוגים דינם כיבול חקלאי, וכן עצים להסקה). ואם אינם גדלים בקרקע (כמו מלח) עובר על אסור דרבנן.

ב. אם אוסף אותם שלא ממקום גידולם מותר. ולכן מי שהתפזרו לו פירות על קרקע הבית או פריטי לבוש - רשאי לאוספם לערימה אחת או לסל אחד. וכן מותר לאגוד פרחים תלושים שיש בבית לזר אחד. אבל אם מדבק פירות לגוש אחד אסור אפילו בבית, כגון שמדבק תמרים זה לזה לצורך שימורם.

ג. בשבת אסור לעשות עיסה מפירות כמו תאנים או תמרים וזה דומה למעמר. מי שרוצה לקחת תמרים ואגוזים ולחבר אותם יחד כדי לאכול מיד מותר, האיסור לייצר עיסה הוא שמשאיר לאחר זמן. אם אין עיסה (כמו להכניס אגוז לתוך תמר), אז אפשר אפילו אם אינו אוכל מיד, ובלבד שאוכל באותה שבת.

ד. אם התפזרו בחצר שאינה מקום גידולם - חמור יותר מבית ואסור לאספם משום זלזול בכבוד שבת או משום חשש שיעמר. אמנם אם נתפזרו במקום אחד ואין שם עפר או אבנים - מותר לתת לתוך הסל. ואם יש חשש שיגנבו מותר גם אם התפזרו.

ה. אם מקבץ פירות או ירקות לשם אכילתם בתוך חצי שעה - מותר, אפילו נפלו בחצר.

ו. גידולי קרקע שהתבשלו או נאפו או נחתכו - מותר לקבצם לכלי אפילו בחצר. לא נאסר לאסוף אלא גידולי קרקע הרגילים להתקבץ או דברים שאינם גידולי קרקע ממקום היווצרותם.

ז. מי שיש לו לול תרנגולות רשאי לאסוף בשבת הביצים שהוטלו קודם השבת, שאין הלול נחשב מקום גידול. ביצה שהוטלה בשבת או ספק הוטלה בשבת - הרי היא מוקצה ואסור לנגוע בה, שעל ידי הנגיעה היא זזה מחמת סגלגלותה ואסור להזיז מוקצה בשבת.

ח. פנינים שהתפזרו מן המחרוזת או תאנים שהתפרדו מן המחרוזת שלהן, מותר לאוספם - אלא שאת הפנינים אסור להשחיל בחוט בשנית כיון שעושה כלי בשבת ואסור. ואילו את התאנים או האלמוגים שכבר היו במחרוזת מותר לקבצן שוב שאין זה כלי. ואין מעמר אחר מעמר.

דש.

א. הסרת קליפה מגידולים חקלאיים, היא מלאכת דש האסורה. גם סחיטת משקים מפירות העומדים לסחיטה אסורה מן התורה וכן חליבה אסורה מן התורה.

ב. כל פרי שמקלפים הקליפה שלו בדרך אכילתו המיידית, כמו בוטנים ושקדים ואגוזים - מותר לקלף אותם בשבת לצורך השבת. לגבי הקליפות, אם הן נאכלות לבהמה (כמו קליפות מלפפון) ויש בעלי חיים באותה העיר, מותר לטלטל את הקליפות אחרי הקילוף ולהניחם בפח, שאין הקליפות הללו מוקצה בשבת (אבל ביום טוב הם מוקצות וינהג בהן כאילו אינם ראויות למאכל בהמה). ואם אין הקליפות ראויות למאכל בהמה, כגון קליפות שקדים ואגוזים,



יקפיד להניח אותן מידו בתוך כלי שיש בו דבר מאכל מועט. כשמניחם בכלי כזה יכול לטלטל כל הכלי ולשפוך הקליפות לפח האשפה. הסיבה שצריך שבתוך הכלי יהיה דבר מאכל מועט כדי שלא יתהפך הכלי בעצמו לכלי שאינו ראוי לשימוש בשבת. וזה נקרא "מבטל כלי מהיכנו" והוא איסור בפני עצמו.

ג. אסור מן התורה לסחוט זיתים וענבים, שהרי רובם עומדים לסחיטה. אולם אם סוחט אותם לתוך אוכל והם נבלעים באוכל, כגון שסוחט שמן מן הזית על הפת ונבלע בפת - מותר. או שסוחט ענבים לטבל הסלט - מותר. אבל אם סוחט לכוס ריקה או שסוחט כמות גדולה עד שרוב הנוזלים אינם נבלעים באוכל - הרי זה אסור.

ד. כל פירות או ירקות שדרך לסוחטם באיזה מקום בעולם - אסור לסוחטם אפילו ביד בכל העולם. ולכן אסור לסחוט ביד תפוז, תפוח, מלון, אבטיח, מנגו, עגבניות וכדומה. אולם מותר לחתוך פירות וירקות אלו למרות שניגר מהם מעט מיץ ומותר אפילו לשתות. ובלבד שהפירות הללו עומדים לאכילה. אבל משקה הזב מתפוזים העומדים לסחיטה וקל וחומר מענבים - אסור לשתותו בשבת. נציין שתפוזים העומדים לסחיטה הם מוקצה בשבת. ענבים המיועדים לאכילה אינה מוקצה בשבת, אבל אסור לשתות מיץ הזב מהם - חלוקה זו, בין עומדים לאכילה או עומדים לסחיטה שייכת רק בשאר הפירות, להיתר או איסור שתיית המיץ היוצא מהם.

ה. הלימון מותר לסוחטו ביד כיון שאין מיץ הלימון ראוי לשתייה בפני עצמו. ולכן מותר להכין לימונדה בשבת. יש מן האשכנזים שמחמירים בו לאסור לסוחטו כמו שאסור לסחוט תפוז.

ו. ירקות ופירות שאין דרך לסוחטם, כמו מלפפון מותר לסוחטם ביד לכלי. אבל במסחטה ידנית אסור לסחוט בשבת אפילו לימון או פירות שאין דרך לסוחטם.

ז. מותר לשים ענב בתוך הפה ולמצוץ אותו ולפלוט הזג וקל וחומר שמותר בכל שאר הפירות. אולם אם הפרי הנמצץ נמצא מחוץ לפה, אם זה בשאר הפירות מותר כיון שהיא דרך אכילה, אבל בענבים וזיתים ראוי להחמיר.

ח. אסור לרסק קרח או שלג בשבת. ואסור לבחוש על ידי כלי בכוס שיש בה קוביות קרח מעורבות עם נוזל. אבל מותר להניע הכוס בתנועה סיבובית עם קוביות הקרח.

ט. מותר לחתוך פיסת קרח לחלקים גדולים.

י. האשכנזים אוסרים לקחת בקבוק קפוא ולהפשיר אותו בשבת (משום נולד, וללא קשר לסחיטה) והוא הדין בקוביות קרח בכוס ריקה שאין לשתות המים המופשרים, אבל הספרדים מתירים לשתות את הנוזל אחרי שהופשר בשבת שאין להם "נולד" באוכלים. מכל מקום גם האשכנזים מתירים לתת קוביות קרח במשקה או למזוג משקה על קוביות קרח, רק אחר שסיים המשקה ואין לו רצון לשתות יותר, יזהר לא לשתות את המים המופשרים.

יא. מותר להקפיא מים בשבת לצורך השבת. אם לא לצורך השבת אסור משום שמכין משבת לחול.



יב. מותר לסחוט מאכל כדי לתקנו, אבל כדי להשתמש בנוזל הנסחט - אסור. ולכן מותר לסחוט חציל מהשמן שבו או מלפפון חמוץ מהמים שבו, ובלבד שאין לו שום כוונה להשתמש בנוזלים.

יג. כנ"ל אסור לחלוב בהמה או אישה בשבת מן התורה. אדם שיש לו בהמות חולבות, חולב אותן על ידי גוי כדי שלא יבואו צער, וישלם לגוי במוצאי שבת בלבד ולא בשבת עצמה. וגם ישגיח עליו בשעת החליבה כדי שלא יאסר החלב, שכל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אסור בשתיה. אם אינו רוצה את החלב, יכול לחלוב בעצמו על הקרקע או לתוך כלי שיש בו חומר שיפסול את החלב משתיה, כמו אקונומיקה.

יד. ברפתות משוכללות מחברים את משאבות החלב החשמליות לעטיני הבהמה לפני התחלת הפעולה החשמלית ובוזו מותר. ואם התחיל החשמל כבר לפעול, דואגים שפרץ החלב הראשוני שמיד אחרי החיבור ילך לאיבוד ולא ישתמשו בו ורק אחרי הפסדו החלב הנחלב מעתה נחלב לתוך כלי ונשמר.

טו. יהודי שחלב באיסור את החלב - אסור לקנות ממנו את החלב וגם אם קנו את החלב אסור להשתמש בו, כשחלב לצורך שיווק לאחרים. אבל חלב לעצמו והותר, באופן חד פעמי - מותר לאחרים במוצאי שבת ולו אסור לעולם לשתות את החלב. אבל יכול למכור לגוי.

טז. אישה מניקה שיש לה גודש וכאבים מחמת כך ואין התינוק רוצה לינוק, יכולה לחלוב את עצמה לתוך הכיור או כלי שיש בו נוזל שיפסול את החלב משתיה. אישה ששואבת את החלב צריכה להשתמש בשבת במשאבה חשמלית אוטומטית לחלוטין (ואין נדרש מן האישה לעשות שום פעולה במהלך השאיבה) המכוונת מערב שבת לשעה מיועדת ותניח את המשאבה על גופה לפני התחלת זרימת החשמל. אם כבר התחיל החשמל להפעיל את המשאבה, זרימת החלב הראשונית שבפעולת השאיבה הראשונה ילך לאיבוד ורק מפעולת השאיבה השניה נוכל לשמור את החלב הנשאב.

זריה.

א. אחר שדשו התבואה, כלומר הפרידו בלחץ את גרעיני החיטה מהקליפה הדבוקה בהם, זורים את התערובת לרוח והקליפות עפות הצידה והגרעינים חוזרים ונוחתים בכרי. פעולה זו נקראת זריה והיא אסורה בשבת.

ב. אין הזריה נעשית אלא לשם ברירה על ידי הרוח בין אוכל לפסולת. ולכן מותר לירוק בשבת ואין בזה איסור זריה. מותר לרסס מטהר אוויר או דאודורנט ספריי על הגוף או קטלן יתושים באוויר ואין בזה איסור זריה, אחר שאין שום פעולה של ברירה.

ג. נציין כאן שאסור לרסס דיאודורנט על בגדים או משטחים משום איסור דרבנן שנקרא "מוליד ריח", אבל על גוף האדם אפילו במקום המשוער מותר כיון שיש הפרשת זיעה קבועה שמעבירה את הפרומון. על שער ארוך אין להתיז בושם כיון שאין הזיעה מעבירה אותו.



ד. עוד נציין שאין להשתמש בדאודורנט גיל או בגיל לשיער, או בכל משחה כמו זו המונעת תפירת חיתולים או משחה למניעת זיהום בשבת משום ממרח. ואם היא משפחה רפואית, אסור גם משום רפואה בשבת.

ה. עוד נציין כאן שאסור לרסס קטלן על בעלי חיים באופן ישיר, כיון שפעולה זו הורגת אותם ועובר משום "נטילת נשמה", רק ריסוס על הקיר כדי להרחיק זוחלים ומעופפים מותר.

ו. אסור לזרות לרוח רק תערובת של אוכל ופסולת במטרה לברור אותם ברוח. אבל אם זורה לרוח רק פסולת או רק אוכל מותר. ולכן מותר להשליך קליפות לרוח או אוכל לרוח, כי אין כאן שום תערובת ושום ברירה.

ז. אסור לזרות לרוח דוקא גידולי קרקע, אבל מה שאינו גידולי קרקע מותר לזרות לרוח.

בורר.

א. אסור לברור בשבת מתערובת ולהבדיל בין מה שרוצה לבין מה שאינו רוצה.

ב. הברירה היא מותרת רק בשלושה תנאים:

1. שיברור ביד 2. את המין שהוא רוצה 3. כדי להשתמש בו מיד.

ג. בידר בכלי המיוחד לברירה - אסור. הוציא המין שאינו רוצה בו והניח את המין שהוא רוצה בו - אסור. בידר מה שהוא רוצה והניחו בצד ורוצה להשתמש בו אחרי חצי שעה או יותר - אסור.

ד. ולכן אדם שגילה במגירת הגרביים שלו, לדוגמא, שיש שם גרביים של בנו אסור לו להוציא את הגרביים שאינו רוצה בהם, שהרי זה בורר. אולם אם האב מוציא את הגרביים כדי שבנו ישתמש בהם כעת מותר.

דוגמא שניה, הילד לא רוצה לאכול בגלל שמעורבים עם האורז שקדים מולבנים - אסור להוציא את השקדים מן האורז. אולם אם מוציאים את השקדים כדי שיאכל אותם אדם אחר או הבורר בעצמו, זה מותר.

ה. בין הילדים מצוי לפעמים שהם מוציאים דברים מהצלחת או מעבירים לצלחת של מישהו אחר. יש למנוע מהם מעשים כאלו שכרוכים באיסור ברירה. יותר גרוע כשעבירים לצלחת של מישהו אחר וזה מעורר אצלו תגובה אוטומטית להחסיר את מה ששמו בצלחתו ואז יש כאן שני איסורי ברירה.

ו. כבר מדברים על רפלקסים, האוטומציה היא דרך קלה להרבה דברים. ולכן יכולה לשמש כלי ביד יצר הרע להכשיל את האדם. הוא משתמש בהרגלים וברפלקסים שלנו לעבור עבירות.

לדוגמא אדם שומר שבת, נכשל בכיבוי והדלקת האור בשבת רק במצבים שהוא רגיל לעשות כן ביום חול, כמו בצאתו מחדר השירותים.

באופן נוירולוגי ניתן להתגבר על הרפלקסים, בכל פעם שעלה לך בראש לעשות דבר איסור בשבת (מחמת הרגל) תקמוץ יד ימין לרגע, בזה אתה מרגיל את הגוף להימנע מהרפלקס, שההרגל הוא רפלקטיבי.

ז. ברירה של תערובת מתוך תערובת אינה אסורה שהרי אין כאן הפרדה והמצב נשאר כמו שהיה. ולכן מי שהגישו לו מזון שמעורב משני מרכיבים כמו



אורז ואפונה מעורבים או אורז ושקדים מולבנים וכד' כשהם מעורבים מותר שיחזיר לסיר או יעביר לצלחת אחרת חלק מהתערובת.

ח. גם במצב ששני המינים מופרדים זה מזה ואין כאן בכלל תערובת, אין איסור להפריד אותם עוד יותר - צלחת גדולה שבצד אחד מאכל אחד ובצד השני מאכל אחר - אין שום איסור להוציא מה שאינו מעונין בו שהרי אין כאן תערובת בכלל.

ט. גביע לבן שיש על הלבן נוזלים מותר לשפוך אותם. שמן על נתחי טונה בשימורים מותר לשפוך אותו. אבל במצב שהטונה מרוסקת ומעורבת יחד עם השמן אסור להוציא רק את השמן אלא יש להוציא את השמן יחד עם מעט טונה.

י. מי שנפל בכוסו זבוב או שאר שרץ העוף רשאי להוציא את השרץ בידיו או בכף או במזלג וטוב שיוציא עמו מעט מהנוזל.

יא. חתיכות ירק בתוך צלחת מרק מותר להוציאן אם הן ניכרות וגדולות, אבל אם הן דקות ומעורבות במרק ואינן ניכרות לעצמן - אסור.

יב. מותר לשפוך מי המחמצת שיש בקופסת שימורים של זיתים או מלפפונים וכדו', כיון שהפרי ניכר לעצמו.

יג. כשאנו מעוניינים למיין בין שני מינים ואין לנו רצון להשתמש באחד מהם, אז הדבר תלוי האם המדובר בגידולי קרקע או לא. אם אנו ממיינים סכומים או חלקי לגו וקליקס לפי צבע מותר, אבל אם המדובר במיין של ירקות או פירות אין להקל.

יד. כשאנו מקלפים ירקות או פירות עלינו לשים לב האם הקליפה מחוברת לאוכל או לא. באגוזים, שקדים ובוטנים לדוגמא, הקליפה לא מחוברת ולכן מיד אחרי ששברנו את הקליפות עלינו לחטט אחרי האגוזים ולשלוף אותם מתוך הקליפה. כל עוד זה לא מתאפשר כי הקליפה גדולה מדאי אפשר להמשיך ולשבור. אולם בתפוז או אבטיח שהקליפה מחוברת עם האוכל אין שום ברירה כל עוד החיבור הטבעי קיים ונוכל להוציא את הקליפה לגמרי בלי שום בעיה. רק אחרי שנפרדה הקליפה יש איסור לברור אותה מתוך האוכל. ולכן מי שרוצה לחתוך עגבניה יכול לנתק ממנה את חלק הגבעול שמצוי בקודקודה.

טו. אין ברירה באופן שהוא דרך האכילה ולכן מי שאוכל דג ויש בו עצמות רשאי להוציא אותן בלי חשש, שזו דרך אכילה ואינה דרך ברירה. וכן מותר לקלף ביצה כדרכה, בפרט שהקליפה דבוקה לביצה. וכן מותר להוציא נוצות שנשארו בעור העוף בשעת האכילה.

טז. גם אדם שמחפש בגד בערימת בגדים, רשאי להוציא את הבגדים המונחים במעלה הערימה כדי שיוכל לנבור בתחתית הערימה ולמצוא את מבוקשו.

יז. כיון שביארנו שאין איסור ברירה כשאנו מפרידים חלק מדבר אחד שלם ומחובר כמו קליפת תפוז וכד', כן הוא הדין לגבי חלק רקוב שיש בתפוז או בפרי וירק אחרים שאין שום איסור לנקר את החלק הרקוב כל עוד הוא מחובר בפרי. אבל אשכול ענבים שיש בו טובים ובלתי טובים - אסור לתלוש אלו



שאינם טובים שהרי כל פרי ניכר לבדו ויש גישה לכל ענב לבדו. חסה שעליה החיצוניים בלתי נאים למאכל והם מחוברים בקלח מותר לתלוש אותם כדי להגיע לעלים הטריים שתחתיהם הואיל ואין גישה נוחה לעלים הטריים כל עוד שהכמושים מחוברים לקלח. אם לא היו מחוברים לקלח אסור להוציא את הכמושים.

יח. כשמשתמש בכף או מזלג הרי זה כבורר בידו ממש ומותר כשבורר אוכל מתוך פסולת על מנת לאכול מיד, אין זה נחשב בורר בכלי. כדאי להחמיר בכף מחודרת שלא להוציא באמצעותה מוצקים מתוך נוזלים (כמו חמין) שהרי זה קרוב להיות כלי של ברירה אבל מעיקר הדין מותר.

יט. המפלח מלון או אבטיח ורוצה להסיר מעליהם הגרעינים קודם שיאכל, מותר שזו דרך אכילה והגרעינים מפריעים באכילה.

כ. הבורר לצורך בעלי חיים, כגון שבורר קליפות התפוזים אחר שנפרדו מן הפרי לשם האכלת בהמה, הרי כאן הפסולת שהן הקליפות נחשבות אוכל ובורר אותן בידו ובתוך חצי שעה מניחן לפני בהמתו. וכמובן אין להזיז הבהמה שהרי היא מוקצה.

כא. מלח ים אינו סופח נוזלים מטבעו, אבל מלח שלחן רגיל סופח נוזלים ולכן מניחים גרגירי אורז מועטים בתוך המלחיה, וכשמשתמשים במלחיה לבזוק מלח, אין בזה איסור בורר.

כב. כשסוחט לימון יש לסחוט לכוס ואז לערות את הנוזל על מה שירצה וישארו הגרעינים בכוס. אין לברור דרך רשת.

כג. מי שנמצא במקום שיש חשש תולעים במים, יש לו לייחד מטלית צפופה לצורך ברירת המים בשבת כדי שלא יעבור על איסור כיבוס. ומניח את המטלית על הכוס ויכול להדק אותה עם גומיה על הכוס ואז שותה דרך המטלית.

כד. אין לברור בסעודה לצורך קינוח שאחר ברכת המזון, למרות שיאכל בתוך חצי שעה, כיון שברכת המזון מפסיקה.

כה. חתיכות קטנות וגדולות מאותו סוג בכלי אחד, נחשבות מין אחד ואין בהן איסור בורר.

כו. כלי אחד שיש בו כמה רקמות שריר, או כלן של עוף או כלן של בהמה - אין בהם איסור בורר ובלבד שכל החתיכות הוכנו באותו אופן. אבל אחת צלויה ואחת מבושלת - יש בהן איסור בורר.

כז. חלקים פנימיים שונים של בהמה או עוף נחשבים מין אחד לגבי רקמות השריר ולכן כשהם מעורבים יחד יש בהן איסור בורר, אפילו כלם מבושלים או כלם מטוגנים.

כח. אין צריך לומר שחתיכות עוף עם חתיכות בהמה בכלי אחד נחשבות שני מינים.

כט. כמה פירות ממין אחד אבל מזנים שונים, נחשבים מינים שונים וצריך לברור מה שרוצה מתוך מה שלא רוצה. כגון תפוחים שיש בהם מינים שונים, יש בהם איסור בורר.



ל. מי שברר על דעת לאכול מיד ונמלך לפתע ואינו אוכל, יאכל לפחות מעט ועל שאר הכמות שברר אינו עובר כיון שמתחילה סבר לאכול הכל בתוך חצי שעה.

לא. מי ששגה וברר אוכל מתוך פסולת על מנת להשאיר לאחר זמן ולא לאכול בתוך חצי שעה ואז נודע לו שזה אסור, יאכל מיד כי יש אומרים שבזה עוקר העבירה.

טוחן.

א. אסור לטחון בשבת, ובכלל זה שאסור לרסק פרי או לחותכו באופן דק מאוד. או לגרוס תבלינים.

ב. הריסוק אסור בין ביד ובין בכלי המיוחד לטחינה.

ג. כשטוחן סמוך לאכילתו, תוך חצי שעה, ועושה כן בידו - מותר. ולכן מותר לחתוך ירק דק דק לסלט ירקות. אבל אין לחתוך בשבת כמות גדולה שחלק ממנה לא יאכל בתוך חצי שעה. וכן מותר לרסק בשיני המזלג (שאינו נחשב כלי המיוחד לטחינה) ירקות או פירות רכים, כמו אבוקדו או בננה או תפוחי אדמה.

ד. אין צריך לומר שאסור להשתמש בפומפיה או מטחנה ידנית, או במקצץ ירקות העובד באופן סבובי, אפילו ללא צורך בחשמל. ולכן כלים אלו הם גם מוקצה בשבת ואסור להזיזם.

ה. מותר להשתמש בחוט דק כדי לחתוך גבינה קשה או ביצה ואפילו מקצץ ביצים ייעודי מותר בשימוש, שאלו דינם כסכין ולא כלי המיוחד לטחינה.

ו. כל מאכל שאינו גידולי קרקע אין איסור בכלל לחתוך אותו דק דק, ולכן מותר לחתוך גבינה או ביצה דק דק ואפילו אינו אוכל אותם בתוך חצי שעה אלא יותר מכך. ובלבד שאוכל אותם בשבת זו, כדי שלא יכין משבת לחול.

ז. נדגיש שאסור לגרד גבינה בפומפיה וקל וחומר לא לדוך תבלינים במדוכה. ההיתר שהזכרנו הוא דוקא במאכל שאינו גידולי קרקע לחותכו דק בסכין רגילה.

ח. כל מה שנטחן וחזר ונעשה גוש אחד, מותר לטוחנו שוב. ולכן מותר לפורר מצה בתוך המרק, או ביסקויט בתוך הקפה או לפורר עוגה או לחם לצורך תינוק או בהמה. כי כל אלו היו טחונים כבר וחזרו ונתדבקו יחד לגוף אחד. ולכן מותר לפורר גוש עפר הדבוק בבגד (באופן שמותר מבחינת כיבוס שנבאר לקמן בס"ד, כאן נידון רק שאין בו טחינה).

לישה.

א. אסור ללוש בשבת, ואפילו לתת מים על הקמח או קמח על המים. ובכלל זה כל אבקה עם נוזל באופן שהם הופכים לחומר סמיך.

ב. מכל מקום בלילה רכה מותרת ולכן מותר להכין טחינה בשבת הואיל ורק בשלב הראשוני הטחינה מתערבבת עם המים באופן סמיך ואחרי הערבול העיקרי היא נעשית נוזלית. ולכן מותר להכין שוקו מאבקה כיון שאין האבקה



מתערבבת עם המים או החלב כנוזל סמיך אלא כנוזל דליל. ולכן מותר לערב עירית או שום בגבינה.

ג. כל דבר שהוא מבושל מותר לתת לתוכו נוזלים ולערבם, אפילו שהתערובת סמיכה. כי במבושל אין לישה.

ד. במצב שלא מדובר על אבקה או נוזל סמיך, אלא מריחה של נוזל על חתיכות מוצק - מותר. כגון ששופך מיונו על חתיכות פרי או ירק אפילו חי ולא מבושל, כי המיונו רק נמרח ולא מתערב עם המוצק. הוא הדין שמותר לסחוט תפוז על גזר מגורד (באופן שהמיץ נופל ישירות על הגזר והוא בכמות מועטה שאינו צף על גביו, כדי שלא יעבור על איסור דש כמו שביארנו). שוב, כיון שאין כאן עיסה אלא תיבול.

ה. מותר לשפוך מים חמים מכוס שנמוגו לה מים מן המיחם, על אבקה ג'לי. שוב, בגלל שהכל נוזלי. על ידי הקירור הכל מתקשה ואין בכך כלום.

ו. ריסוק כמה פירות (באופן שאין בו טוחן), אף שמתערבים עם המיץ שלהם אין בו איסור. הואיל ואין עירוב של נוזל אחר.

ז. מותר לאדם שיש לו שיניים תותבות לפזר אבקה על הפלטה העליונה כדי להדביקה לחכו.

גזירה.

א. אסור לגזוז שערות בין בכלי ובין ביד או לתלוש אותן. ואפילו שערה אחת אסור.

ב. אסור להסתרק במסרק בשבת, אבל במסרק ששיניו רחוקות זו מזו כמו במברשת שיער - אז צריך להבדיל בין שיער ארוך או קצר. שיער קצר מותר לסרק, אבל ארוך לא, כיון שנתלשות שערות מחמת אריכות השיער וסיבוכו. גם בשיער קצר אם המברשת מייצרת תלישה של שערות בכל הברשה - אסור.

ג. מותר להסיר פלסטר בשבת למרות שנתלשות שערות, כי כאן אינו רוצה שיתלשו השערות, בדרך כלל זה כואב וגם לא רצוי, וכיון שתולש ביד ובשיניו הרי זה איסור דרבנן.

ד. אסור לתלוש קצוות עור, בפרט המצוי סביב הציפורניים וכן אסור לכסוס ציפורניים.

כיבוס.

א. אסור לכבס בגד בשבת, אפילו אם אינו מכבס במים אלא בחומר ניקוי אחר. אבל אבק המצוי על הבגד מותר להכות בו ביד כדי להסירו מן הבגד.

ב. בגד שיש בו בוך דבוק או לכלוך דבוק - מותר לתפוס מצידי הנגדי של הבד בשתי אצבעות ואז לשפשף על ידי האצבעות את המקום. כגון שנדבק בוך בשרוולו מבחוץ, מכניס ידו לתוך השרוול וממקם אצבעותיו בצד הפנימי של השרוול כנגד הבוך ובאצבעותיו משפשף את הבד ומסיר הבוך. אבל אסור לשפשף מבחוץ. מותר גם לגרד מבחוץ, אבל לא לשפשף.



ג. גם בגד שאינו ארוג, כמו בגד ניילון ואינו סופג המים אסור לנקות באופן של שפשוף.

ד. בגד סופג מבד, אסור אפילו לשפוך עליו מים. אבל מפת ניילון או פיטמת בקבוק מגומי או סליקון או נעלי עור מותר לשפוך עליהם מים, ושוב אסור לשפשוף החלקים זה בזה.

ה. משקפיים או שלחן מותר לשפוך עליהם מים.

ו. ניקוי מפת שלחן בשבת, אם היא מבד ודאי אסור. לא נשאר אלא להחליף במפה נקיה. אם משתמשים במפה חד פעמית יש לגזור אותה מערב שבת, כי אסור לגזור בשבת. אם היא מפת ניילון רב פעמית מסירים כל מה שיש על השלחן, כל מיני לכלוך מנקים ביד או בקינוח או בגירוד, עד שתהיה המפה נקיה. לתוספת נקיון מותר לשפוך מים על מפת הניילון ולהעביר את המים ביד או במגב גומי אנה ואנה ואז לספוג את המים באמצעות מגבת, כשמקפידים לא לספוג כמו בחול, אלא מניחים את המגבת לכמה שניות על מקום אחד וגוררים אותה הלאה והיא הולכת וסופגת ולעולם בידי המנקה שתי קצוות המגבת נשארים יבשים תמיד וכך יכול לטלטל אותה, כי אסור לאדם יחיד לטלטל בגד רטוב אלא ממקום יובש שנשאר בו. ואחר כל זה מניח את המגבת במקום של המגבות הלא נקיות.

ז. אסור להרטיב בגד בשבת ואסור לסחוט בגד רטוב.

ח. כנ"ל ליחיד אסור לטלטל בגד רטוב ממים ממקום למקום, אבל בשניים מותר באופן שנוזהרים שלא לסחוט אותו כלל. אבל אם נרטב בגד משאר נזולים מותר לטלטלו אפילו ביחיד, אבל לא לסחוט.

ט. אסור לשטוף כלים בשבת במטלית רגילה או בכרית קרצוף סופגת. אבל מותר לעשות שימוש בכרית קרצוף שעשויה מניילון או ברזל - שהם חומרים בלתי סופגים ובלבד שאין המים נעצרים בהם כלל, כלומר שאינם צפופים ומים אינם נספגים לא רק בגוף הסיבים אלא אפילו בין הסיבים אין אפשרות ספיגה.

י. בגד שנרטב אסור לתלותו על חבל כביסה או מתקן ייבוש או על כמה כסאות כדרך שוטחי בגדים, אבל מותר להניחו על הכסא כדרך תולי בגדים, או על קולב. אין לקרב בגד רטוב להסקה שיתחממו המים באופן שלא יהיה אפשר לשתות אותם. אבל אם יתחממו רק מעט מותר.

יא. חבל כביסה שנמצא בתוך הבית או סמוך לחלון הגבוה מרשות הרבים יותר מ-80 ס"מ שתלו בו בגדים מערב שבת והתייבשו בשבת מותר להורידם מן החבל בשבת. אבל אם הם ברשות אחרת אסור להביאם אל הבית. וכן כשהחבל נמצא בתוך 80 ס"מ לקרקע רשות הרבים אסור להוציאו משם ולהכניסו הביתה.

יב. בגד חדש ושחור שנספג במים ואדם מקפיד שלא יהיו עליו מים - אסור לנער מן המים. אבל מאבק מותר לנער. ואם היה בצבע אחר חוץ משחור או ישן או שכמות המים היתה זניחה - מותר לנער אפילו ממים.

יג. בגד ניילון אפילו שחור וחדש מותר לנער ממים.



יד. שיש או שלחן ללא מפה מותר לגרד לכלוכים הדבוקים עליהם או לשפשף במטלית יבשה. אבל כמוכן אסור להרטיב מטלית ולנקות בה שלחן או שיש או כל דבר אחר שעל ידי ההרטבה עובר איסור ועל ידי הניקיון סוחט את המים וגם זה איסור.

צובע.

א. אסור לצבוע בשבת, בין בצבע נספג ובין בצבע הנדבק. ולכן אסור לצבוע דפים או נעליים או בדים.

ב. אסור לאישה להתאפר בשבת, למעט מתן אבקה ללא משחה. אבקה שכזו איננה צובעת כלום ואיננה נדבקה. אבל שאר מיני האיפור הם נדבקים (צובע) או נמרחים (ממרח) או נספגים בעור (צובע).

ג. מותר לאדם לאכול פירות או ירקות או ממתקים שיש להם צבע שנשאר על העור למשך שעות בודדות, שאין זו דרך צביעה ואין לו כוונה בכך.

ד. מי שנוטף דם מחוטמו, יש לתפוס את המקום בחוטם בו מסתיים החומר הקרני של החוטם ובכך נעצרת זרימת הדם בכלי הדם הפצועים וטסיות הדם מסוגלות לאחות את הנקב ביתר מהירות. מכל מקום כשמנקה עצמו מותר לקנח עצמו במגבונים או בניירות למרות שהם נצבעים. וכן כל מי שזב ממנו דם רשאי להניח שם פלסטר או גזה שאין בהם חומרי רפואה.

ה. אסור למרוח משחה על גזה או פסלטר ולהניח על המכה, שזה איסור ממרח וגם אסור משום רפואה. וכן אסור למרוח משחה למניעת תפרחת חיתולים על טיטול של תינוק. כיצד יעשה? יוציא מעט משחה מהשפופרת ויניח על מקום התפרחת של התינוק, על גופו. וירחיק השפופרת. וחוזר ועושה כן באופן שמנקד את כל האזור הפגוע.

ו. בכל מאכל או משקה מותר לתת צבע, ולכן מותר לפזר תבלין בעל צבע בצלחת תבשיל. נדגיש שבסיר חם אסור לפזר תבשיל מפני שמתבשל בכלי ראשון. בעודו חם בחום שהיד סולדת בו אפילו אינו מונח על מקור החום. וכן אסור להניח תבלין בצלחת ולערוות עליה מרק רותח מן הסיר. שזה עירוי מכלי ראשון שמבשל את השכבה החיצונית של המאכל. אבל מותר לפזר תבלין בכלי שני, אפילו המרק או התבשיל חם מאוד, שכלי שני אינו מבשל אלא את "קלי הבישול" ותבלין בודאי אינו מ"קלי הבישול".

ז. אם התבשיל ראוי לאכילה מפני חומו שהוא מועט בלבד, אפילו בסיר מותר לפזר תבלין.

ח. מותר לערב יין אדום בלבן או לתת תמצית תה במים או תמצית טעם במים, אפילו שהם נצבעים.

ט. מותר להניח בניאגרה סבון בעל צבע הצובע את המים, או להניחו על שפת האסלה למרות שהוא צובע את המים.

י. עדשות משקפיים המתכהות על ידי חשיפה לקרני שמש ישירות, מותר להרכיב אותם בשבת. כמו כן מותר למזוג מים חמים בשבת לכוס שמשתנה צבעה, או בקבוק של תינוק שצבעו משתנה לפי דרגת החום.



תופר.

א. אסור לתפור בשבת או להדביק בדבק חלקים ליחידה אחת. מריחת הדבק היא איסור ממרח ללא קשר לאיסור תפירה.

ב. מותר להדביק פלסטר מוכן על הגוף, או סימניה רב פעמית על ספר - כי כל הדבקות אלו אינן קבועות אלא לצורך שעה.

ג. מותר להשתמש במגנט בשבת. אם יש ניילון נצמד שנחתך מערב שבת לפי המידה המתאימה מותר לעשות בו שימוש בשבת וכן מותר להדביק בסקוטש (וולקרו) שכל אלו אינם מדביקים אלא משתמשים בצורת חיבור אחרת.

ד. ולכן טיטול שמחבריו הם באמצעות סקוטש מותר לסגור אותם גם על גוף התינוק וגם לפני שמשליכים אותם לאשפה. אבל טיטול שמחבריו הם באמצעות דבק, מותר להדביק אותם בשעה שמלבישים התינוק, אבל לפני שמשליכים לאשפה אסור, כי אז ההדבקה היא תמידית.

ה. מותר להתפיס בגד על הגוף באמצעות אטב כביסה או סיכת ביטחון ואפילו תוחב כמה תכיפות, שאין כאן חוט ואין כאן תפירה. אטב כביסה שמשמש לשם תליית כבסים על החבל הרי הוא כלי שמלאכתו לאיסור בשבת והוא מוקצה ומותר להזיזו רק לצורך שימוש בו או במקומו. אבל אטב כביסה שייחד אותו לשם אטימת שקיות מזון הוא כלי שמלאכתו להיתר ומותר להזיזו בשבת גם לצורך שמירתו.

ו. חלקי מעיל שמחברים זה לזה באמצעות רוכסן מותר לחברם בשבת.

ז. אסור למתוח חוט תפירה בשבת.

קושר ומתיר.

א. אסור לקשור קשר או להתיר קשר.

ב. אם היה הקשר מעשה אומן, כלומר שרק אנשים מומחים יודעים לקושרו וקשר על מנת להשאיר את הקשר למשך שבעה ימי ויותר - הרי זה אסור מן התורה. אבל אם הקשר הוא פשוט או שדעתו להתיר את הקשר בתוך שבעה ימים - הרי זה אסור מדרבנן. נמצא שאם הקשר הוא פשוט וכל אדם יודע לקושרו ודעת הקושר להתירו בתוך שבעה ימים - מותר לקושרו.

ג. ולכן אסור לקשור בלון מנופח, אבל מותר לסגור פתח הבלון באופן אחר (עם גומיה לדוגמא) ולכן הבלון אינו מוקצה.

ד. אסור לקשור שקית אשפה או שקית שלא תפתח דרך הקשר בתוך שבעה ימים.

ה. אסור לחזק קשר הציצית ובטח לא לקושרו מתחילה, שהרי אינו עומד להתיר. וכן אסור לקשור קשר בסוף כל חוט וחוט כדי שלא יפרם החוט - שכל אלו עשויים לקיום תמיד.

ו. מותר לענוב עניבה או לשרוך את השרוכים של הנעל. ובלבד שיקפיד להתיר את הקשר בתוך שבעה ימים. מכל מקום בעניבה לא חייב להתיר שאינה קשר



כלל. במה דברים אמורים? בעניבה רגילה (חצי וינדזור) שהיא עשויה כריכות בלי קשר, אבל לאחרונה הומצאו סידורי עניבה מורכבים יותר (מוזאיק, אלדריג' ועוד) - אם הם מרכיבים קשר כלשהו, אם הוא מעשה הדיוט - חייב להתירו בתוך שבעה ימים ואם הוא מעשה אומן שלא כל אדם יודע לענוב כך - אסור לקשור או להתיר בשבת כלל.

ז. מותר לקשור שני קשרים פשוטים זה על זה אם עומד להתירם בתוך שבעה ימים. והאשכנזים אוסרים.

ח. צריך להיזהר במצבים שאדם מאחסן בתוך שקיות ניילון, כמו שקית אשפה או שקית אוכל לשמור אוכל במקרר או במקפיא, שאם רוצה לקשור קשר על קשר, צריך להקפיד להתיר את הקשר בתוך שבעה ימים. ולכן אם רוצה לקשור את שקית האשפה - חייב לדאוג שהקשר יותר לפני ההשלכת. וכן אם מאחסן מזון בשקיות ניילון, צריך להקפיד שהקשר יותר בתוך שבעה ימים. לא מועיל לקרוע את השקית אם הקשר נותר קיים.

ט. כל קשר שאסור לקושרו בשבת אסור להתירו בשבת. כגון קשר של מומחה שנקשר מערב שבת - אסור להתירו בשבת. קשר שנעשה לקיום למשך יותר משבעה ימים - אסור להתירו בשבת. כגון קשר של שקית אשפה שנקשר מערב שבת ורוצה להתיר הקשר כדי להכניס לשקית עוד אשפות - אסור להתיר הקשר בשבת.

י. קשר פשוט שלא היה בדעת הקושר בהחלט שיקשור למשך שבעה ימים, אלא שלא חשב בדעתו למשך כמה זמן יהיה הקשר קיים ואפשר שהיה הקשר מותר בתוך שבעה - מותר להתירו בשבת.

יא. מותר לעשות שימוש באזיקונים בשבת לשם פעולה מותרת, אפילו שבכוונתו של האדם להשאיר את האזיקון לעולם.

קורע.

א. אסור לקרוע בשבת על מנת להשתמש בחלק הקרוע. או על מנת לתפור את הקרע, או שקורע על מנת להסיר חלק מיותר, כדי שיוכל לתפור.

ב. גם שלא על מנת לתפור אסור לקרוע משום מקלקל, שאסור לקלקל שום דבר בשבת למרות שאין לו כוונה לתקן על ידי הקלקול. ולכן אסור לקרוע דפים לפני השלכתם לאשפה.

ג. אבל מותר לקרוע כיסויים של מאכלים ומשקאות כדי להגיע לאוכל ולמשקה. וכן עוף תפור מותר לקרוע חוט התפירה. וכן מותר לקרוע חוט המחבר גרביים או תוויות קרטון שמחברים לכגדים חדשים.

ד. אסור לחתוך נייר טואלט בשבת ולכן יש להכין ניירות חתוכים מערב שבת. אם לא הכין ויש לו טישו בבית או מגבונים - ישתמש בהם. אם צריך דווקא נייר טואלט לצורך ניקיון הגוף, רשאי לחתוך את הנייר באופן שיניח את המקום שצריך לחתוך בו מיריעת הנייר בצד הפנימי של המרפק ואז יתפוס את הנייר במרפקו ויחתוך אותו, וצריך להזהר שלא לכוון לחתוך במקום המיועד לחיתוך. כלומר בהפרדת הריבועים, שזה איסור מחדת, שהוא איסור נפרד מקורע.



ה. נזכיר את שלמדנו כבר בהלכות השכמת הבוקר ש"צואה במקומה אפילו במשהו" ולעולם אפילו ביום חול, לצורך קינוח כזה יש להשתמש במגבונים לחים בלבד. נייר טואלט איננו מספיק למטרה זו ובמצב כזה אסור לאדם לברך ולהתפלל וללמוד תורה.

ו. מותר לתלוש סיבי כותנה בלתי טוויה (צמר גפן) מהחבילה בשבת לצורך.
ז. מותר לקרוע קורי עכביש. ושוב נזכיר שאסור להזיז בעלי חיים בידיים או להורגם.

ח. דפים שנדבקו אחרי חיתוכם בבית הדפוס, מותר להפרידם, אבל דפים שלא נחתכו כראוי בבית הדפוס אסור להפרידם בשבת.

צד.

א. אסור לצוד בעלי חיים בשבת. אם רגילים לצוד אותם - אסור מן התורה. ואם אין רגילים לצוד אותם - אסור מדברי חכמים.

ב. הספרדים מקילים לסגור תיבה שיש בה יתושים כדי שלא יציקו לאדם שאין זה נחשב צידה גמורה, אבל האשכנזים מחמירים, כי לדעתם זה עדיין צידה ואסורה מדרבנן (כי אין רגילים לצוד יתושים).

ג. יתוש הנמצא על גוף האדם מותר לנפח עליו בפה כדי שיעוף.

ד. דבורה הנמצאת ליד האדם, צריך להתרחק ממנה ברוגע. אבל אם היא רודפת אחריו רשאי לצוד אותה בלי להורגה. ואם זה אדם שרגיש לעקיצת הדבורים עד כדי סכנת חיים רשאי להורגה.

ה. דבורים שברחו מן הכוורת והתיישבו במקום אחר ויש חשש שיעזבו את הכוורת לעולם, מותר להניח מטה ליד מקומם ויתקבצו עליו ומכניס את המטה עם הדבורים שעליו בחזרה לכוורת ולא יסגור הדבורים בפנים.

ו. גם תרנגולים שהתרחקו מן הלול וחושש שיאבדו רשאי להנהיג אותם, בלי לגעת בהם, בחזרה ללול. הפעם רשאי לסגור הלול כיון שהתרנגולים אינם רגילים לברוח מן הלול. האשכנזים מחמירים שלא להכניסם ללול אלא למקום אחר רחב ידיים. אלא אם כן יש חשש שיזיקו לחפצים שבמקום הרחב שאז מותר להכניס אותם ללול.

ז. מותר גם לומר לגוי לתפוס התרנגולים בידיו כדי להכניסם ללול אם יש חשש שיאבדו.

ח. גם שאר בעלי חיים המבויתים מותר להכניסם למקומם בשבת בלי לגעת בהם.

ט. לפעמים בעל חיים מבוית מורד בבעליו ובורח אל הבר, במצב כזה אסור לצוד אותו בשבת.

י. מותר לפרוס מצודה בשבת כדי לצוד בעלי חיים שאין רגילות לצוד אותם לשימוש, כמו נחשים ועכברים ומעופפים ומזיקים. כי כל הצידה היא רק למנוע נזק מהם. אבל בעלי חיים שרגילים לצוד אותם לצורך שימוש בהם - אסור לפרוס להם מצודה בשבת.



יא. בעל חיים שנכנס לבית ורוצה לסגור את דלת הבית, אם לצורך שמירת הבית מותר. אבל אם רוצה לצוד את בעל החיים אסור.
יב. מי שבלי משים צד בעל חיים, כגון שסגר דלת ביתו ומצא בו בשבת עצמה בעל חיים שרגילים לצוד לצורך שימוש בו, אין חייב לשחררו, שלא עשה עבירה כלל.

שוחט.

- א. אסור מן התורה להרוג שום בעל חיים בשבת אם רוצה להשתמש בגופתו, ואפילו אינו רוצה להשתמש בו - אסור מדברי חכמים.
- ב. ולכן אסור להרוג יתושים או זבובים או נמלים וכדומה משאר השרצים המטרדים.
- ג. כבר הזכרנו שמותר לרסס במקומות מועדים להתקבצותם חומרי ריסוס, ובשום ואופן לא עליהם ישירות שכל טיפה שתגיע בגופם הורגת אותם מיד. וכן מותר לאדם שאין לו ילדים קטנים בבית לפזר רעל לעכברים. אבל היו לו ילדים קטנים בבית אסור לפזר, שמא יבואו לידי סכנה.
- ד. כל בעל חיים ארסי או מסוכן מותר להורגו בשבת. ולכן נחש ארסי או עכביש שנקרא אלמנה שחורה או עקרבים או פתן החונק מותר להרוג אותם מיד כשרואה אותם. ואף על פי שעקיצת עקרב איננה מסוכנת כמו של נחש, מכל מקום יש בה סכנה. ואפילו אינם רודפים אחריו, שמא ינשכו ישראל אחר.
- ה. בכלל אסור לאדם לגדל בעל חיים מסוכן שמבהיל בני אדם כמו כלב נבחן, קל וחומר אם הוא תוקפן. וכל המוצא בעל חיים מסוכן שיש לו בעלים שמגדלים אותו באיסור, מצווה עליו להורגו ואינו חייב לשלם לבעלים כלום ואדרבה זכה ההורג בעור הגופה.
- ו. וכן אסור לגדל נחש ועקרב ועכבישים שהם מבהילים בני אדם. ואפילו נוטל בלוטות הארס מן הנחש, עצם ראייתו מבהילה בני אדם ויש חשש של סכנת נפשות בזה.
- ז. רק מי שגר ביישוב ספר או שיש בו חשש לחדירת גנבים ומחבלים רשאי לגדל כלב אימתני ותוקפן, ובלבד שיתנהו כבול כל היום כולו בשרשרת של ברזל (דוקא ברזל). ורק בלילה אחר שישנו כל בני היישוב רשאי לשחררו וקודם שיתחילו אנשים להתעורר משנתם צריך לכבול אותו שוב.
- ח. בעל חיים שאינו ארסי שיש בנשיכתו נזק ולא סכנה, אם היה רודף אחרי האדם מותר לאדם להורגו או לצוד אותו - שאין נטילת הנשמה או צידתו בשביל השימוש בו, וזה איסור דרבנן ובמקום נזק לא גזרו חכמים.
- ט. הבחין אדם בנחש שאינו ארסי ואינו רודף אחריו, התירו חכמים לדרוס אותו בדרך הילוכו ולא באופן מיוחד, שהרי אינו רודף אחריו. ואינו צריך להיזהר שלא לדרוך עליו, אלא מיודעין רשאי לדרוך עליו להורגו, רק שיראה כדרך הילוכו ולא בדריכה מכוונת.



י. מותר לאדם ללכת כדרכו על העפר למרות שיש שם חרקים שהורג אותם בלי משים, וכן מותר לשטוף כלים בכיור למרות שיש שם חרקים. אבל אסור להטביע אותם במיוחד, אלא רק כשכוונתו לשטוף הכלים ואגב זה הם מתים. יא. אסור להוציא דם מן הגוף בשבת, אם כוונתו להשתמש בדם כמו חולי סכרת שצריכים את הדם עצמו לבדוק את מידת הסוכר - הרי זה איסור תורה. וכמובן שחולי סכרת שצריכים לבדיקות אלו בעצם יום השבת כדי למנוע סכנה - מותר להם לבצע את הבדיקה. (כל חולה סכרת יעשה שאלת חכם בנוגע לכל זה כדי שיורה לו החכם כיצד לנהוג בכל צרכי רפואתו, שאין השבת הפקר גמור אפילו במקום סכנת נפשות, וגם במקרה של חולה סכרת צריך להורות להוציא הדם בשינוי כדי שיהיה דרבנן ולא דאורייתא) ואם אינו צריך לדם - אסור מדברי חכמים.

יב. מותר להרוג כינה בשבת, ויש מחמירים. יג. מכל מקום מותר לשלוף קוץ שנתחב בבשר למרות שיתכן ויצא דם, שהרי אינו צריך לו ואסור מדברי חכמים ובמקום צער לא גזרו חכמים וגם אין לו שום כוונה להוציא הדם ומעדיף שלא יצא ממנו דם.

ממחק.

א. בשבת אסור להחליק עור בהמה כדי לעבדו. כמו כן אסור למרוח משחה עבה על בד או על העור. גם משחה רכה שאינה נספגת אסור למשוח. ב. כל האיסור הוא במשחה שאינה נבלעת בעור, אבל נבלעת בעור לגמרי מותר. ולכן אסור למשוח השיער בגיל ואסור למשוח העור בוולין שאיננו נספג ואסור למשוח בית השחי בגיל או בדיאודורנט גיל. אבל מותר למשוח עצמו בשמן זית או בקרם ידיים ופנים שהם נספגים בעור לגמרי אחרי כמה דקות. ולכן אם יש דיאודורנט נוזלי (רול-און) שהחומר נבלע בעור לגמרי - מותר להשתמש בו בשבת.

ג. אולם נזכיר שיש איסור בשבת להתרפא ולכן אסור לסוך ידיו בשמן או קרם למרות שהם נספגים כשיש בעורו סדקים ורוצה לרכך העור - אסור, לא התרנו אלא כשאין סדקים. וכן אסור למשוח שום משחה רפואית, אלא במקום פיקוח נפש.

ד. למניעת תפרחת חיתולים יש משחות שנועדו לייצר נתק בין העור לבין החיתול ואסור למושחן בשבת בין על הטיטול עצמו ובין על עור התינוק. אבל מותר להוריק מן השפופרת ישירות על עור התינוק באופן של נקודות סמוכות זו לזו, כמו שהזכרנו לעיל.

ה. אין ממרח באוכלים ולכן מותר למרוח האוכל על הפת או על הצלחת.

כותב ומוחק.

א. אסור לכתוב בשבת, בין כותב בדיו או בחריטה או בריקמה. בין כותב בכתב עגול או בכתב מרובע או בלועזית.



ב. מכל מקום רופא או אחות שצריכים לנהל רישום מכורח פיקוח נפש, כגון שמודד חומו של החולה שיש בו חשש סכנת נפשות בכל עשר דקות או בכל חצי שעה, מותר לו לכתוב את דרגת החום ולנהל את המעקב. אלא שכדאי שירכוש עט שנמחק אחרי 24 שעות שבזה האיסור הוא מדרבנן. או שיכתוב באופן שהקווים אינם מחוברים זה לזה אלא מופסקים קצת - כמו שיש במחשבון, שהספרות עשויות מקווים בלתי רציפים. או שיכתוב על ידי גוי. וטוב שיעשה שניים מן האופנים הללו יחד, כדי להקל האיסור ביותר.

ג. עיבוי שיש על החלון בזמן שיש הפרש גדול בטמפרטורה בין שני צידי החלון - אסור לכתוב בו אותיות. או שמשא שיש עליה אבק אסור לכתוב עליה אותיות. וכן אסור לטבול אצבעו במשקה ולכתוב על משטח כלשהו אותיות. אבל במים מותר להזיז אצבעו בהם בצורת אותיות, שמיד הכתיבה נעלמת.

ד. ספר שנכתב דבר על עובי דפיו, כלומר שכל הדפים מרכיבים את הכתב וכשהספר סגור הכתב נראה וכשהוא פתוח אז נפרדות האותיות - מותר לפתוח ולסוגרו בשבת שאין זו כתיבה או מחיקה. וכן משחק ילדים שכולל הרכבת מילים באמצעות קירוב כרטיסים או טסיות שכתובות עליהם אותיות בודדות, אלו לאלו - מותר בשבת.

ה. ולכן גבאי בית הכנסת רשאי להצמיד עם סיכה משרדית פתקה שכתוב עליה שם המתפלל שהתנדב צדקה לבית הכנסת עם פתקה שכתוב עליה סכום הצדקה. כמובן שהפתקים הללו מוכנים מערב שבת, הגבאי רק מצמיד אותם יחד בסיכה משרדית.

ו. מותר לסמן מקום בספר באמצעות חקיקה של ציפורן על הדף.
ז. צריך להיזהר להסיר כלי כתיבה מן השלחן שרגיל ללמוד בו בימי החול שמא יטלטל העיפרון או יבוא לכתוב בו.

ח. דבר שכתוב בדיו שאינו ניכר אלא על ידי אור על סגול, מותר לקרב הכתב אל המנורה.

ט. מותר לאכול עוגה שכתובות עליה אותיות מקרם או ביסקויט שחקוקות עליו אותיות באפיה.

י. אסור למחוק בשבת אפילו שלא על מנת לכתוב ולכן מי שכתב על ידיו בדיו מערב שבת, אסור למחוק זאת בשבת, אלא נוטל ידיו בלי לנגב ובלבד שיטול ברביעית מים בבת אחת (8 מ"ל), כי אם יטול ברביעית אחת בכמה פעימות, אינו רשאי לאכול בידיים רטובות, אבל כשעירה על ידו בפעם אחת רביעית לפחות - אז רשאי לאכול אפילו ביד רטובה.

יא. מי שהיו ידיו מלוכלכות בדיו - רשאי לנקות את כתמי הדיו במים ואז מקנח בנייר, אבל לא יקנח בבד.

יב. בעבר היו כותבים על לוחות שעווה וחורטים בהם, כמובן שאסור לעשות כן בשבת או למחוק הכתיבה. מכל מקום שעווה או לכלוך שנדבק על ספר או ספר תורה, מותר לקלף אותה ביד בלי למחוק את האותיות. שעווה שקופה או שקופה למחצה שיש על אותיות ספר תורה, אינה פוסלת את הספר כל עוד שרואים את האותיות שתחת השעווה מותר להמשיך לקרוא בספר ללא קילוף.



יג. אסור לצייר ציורים בשבת למרות שאין בהם אותיות.

בנין וסתירה.

א. אסור לבנות בנין או לסתור אותו בשבת. נעיצת מסמר בקיר אסורה. נעיצת נעץ בלוח שעם אסורה.

ב. אסור לפרק דלתות וחלונות או להחזיר אותן למקומן על ציריהן. אבל של כלים ניידים כמו ארון או תיבה, אם יש לו צירים כמו של דלת (ללא הברגה), מותר להוציא הדלת אבל לא להחזיר.

ג. ביארנו כבר שחופר גומא בשדה לצורך זריעה, עובר משום חורש. אם חופר גומא בעפר לצורך בור או מטמון עובר משום בונה.

ד. אין לשחק על עפר משחק שדורש שטח מישורי, שמא תוך כדי משחק יישר את הקרקע.

ה. כיסוי של בור, אם יש לו בית אחיזה בין שוקע או בולט - מותר להסירו ולהחזירו בשבת. אבל אם אין לו בית אחיזה אסור להסירו או להחזירו.

ו. מי שננעל בשבת בחדר וזקוק לצאת ממנו כדי לקיים מצוות שלוש סעודות ותפילה, מותר לו לשבור את הדלת בדרך קלקול. ואם יש גוי, יאמר לגוי לעשות כן.

ז. אסור לקלוע צמה או להתיר הקליעה בשבת, אבל מותר להסיר את הגומיה שבסוף הצמה והיא תתפרק מאליה.

ח. אסור להתיז ספריי על השער לצורך קיבועו, ובטח ובטח שלא למרוח קרם שיש בו גם איסור ממרח.

ט. אסור לפתוח מטריה בשבת, ומטריה היא מוקצה ואסור להזיזה כלל בין פתוחה מערב שבת ובין היא סגורה.

י. אסור לפרוס סדין כגג אפילו שהקשירה נעשית בהיתר, עצם בניית אוהל אפילו עראי - אסורה בשבת.

יא. לא נאסרה בניית אוהל בשבת אלא כשהאדם מכוון לעשות שימוש בחלל שתחתיו והחלל הזה גבוה לפחות 8 ס"מ. ולכן מותר לפתוח מיטה ניידת בשבת באמצעות פריסת הרגליות שלה, או להעמיד שלחן מתקפל או על חמורים (רגלים ניידות), כיון שאין שום כוונה להשתמש בחלל שתחת המיטה או תחת השלחן.

יב. מותר להניח ספרים זה על גבי זה, למרות שנוצר חלל ביניהם ויש ספר שמאחיל, כיון שאין שום כוונה של שימוש בחלל זה.

יג. מותר לפרוס טלית מעל ראשי אנשים באופן שבני אדם מחזיקים את הטלית, כמו שנהוגים בשמחת תורה. כיון שאין הטלית עומדת מאליה אלא תלויה באנשים, אין זה אוהל.

יד. מותר לפרוס סדין כמחיצה שאינה מאהילה כלל ובלבד שלא יקשור את הסדין באופן אסור, אלא יכול להתפיסו באטב כביסה או ללפפו, או לקשרו בקשר פשוט שמכווין להתירו בתוך שבעה ימים.

טו. אם היתה המחיצה גם מאהילה טפח (8 ס"מ) - אסור לתלותה באופן כזה.



טז. גגון של עגלת תינוק צריך להקפיד שהוא פתוח 8 ס"מ מערב שבת ואז מותר לפותחו עד הסוף בשבת, כי כשהגגון פתוח בשיעור זה הרי רק מוסיפים עליו וזה מותר.

יז. כשסוגרו יקפיד להשאירו פתוח 8 ס"מ, כדי שלא יסתור האוהל. גגון מקופל שעוביו 8 ס"מ בעודו מקופל אינו נקרא פתוח כלל ואסור לפותחו בשבת. הוא הדין גגון של סוכך שיש מעל מרפסות.

יח. במה דברים אמורים שהמקופל בשיעור עובי 8 ס"מ לא נקרא פתוח? כשהקיפול נעשה כמו גליל, אבל קיפול שעשוי באופן דומה לאקורדיון - גם במצב מקופל הוא נקרא פתוח. ולכן אם במצב אקורדיון מקופל יש 8 ס"מ אפשר לפתוח שארית הגגון ולפורסו לגמרי. ואם אין העובי מגיע ל-8 ס"מ אסור.

יט. אסור בשבת להקים מחיצה שנצרכת כדי להתיר איסור הלכתי. כגון שהיה יושב בסוכה ונפלה דופן אחת, אסור להעמידה או לשים במקומה ארגזים שיש בהם שיעור דופן ובכך הסוכה חוזרת לכשרותה. או שנפלה דופן שמכשירה עירוב חצרות - אסור להעמידה כדי שיחזור העירוב לכשרותו. נדגיש שאפילו אם אין שום מלאכה של בניה ממשיית או חפירה או טלטול מוקצה - אסור.

כ. גם כאן - אם לא נפלה כל הדופן אלא נשתייר ממנה 8 ס"מ, רשאי להעמיד שאר הדופן למרות שהעמדה זו מכשירה את הסוכה וללא העמדה זו הסוכה פסולה. ובלבד שלא עושה שום מלאכה. וכן אם נפל חלק מן הסכך ונפסלה הסוכה, אם נשתייר סכך על פני הסוכה בשיעור של 8 ס"מ על 8 ס"מ, רשאי להחזיר את שאר הסכך, כיון שרק מוסיף על הסכך ועל המחיצה.

כא. מותר לעשות אוהל עראי בשבת באופן שמניח שתי קורות שאין בעובי כל אחת 8 ס"מ, והמרחק ביניהם אינו עולה על 24 ס"מ. הרי שהן כאילו מחוברות והם מייצרות אוהל שיש בו 8 ס"מ. ועליו מותר להוסיף כיסויים בין עליו ובין לצידו. ושוב, בתנאי שאין שום עשיית מלאכה, לא טלטול מוקצה ולא חיבור בדבק או במסמרים חלילה, או תקיעה של קורות התומכות את הקורות המסככות, בתושבות וכדומה.

כב. ידית של דלת שנפלה בשבת - אסור להחזירה. אבל ידית ניידת שמחברים אותה בכל פעם לדלת כשרוצים לפותחה - מותר להכניסה ולהוציאה.

כג. כל מיני כלים המתפרקים מותר לפרקם ולהרכיבם בשבת בתנאי שהכלי מיועד לפירוק והרכבה חוזרים ונשנים. כמו מגש של עגלת תינוק או כסא אוכל. וכמו כסא משרדי שבאמצעות ידית עולה ויורד. לכן גם מותר לכוונן את גובהו של מעמד לספרים (סטנדר) או כיסא אוכל של ילדים, למרות שמשתמש בברגים הייעודיים הקבועים בו כדי לקבע את הגובה הרצוי לפי שעה. אבל כלים שאינם מתפרקים בדרך כלל אסור לפרק אותם או להרכיב אותם בשבת, כמו דלתות ארון (וקל וחומר דלת של חדר) שהוא לא נייד.



תיקון כלי.

א. מותר לענוד שעון בשבת בין אם יש בו מחשבון או לחצנים ובין אם לא. בין הוא פועל על קפיץ ובין על בטריה חשמלית. ואפילו הוא מורה שעה לא נכונה, כיון שהוא פועל - אפשר לדעת את השעה הנכונה על ידי חיסור או הוספה על מה שמוצג בשעון.

ב. שעון הפועל על קפיץ והקפיץ עומד להיגמר אבל טרם נגמרה פעולתו - מותר לסובבו ובכך להאריך את פעולת השעון. מותר גם לכווין אותו כי הכיוון של השעה איננו מפסיק את הפעולה. אבל אם הקפיץ כבר אינו מתוח והשעון עמד מלכת - אסור לסובב את הקפיץ ובכך לחדש את פעולת השעון.

ג. שעון הפועל על ידי בטריה אסור לכוון אותו בשבת, כי כיוון של השעון מצריך הפסקה או הדלקה של פעולה חשמלית.

ד. מותר לפתוח קופסאות שימורים או בקבוקים בשבת, אין לאסור משום עשיית כלי הואיל ומשליכים אותם בסיום השימוש. וכן מותר להפריד גביעי מוצרי חלב המחוברים זה בזה.

ה. אסור ליישר מסגרת משקפיים שהתעקמה בשבת, בין את האפונים, בין את האוזניות ובין הגשר. וכן אסור ליישר סכין שהתעקם או שיני מזלג וכדומה.

ו. עדשת משקפיים שיצאה מהמסגרת - אם יש לו משקפיים אחרות - טוב שישתמש בהן. ואם צריך למשקפיים אלו - רשאי להחזיר העדשה בעדינות למסגרת, אבל לא על ידי הברגה. ולכן כשיש מסגרת מלאה או חצי מסגרת התופסת העדשה על ידי חוט - מותר. משקפיים ללא מסגרת שהעדשות נתפסות באמצעות ברגים - אסור.

ז. מותר להחליף שרוך שבנעל או להשחיל חגורה במכנסיים. אבל אסור להשחיל גומי למכפלת המכנסיים, כיון שאינו כלי מצד עצמו והוא מתבטל אגב המכנסיים.

ח. נעל חדשה שלא הוטלו בה שרוכים, אם אין לו נעל אחרת יכול להטיל בה שרוכים.

ט. אבזם של חגורה שמחובר אליה באמצעות לחץ ולא באמצעות הברגה, ונפרד האבזם מן הרצועה, מותר להחזירו בשבת.

י. לפעמים בגד חדש יש בו תפירות במקומות שונים כדי לשמור על צורתו עד השימוש. הכיס נתפר לעצמו והשסע במעיל נתפר לעצמו כדי שלא יתקמטו וכדומה. אסור להפריד חוטים אלו בשבת.

יא. אין לקפל הטלית של מצווה או שאר בגדים בשבת. אלא מניח הטלית על קולב או באופן מכובד אחר.

יב. מותר לקפל נייר בשבת. אסור לקפל נייר בחזקה לשם חיתוכו במוצאי שבת, שזה מכין הוא למוצאי שבת וגם הוא משרטט.

יג. אין לקפל בגדים בשבת, מי שיש לו בסלון ערימה של כבסים בלתי מקופלים אין לקפלם בשבת אפילו צריך להשתמש בהם בשבת זו, אלא יניחם בארון באופן לא מקופל - ערימה מהסלון לערימה בארון. יג. אולם מותר לקפל בגדים שלא כסדר הקיפול הרגיל אבל צריך להזהר שלא



יכין בגדים ליום חול אלא רק מה שצריך לשבת זו יקפל. כל השאר - ערימה בארון. ויזהר שלא יברור בין הבגדים שבערימה אלא אם כן מוציא בידו מה שצריך ללבוש בתוך חצי שעה.

מבעיר ומכבה.

א. אסור להבעיר אש בשבת, ואפילו ניצוץ אחד. ואסור לכבות בשבת אש דלוקה. אם מכבה על מנת להדליק אחר זמן, כלומר שהכיבוי מתקן את חומר הבערה עבור ההדלקה הבאה, כמו בעשיית פחמים - הרי זה אסור מן התורה. ואם מכבה שלא על מנת להדליק, הרי זה איסור מדרבנן.

ב. בגדים סינתטיים מותר ללבושם בשבת או לפושטם, אף על פי שהם מדליקים ניצוצות, שהדלקה זו נעשית בשינוי ואין שום כוונה בהדלקה, אלא אדרבה מעדיף שלא ידלקו כיון שמצדדים אותם.

ג. אסור לגעת בכלי המכיל שמן או שעווה שיש לו פתילה דולקת בשבת, בכל תזוזה יכולה להיות הבערה.

ד. אסור לטלטל ממקום למקום אש דולקת, בין נוגע בו והוא מתנדנד ובין אוחז בנר שעווה ובין בנר שמן. ובין אוחז על ידי מלקחיים וכדומה - אסור. (אף על פי שבשאר מוקצה מותר לטלטל כלאחר יד).

ה. אסור לקרוא לאור נר מחשש שמא יטה את השמן לכיוון הפתילה או ימחוט הפתילה לשם תיקונה. אם היה מכיר את הטקסט ורוצה רק לעקוב ברפרוף כדי להימנע מטעות, כמו שקורא תהילים ששגורים על פיו או נוסח התפילה, רשאי. אם רוצה לקרוא טקסט שאינו מכיר (כמו תפילות ימים נוראים) מניח שומר לידו כדי שישמור עליו שלא יטה.

ו. במנורות חשמליות אין שום איסור לקרוא לאורן ואפילו יש אפשרויות של עמעום והגברה.

ז. אסור להדליק מכשירים חשמליים בשבת ואפילו אין בהם צורך בהדלקה של אש, הם תמיד כוללים הצתה כלשהי.

ח. רחוב או בית שיש בו מצלמות אבטחה, אין איסור לעבור בו בשבת. ובלבד שההולך אין לו שום תועלת בצילום זה.

ט. אסור לעבור במקום שיש חיישני תנועה המדליקים מנורות תאורה.

י. אסור להוסיף חומר בערה לאש דולקת. אסור לנשב רוח על אש דולקת כדי שתתגבר או כדי שתכבה.

יא. אסור לחסר חומר בערה מאש דולקת, ולכן אסור לקחת שמן מן הנר הדולק, כיון שמחסר זמן הבעירה.

יב. אין להניח נר סמוך לדלת, שעל ידי הפתיחה יכול לכבותו. מי שיש לו אח בוערת בבית לא יניח אותה סמוך לדלת שעל ידי פתיחת הדלת תתגבר האש מחמת הרוח שתנשב הדלת. הניח הנר או האח סמוך לדלת חייב לפתוח הדלת לאט לאט כדי שלא יבוא לידי מכשול.

יג. היה נר דולק והדלת פתוחה והיא מאיימת על הנר שיכבה, מותר לסגור הדלת כדי שהנר ימשיך לדלוק כדרכו, שמניעת כיבוי איננה אסורה.



יד. המקררים הישנים היה מאוד קל להכין אותם לשבת, לוחצים את הקפיץ של התאורה, והכל מוכן. כיום המציאות היא מורכבת יותר הואיל והמקררים נעשו חכמים יותר, יש גלאי טמפרטורה יש מאווררים ועוד תוספות.

טו. התוספות הללו לפעמים מחייבות פיקוח הלכתי לשימוש נכון בשבת ולכן המכון הטכנולוגי הלכתי (02-6424880) מנהל מבחנים ומתקין התקני שבת למקררים שונים. ישראל היא המדינה היחידה אליה מיובאים ומשווקים מקררים שמובנה בהם התקני שבת. חלק מההתקנים כבר נמצאים בפס הייצור ואין צורך לבקש התקנה נפרדת. לפני רכישה של מקרר יש להיוועץ בהם לגבי דגם המקרר, אם הוא נמצא בפיקוח ואם יש בו התקן מובנה או שצריך לבקש זאת מהמוכר או להתקין באופן אישי אחרי הרכישה.

טז. מקרר שאין לו התקן שבת, לפעמים די לו בנטרול מנגון פתיחת הדלת. ולפעמים יש לחברו לשעון שבת מערב שבת ולכווין שיכבה בכל השעות שנצרכות להכנת הסעודה ולשימוש תכוף במקרר. בשאר הזמן יש לכווין את השעון להדליק את המקרר. זה לא פיתרון מוצלח כי מירידות המתח עלול להיגרם נזק למקרר. ויותר חמור, לפעמים יש צורך להשתמש במקרר בשעות שהוא מחובר, לפעמים שוכחים מתוך הרגל.

יז. לגבי מקפיאים אין כרגע פיקוח ובקרה על ייצורם, ההמלצה של המכון היא לרכוש מקפיאים פשוטים ללא צגים, תאורה וחיישנים.

יח. כששכחנו להכין את המקרר לקראת שבת - מבקשים מילד קטן (עדיף לא שלנו, עדיף שאמא תבקש מהבן ולא האבא מהבן או הבת) להוציא את התקע של המקרר מן החשמל כשהמנוע אינו פועל.

יט. ישנה גם אפשרות לבקש מגוי להוציא מה שצריך מן המקרר ואין בדבר איסור שהרי ביקשנו ממנו דבר היתר ומה שהוא גורם הדלקה של האור ופעולה של החיישנים זה לא נאסר באמירה לגוי. גם כשהוא סוגר את המקרר אין בזה איסור שאין כאן רווח לישראל אלא רק מניעת נזק ובזה אין צריך להפריש את הגוי.

כ. שכחנו להכין את המקרר ובטעות פתח ישראל אותו, מוציאים מן המקרר כל מה שצריך ומניחים מגבת כדי לשמש כדלת עראית עד מוצאי שבת, ניתן לפרוס את המגבת כדלת ממש או כמקשרת בין הדלת הפתוחה לבין גוף המקרר - כמובן שנסתדל לקרב את הדלת כמה שיותר לסגירה ללא הפעלה של מעגל חשמלי. כאמור אין בפריסת המגבת משום איסור עשיית אוהל הואיל ואין לנו שום ענין בשימוש תחת האוהל אלא רק פריסה של חומר מבודד.

אם אי אפשר להניח מגבת מסיבה מסוימת יש לבקש מילד קטן לסגור את הדלת, שוב עדיף ילד לא שלנו ואם זה שלנו אז אמא תגיד ולא אבא.

כא. ביארנו שאסור להזיז אש בשבת ממקום למקום. במכשירים חשמליים רבים ישנה נורת חיווי, זו מהווה בעיה כמו נר דולק. ולכן מיחם חשמלי או פלאטה או מנורת שלחן או הסקנה חשמלית אסור להזיז אותם ממקום למקום, אבל מותר לנגוע בהם אם הנגיעה אינה מזיזה אותם.



כב. הסקה חשמלית שהתרמוסטט כיבה את הנורה, ראוי שלא להזיז אותה למקום אחר שלפעמים על ידי התנדודות נדלקת שוב מערכת החימום, מחמת הנוזל שבתוך ההסקה. אם יש ממש הכרח יש להזיז בדחיפות רגל ללא נענוע.

כיבוי דליקה בשבת.

א. שריפה שפרצה בשבת מותר לכבותה רק אם היה פיקוח נפש בדבר או ספק סכנה. אבל לא היה אלא איבוד ממון ואפילו הרבה אסור לכבות את הדליקה על ידי ישראל, אבל מותר ללכת אל הגוי ולומר לו "יש שריפה במקום זה וכל המכבה אינו מפסיד" ואסור לבקש ממנו לכבות בפירוש.

ב. צריכים הכבאים לשאול רב מורה הוראה איך לנהוג בכל מצב, כי בודאי יהיו מצבים שאסור להם לכבות. וגם כשמוותר לכבות צריכים לדעת כיצד לעשות כן. ובכלל כל אנשי ביטחון, חיילים או שוטרים שצריכים לפעול בשבת ולחלל שבת צריכים לשאול רב מורה הוראה כיצד יעשו אם מותר לחלל שבת וכיצד. עצם העבודה שאתה כבאי או שוטר או חייל איננה מאפשרת להפוך את יום השבת ליום חול. ויש פעמים שצריכים לעמוד בנסיון ולסרב פקודה כדי לא לעבור על התורה. כפי שהסברנו, יש להעלות בפני הרב את כל התרחישים האפשריים, כדי שהוא יוכל לתת מענה לכל תרחיש וכך תהיה הלכה ברורה ופסוקה ביד הזקוק לה מבעוד מועד.

ג. בעבר המלצנו על ארגון "בטרם" שמתמחה בכללי זהירות בבית וברכב ובמקומות נוספים לגבי בטיחות ילדים. גם כעת נדגיש שחשוב מאוד לשים לב שלא תגרם כל סכנה, לא רק דליקה. אין להשתמש ברשת חשמל מפוקפקת או במכשירי חשמל לא תקינים, אין להניח את המיחם על משטח נמוך או לא יציב, אין לאפשר הנמכה של כבל החשמל וילד יוכל למשוך אותו ואת המכשיר החשמלי על עצמו חלילה. לפעמים מספיק רגע אחד של רשלנות ושנים ארוכות כדי לשלם עליו. אין להציב את נרות השבת על משטח נמוך או לא יציב. לא כדאי להניח אותם על השלחן גם משום שכך גדל הסיכוי להפיל אותם וגם משום איסורי מוקצה כשרוצים להסיר אותם.

ד. חלילה וחס פרצה דליקה על השלחן מותר למלא שקית ניילון במים ולהציב אותה סמוך לאש וכשהאש תגיע אליה היא תנקב אותה והמים ישפכו על האש. שגרם כיבוי מותר במקום צורך.

ה. אם השריפה בבית שיש בו ספרי קודש או מזוזות בפתחים, והאש אם לא תכבה מהרה, תגיע אל ספרי הקודש - מותר לומר לגוי בפירוש לכבות את האש כדי להציל את ספרי הקודש. אבל אם לא היו ספרי קודש בבית או במחסן, או שהאש לא תגיע אליהם, אסור לומר לגוי בפירוש לכבות אלא אומר לו "כל המכבה אינו מפסיד" כפי שלמדנו.

ו. כמובן כל האמור הוא במקום שאין ספק סכנה של נפשות, אבל היתה סכנה או ספק סכנה לנפשות חלילה, מותר לכבות בידיים או לקרוא למכבי האש.
ז. כיום המצב הוא בדרך כלל שיש פיקוח נפש ברוב הדלקות, שהרי יש רשת גז בכל בית כמעט וגם הבתים על פי רוב הם מחוברים זה עם זה, או סמוכים



לזה לזה הרבה ויש לחוש לספק נפשות והתפשטות הדליקה. וגם הבתים סמוכים לרשות הרבים ויש נזק לרבים. ולכן בדרך כלל יהיה מותר לכבות הדליקה.

ח. אולם יש לשים לב שאם פרצה דליקה קטנה ושליטה, לנסות לכבות אותה באופנים המותרים: להניח שקיות ניילון ליד הדליקה כדי שהאש עצמה תגרום את כיבויה על ידי ניקוב השקית כנ"ל. או אפשרויות גרמא (עקיפה) אחרות. רק אם זה לא עוזר או שהאש התפשטה כבר או שיש חשש סכנה בדבר6א או לקרוא למכבי האש.

ט. שוב, פרצה שריפה במחסן מבודד או בית מבודד, יצאו ממנו כל האנשים - אסור לכבות אלא בגרמא.

נרות על השלחן.

א. כאמור, יש נוהגים להניח נרות שבת על שלחן שבת ממש, למרות שהמלצנו שלא לעשות כן מחשש שריפה, אבל אם כל המסובים מבוגרים יש פחות לחוש לדליקה.

ב. מכל מקום כשרוצים להסיר הנרות, אסור להזיז אותם שהרי נעשו בסיס לשלהבת שהיא איסור ואסור בשום אופן להזיז אש בוערת בשבת כלל. ולכן גם אחר שכבו הנרות אסור לטלטל את הפמוטים או הבזיכים (ואם היו תלויים באוויר אפילו לגעת בהם קלות אסור, שעל ידי כן מטלטלים). ולכן יש להניח אותם מתחילה על מגש מטלטל ועל המגש חפץ ששווה ערך רב יותר מן השלהבת ולא מן הפמוטים ובוזה יהיה המגש בסיס לדבר האסור והמותר כשהדבר המותר בהזזה, שווה יותר וכך יהיה מותר אחר שכבו הנרות להזיז את המגש (שעליו הפמוטים, לא להזיז את הפמוטים ישירות) למקום אחר ולפנות את השלחן.

ג. הספרדים מקילים אם התנה על הפמוט שיוכל לטלטלו אחר שיכבה הנר, שמועיל התנאי ולא יהפך הפמוט לבסיס לשלהבת לאיסור מוקצה. אבל האשכנזים לא מאפשרים דרך כזו ומחמירים להחשיבו ככלי לדבר האסור על ידי התנאי ובוזה מותר לטלטל הפמוט רק לצורך גופו או מקומו.

ד. שמן שנשאר בבזד ורוצה לסוך בו ידיו או להשתמש בו למטרה אחרת - אסור לעשות כן בשבת עצמה, שכבר הוקצה שמן זה משימוש בשבת שהרי בעוד הנר דולק אסור לקחת כלום מן השמן שבכך מזרז את הכיבוי, ולכן גם אחר הכיבוי אסור להשתמש בשמן בשבת.

התמודדות עם הפסקת חשמל.

א. הפסקת חשמל היא אירוע לא נעים בשבת או יום טוב. כפי שהסברנו מתחילה, עלינו לפתח רוטינה שבתית - דרך סלולה כדי להינצל מאיסורי שבת או מקירבה אליהם. ויחד עם זאת לייצר תכניות מגירה ידועות מראש למצבים בהם הרוטינה לא אפשרית.



החשמל נצרך לנו לחיים סדירים, אנחנו נחלק את ההתייחסות לחמישה תחומים:

1. מאור
 2. הפעלת פלאטה ומיחם
 3. מיזוג אוויר
 4. מקרר
 5. שעוני שבת
- ב. בדרך כלל חברת החשמל מתקנת את התקלה ולכן עלינו לקחת בחשבון מה יקרה כשהחשמל יחזור לפעול. כיון שיש איסור הנאה ממעשה שבת.
- ג. עלינו להבחין תחילה בין הפסקה לכמה דירות בודדות לבין הפסקה שכוונתית. בהפסקת חשמל לדירות בודדות, שאין שם חולה שיש בו סכנה שזקוק לחשמל לצורך תמיכת חייו - אסור להנות מן התיקון וכל מה שיקרה לטובתנו מן התיקון - אסור להנות ממנו. אולם בהפסקת חשמל בקנה מידה משמעותי לשכונה שלמה או למספר רב של דירות שיש כבר הסתברות סבירה שיש שם חולה שיש בו סכנה - לא די שמותר להנות מן החשמל אלא מותר לעובדי חברת החשמל לתקן את התקלה.
- ד. אין צריך לומר שכשיש חולה שיש בו סכנה שזקוק לחשמל לתמיכת חייו - חייבים לתקן את החשמל אפילו יש רק הפסקה דירתית.
- ה. ובכן כשיש הפסקה לפני שבת ואנחנו רוצים לאבטח שנוכל לשמוח בשבת בכל הנאות שבת, בין בהפסקת חשמל דירתית או אפילו בהפסקת חשמל שכוונתית שאפשר שתתקן רק אחרי זמן רב עלינו לטפל בחמשת התחומים שצינו מעלה.
1. מקרר - אם הצלחנו לפני שהפסק זרם החשמל להכניס את המקרר למצב "שבת", הנה מה טוב. אם לא, יש לחבר את התקע של המקרר לשעון שבת, רבע שעה דולק רבע שעה כבוי, לאורך כל היממה. באופן הזה נוכל לפתוח את המקרר כשהוא כבוי מחמת השעון. ונוכל להאריך את הזמנים לפי הצורך כשיחזור זרם החשמל.
 2. מאור - יש לציין מבעוד מועד על מפסקי התאורה באיזה מצב הם דולקים ובאיזה מצב הם כבויים. כדי שנוכל לכווין את המפסקים למצב הנכון וכשיחזור החשמל לא נאיר חדר שנעדיף חשוך ולא יהיה אפל חדר שרצינו מואר. אם יש לנו אור דולק בחדר, אפילו שתיקנו את החשמל באיסור - אפשר לקרוא. כי יש אור של היתר ואור האיסור רק מוסיף תאורה.
 - יש להניח נרונים בחדרים שנרצה בהם תאורה. ובחדרי השירותים. על השלחן אפשר להניח קערות זכוכית שקופה עם שמן ופתילים צפים כדי שיאירו אור רב יותר.
 - לעיל ציינו איך יהיה מותר להזיז את שאריות חומרי התאורה ללא איסור. נזכיר שאסור לקרוא לאור נר של שמן או שעווה בלי שומר טקסט שאינו מוכר.
 3. פלאטה ומיחם - יש להניח את מבער הגז הנמוך ביותר דולק ועליו פלטה ייעודית לכיסוי גז - צריך לרכוש כדי שתמיד יהיה בבית. על הפלאטה הזו



אפשר להניח סיר עם מים כדי שיהיו חמים במקום המיחם. נוכל לקחת עם מצקת מים מן הסיר ולצקת לכוס הקפה או התה. נזכיר שיש מן האשכנזים שמחמירים להגדיר את המקצת ככלי ראשון ואז אסור לערות על התה מן המצקת אלא לערות לכוס ריקה וממנה לכוס התה.

אם לא צריך את הגז דולק כל השבת אפשר לחבר אותו לשעון הגז של יום טוב (גזמן או חגז) כדי שיכבה מתי שנרצה. גם אם תיקנו את החשמל באיסור, שימוש בשעון הגז העובד על חשמל, אינו נקרא הנאה ממעשה שבת.

ניתן להניח מים חמים בתרמוס אם מעדיפים. התרמוס הוא ודאי כלי שני ואפשר לצקת ממנו על תה.

4. מיזוג אוויר - כמובן מדובר שהמזגנים מופעלים בעצמם וכשיחזור החשמל יפעלו אוטומטית. אפשר לחבר אותם לשעוני שבת, רבע שעה כבוי ורבע שעה דולק כדי שיהיה אפשר לעשות שינויים מותרים בשעון אחרי שיחזור החשמל. לפי המצב. גם אם תיקנו באיסור, אין חיוב לקרר את החדר כשהמזגן מחמם ולא לחמם את החדר כשהמזגן מקרר.

5. שעוני שבת - משתבשים כשיש הפסקת חשמל, בגלל הפיגור בזמן. מותר בשבת לאחר את הפעולה הבאה, כלומר להאריך את המצב הקיים, אם עכשיו השעון מזרים את החשמל - אפשר להאריך את פעולת השעון לאחר את הכיבוי. אם עכשיו השעון מפסיק את זרימת החשמל אפשר להאריך את זה ולאחר את ההדלקה. ביום טוב מותר גם להקדים. אבל לא להדליק ולכבות בידים ממש.

ו. כעת נדון בחמשת התחומים הללו במצב בו ההפסקה אירעה סמוך לשבת ממש או בשבת עצמה ואין לנו יכולת להיערך באופן מלא ולשפר את מצבנו באופן מלא.

התאורה, המקרר מיזוג האוויר ושעוני השבת כבר מכוונים. מים חמים אפשר להעביר לתרמוס.

את החמין אפשר להעביר לפלאטה של השכנים (אם אצלם יש חשמל) בתנאי שהתכולה מבושלת כל צרכה וחמה ביותר שאין יכולת לאכול אותה. אסור לעטוף את דפנות הסיר בבגדים או מגבות בשבת עצמה.

במידה וחלק מהתכולה של הסיר איננה מבושלת כל הצורך, אין לעשות שום פעולה. אפשר תוך חצי שעה לאכילה לברור את החלקים המוצקים המבושלים ולהעביר אותם לסיר אחר ולחמם על הפלאטה של השכנים.

ז. בהפסקת חשמל דירתית שיש צורך בהרמת מפסק החשמל הדירתי מארון החשמל או תיקון אחר שלא תלוי בחברת החשמל, ויש בבית חולה שאין בו סכנה. כמו חולה המרותק למיטה וצריך את החשמל להפעלת מזרון מתנפח כדי למנוע פצעי לחץ, מכשיר אנילציה, מחולל חמצן וכדומה. אפשר לומר לגוי.

אם יש קור גדול ביותר (לא מצוי כל כך בישראל) - מותר לומר לגוי.

אם יש חום עז ויש תינוקות קטנים בבית, אפשר לומר לגוי.



ח. כאמור גם במצב זה, עבר אחד מבני הבית או ישראל אחר על הדין ותיקן את החשמל אסור להנות מכל מה שגרם - גרם לחמין להתבשל - אסור לאכלו בשבת, גרם לחמין להתחמם אסור לאוכלו חם. אבל אם גרם שיתחמם הבית אין צריך לצאת מן הבית או לפתוח חלונות כדי לקררו שוב.

מכה בפטיש.

א. אסור בשבת לסיים את המלאכה, אפילו בהכאת פטיש אחד, או יישור כלי. למרות שאין במעשה זה בפני עצמו מלאכה של ממש - עצם העובדה שהוא גמר המלאכה של הבנין או הכלי - אסור. ולכן אסור להפריד בשבת חוטי ציצית בפעם הראשונה אחר שהוטלו. וכן אסור לקחת ציפית או שקית בד אחרת ולהכניס לתוכה בדים רכים או כותנה או נוצות כדי לישון עליה. אבל אם היו בתוכה מערב שבת ונפלו - רשאי להחזירם. מותר לנפח מזרון או כרית בשבת אפילו במשאבה ידנית. וכן מותר להכניס בגדים רכים לציפית כדי שתשמש ככרית - לא אסרנו אלא בדים ונוצות שאינם כלי אלא אחר שיכנסו לציפית.

ב. כיור שנסתם, אם הסתימה היא טוטאלית אז אסור לפתוח אותה בשבת. אבל אם המים עוברים באיטיות אז מותר לשפוך לכיור מים חמים מכלי שני (שאינם מבשלים, כלומר שמוזג מן המיחם לכוס ומהכוס שופך לכיור. ויש מן האשכנזים שמחמירים לערות המים שבכוס לכוס אחרת ואז לשפוך לכיור). מותר גם להשתמש בפומפה ידנית. וכן מותר להכניס קפיץ ידני דרך פתח פתוח לצנרת. אסור לפרק או להרכיב צינורות. ולכן מערכת ביוב סגורה שאי אפשר להכניס קפיץ לתוכה מפתח הכיור עצמו אסור לפרק את מכסה נקודת הביקורת כדי להכניס לשם את הקפיץ. מכסה של מערכת ביוב, שיש לו ידית בולטת או שוקעת כמו שהדגמנו בעבר, מותר להסיר אותה בשבת או להחזירה, כיון שהיא אינה מוברגת או מחוברת לקרקע והיא נפרדת בפני עצמה מחמת הידית.

ג. מותר בשבת לשפוך לצינור סתום חלקית, אבקת סודה לשתייה ועליה לערות חומץ כדי לייצר באופן כימי פליטה של אוויר שידחף את החומר המייצר את הסתימה.

הוצאה מרשות לרשות.

א. אסור להוציא חפצים מהבית לרחוב או לחדר המדרגות בשבת. וכן לא ממקומות אלו לבית. כל מלבוש של האדם שאינו רגיל להוציאו מותר לו לצאת מן הבית לרחוב או מהרחוב לבית כשהוא לבוש באותם הפרטים. ולכן מכנסיים, חגורה, גרביים, נעליים, חולצה, שמלה, חצאית, כובע, משקפיים, שעון וכדומה מותר לאדם לצאת בהם מן הבית לרחוב או ההפך. וכן מעיל ושכמיה ושל ושאר בגדים העשויים לכסות את הבגדים מותר לצאת בהם בשבת.



ב. לא נאסר להוציא אלא חפצים שאינם מלבוש, כמו סידור וחומש או בגדים שאינו לבוש בהם אלא נושא אותם. כל מיני בגדים או תוספי לבוש שדרכו של אדם לשלוף אותם באמצע הדרך, גם אסורים.

ג. בית של אדם נקרא "רשות היחיד", כיון שהוא מגודר בארבע דפנות הגבוהות 80 ס"מ ויש לו תקרה. גם חצר פרטית של אדם יחיד אם היא מגודרת מארבעה צדדיה אפילו אין לה תקרה היא נקראת רשות היחיד.

ד. רחוב שעוברים בו 600,000 איש מידי יום והוא רחב 7.68 מטר - נקרא רשות הרבים. כל הרחובות המחוברים אליו יש להם דין רשות הרבים אפילו אינם רחבים ואינם הומי אדם.

ה. רחוב שלא עוברים בו כל כך הרבה אנשים מידי יום וגם אינו רחב 7.68 מטר ואינו מחובר לרחוב שכזה - נקרא "כרמלית" ואסור להוציא מהבית אליו וממנו אל הרחוב וכדומה מדברי חכמים. וכן רחבה פרטית של אדם שאינה מוגדרת - נקראת "כרמלית" וכן אם היא מגודרת בגדר מתנענעת ברוח - הרי כמי שאינה מגודרת ואסור להוציא ממנה אל הבית ומן הבית אליה.

ו. רחוב שהוא רחב 7.68 מטר אבל אין עוברים בו 600,000 איש מידי יום, או שעוברים בו אבל אינו רחב 7.68 מטר אלא פחות - נחלקו בו הפוסקים אם הוא נקרא "רשות הרבים" מן התורה או "כרמלית" שאסורה רק מדרבנן.

ז. כל כרמלית שאסור מדברי חכמים להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים, תיקנו לה חכמים היתר לאיסור שלהם שיהיה מותר להוציא מן הבית אליה וההפך על ידי "עירוב". כלומר שסביב כל רשות זו מגדירים אותה בעמודים הרחוקים זה מזה פחות מ-4.8 מטר ועל גבי העמודים יש קורה יציבה וחזקה. וכמה תנאים צריכים להיות לעירוב הזה כדי שיועיל. שלא יהיה שטח חקלאי גדול בתוך העירוב. וצריך שלא יהיה גר גוי או מחלל שבת בפרהסיא בכל השטח המעורב.

ח. בעבר הזכרנו עד כמה העירוב הזה, שרוב הערים בישראל מעורבות בו, הוא כמעט ולא שווה כלום. ראשית מחמת שה"שלחן ערוך" פוסק שכל רחוב שרחב 7.68 מטר הרי הוא רשות הרבים מן התורה ואפילו לא עוברים בו 600,000 איש מידי יום ולכן לא מועיל שום עירוב מבלעדי גדר יציבה סביב כל העיר. גם לפי החולקים יש ערים רבות בישראל, כמו ירושלים, שעוברים ברחוב הראשי 600,000 איש ויותר מידי יום. יש שטחים חקלאיים בתוך העיר שהינם גדולים דיים כדי לבטל את העירוב. יש גוויים שגרים בעיר, יש מחללי שבת בפרהסיא שגרים בעיר.

ט. האשכנזים היו נוהגים להתקין עירוב בעיירותיהם הקטנות בחו"ל וכשבאו לירושלים ביקשו להמשיך במנהגם והניח להם הרב יעקב שאול אלישר זצ"ל שהיה הרב הראשי לירושלים לפני יותר ממאה וחמישים שנה. הוא התחרט על כך, כי גם הספרדים התחילו לסמוך על העירוב ועד אז היו נוהגים כדין שלא להוציא כלום מן הבית לרחוב.

י. קל וחומר היום שערי ישראל נעשו מרובות אוכלוסין ב"ה (כפי שניבאו נביאנו ולא היו סבותינו מאמינים שיקרה בימיהם) שיש לאסור גם לאשכנזים.



יא. המתירים כיום נסמכים על שיטות דחוקות מאוד וסברות יחידאיות. מצרפים השיטה השניה שהביא הי"שלחן ערוך" שצריך שיעברו 600,000 איש מידי יום, שזה דבר פחות שכיח ברוב המקומות. מה לעשות עם ירושלים (עוברים בה מעל מיליון איש ביום) וערים גדולות אחרות, בפרט בחו"ל יש ערים של מיליונים? אז יש סברה של ספר "המאורות" שחידש הגדרה לרשות הרבים שצריכה להיות ישרה ומפולשת בעיר מצד לצד. ויש סברה של הרב "בית אפרים" שכתב שכיון שהעוברים 600,000 צריכים להיות עוברים ברגליהם או על בהמות, אבל כיון שנוסעים במכונית שהיא רשות היחיד אז זה לא נקרא שעוברים בה.

מה נעשה עם שטחים חקלאיים? זה נעשה לנוי.

מה נעשה עם גויים ומחללי שבת בפרהסיא שגרים בשטח העירוב? אז עושים קנין עם ראש הממשלה ושר הביטחון והרמטכ"ל שיש רשות לבית הדין או לרב להיכנס לכל בית שהוא רוצה בלי אישור המשטרה או צו של שופט בערכאות. אבל זה מועיל רק לשיטה ש"דינא דמלכותא דינא" תקף גם במדינת ישראל של היום. והרי יש שלא מחילים את הכלל הזה על מדינת ישראל?

מה נעשה כשהערים גונבים את עמודי העירוב כדי להתיר אותם לברזל? נצרף את חוטי החשמל שאינם נמצאים על עמודי החשמל אלא בצדיהם - שוב שיטה שרוב הפוסקים דחו, שצריך שהקורה העליונה תהיה מונחת על העמוד ולא בצידו. והחוט גם נע ונד מעבר לרוחב הקורה...

איך יקל אדם ירא שמים באיסור מן התורה שחייב עליו סקילה בכל שבוע כמה עשרות פעמים? כל אבני האיסור הן שלמות ויציבות, והתשובות להן חלושות וקלושות.

יב. *אם היה יודע אדם ממה מורכב ההיתר של העירוב לא היה נוגע בו. אם תהיינה כל חומרות שבעולם על כף מאזניים אחד והחומרא שלא לסמוך על העירוב בכף שניה - היא מכרעת את כולן*.

כמה גדולי תורה אמיתיים ראינו שאינם סומכים על העירוב. ואפילו הגאון הרב אברהם שפירא זצ"ל שהיה מחזר לקיים מנהגי ישראל, לא היה סומך על העירוב ולא היה מטלטל מביתו לרחוב.

יג. גם מי שמתעקש לסמוך על העירוב, לכל הפחות צריך להבין שמדובר על היתר בעייתי שאין דומה לו. איסור דאורייתא ברור, לא יתכן לנהוג בו מנהג הפקר וחובה למעט ככל האפשר בפעולות הוצאה, הנה כמה דוגמאות:

1. אין לקחת ספרים וחפצים מהבית לבית הכנסת, יש להשתמש בספרים ובחפצים של בית הכנסת.

2. אין לבצע עצירות בדרך מהבית ליעד, כדי שלא תהיה הנחה ברשות הרבים, אלא לכל הפחות מעבר ברשות הרבים כשעקירת החפץ וההנחה מתבצעות רק ברשות היחיד.

3. אם מטלטלים עגלת תינוק, לטלטל בשני אנשים, אבא ואמא דוחפים יחד את העגלה (במידה ומותר להם לנגוע בו בזמנית בידית העגלה, אם לא אפשר שבני אנשים אחרים ידחפו את העגלה).



4. מה שאפשר להעביר לפני שבת (כמו מתנת אירוח למארחים, או חלות או סיר אוכל), להעביר לפני שבת או אחרי שבת.
5. מה שאפשר לטלטל בשינוי, מטלטלים בשינוי. כגון מפתח בגרב. ממחטה בשרוול וכדומה.
6. להתעטף בטלית בבית וכך ללכת לבית הכנסת, לא לקחת אותה מקופלת בנרתיק ולטלטל אותה עם הנרתיק הלוך וחזור.
7. כשחייבים לטלטל אז יש להעדיף ילד קטן ולא אדם בר מצווה.

עירוב חצרות.

- א. חכמים אסרו להוציא חפצים מבית פרטי לרשות משותפת למרות ששתיהן מגודרות כרשות היחיד. ולכן יש איסור להוציא מבית פרטי לחדר המדרגות או מבית פרטי לחצר משותפת למרות ששתי הרשויות מגודרות היטב. לצורך היתר איסור זה שלהם, תיקנו חכמים עירוב חצרות. כלומר שבאחד הבתים שבחצר יש לחם משותף, ובוזה נחשבים כרשות אחת. לוקח לחם מרכושו הפרטי במשקל 330 גרם, ומעמיד אישתו על ידו או בנו או בתו הגדולים ואם מעמיד שם אדם זר שאינו סמוך על שולחנו גם מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על מצוות עירוב" ומוסר הפת לבנו הגדול או אישתו או בתו הגדולה או לאיש שאינו סמוך על שולחנו ואומר "הגבה פת זו (8 ס"מ לפחות) וזכה בה (תקנה חלק ממנה) לכל בני החצר שלנו ובוזה העירוב יהיה מותר לכל בני החצר להוציא מהבית לחצר ומבית לבית ומהחצר לבית - לכל הבתים שבחצר". ומניח העירוב בביתו במקום שמור.
- ב. נאכל העירוב קודם שיצאו הכוכבים בליל שבת, נתבטל העירוב. נאכל אחר בין השמשות ויצאו כבר הכוכבים מועיל העירוב, אבל אם ירצה גם בשבת הבאה להוציא מהבית לחצר - יערב מחדש.
- ג. כיון שיש אומרים שאדם לא יכול להשתמש בבנו או בתו הגדולים ובאישתו לצורך מצוות העירוב, אלא רק אדם זר שאינו סמוך על שולחנו, וגם שכיום יש הרבה מקומות שבהם רב השכונה עורך עירובי חצרות בערב פסח לכל השכונה - לכן צריך ללמד את הברכה לילד קטן קודם העירוב החדש שעושים, שמא העירוב של הרב הועיל ואין צורך בעירוב זה ולא בברכה.
- ד. רק במקום בו אין רב לשכונה ואין אף אחד אחר שעושה עירובי חצרות וגם משתמש באדם זר לזכות בעירוב לכל בני החצר, יכול לברך בעצמו.
- ה. גם כאן אם חלק מן הדיירים מחללי שבת בפרהסיא או שיש גוי דייר בבנין - אין העירוב מועיל.

איסור תחומין.

- א. אדם "קונה שביתה", כלומר משוייך לעיר בה היה נמצא בעת כניסת השבת. באותה העיר הוא רשאי להלך ללא הגבלה כשהוא לבוש בבגדיו. ורק אסור לו להוציא חפצים מרשות לרשות כמו שביארנו. נאמר בתורה "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ולימדה התורה איסור שאדם יתרחק מהעיר שקנה בה



שביתה, כלומר ששהה בה בשעת כניסת השבת, יותר מ-11,520. קצת יותר מאחד עשר ק"מ וחצי. ואפילו אינו נושא עליו שום משא או חפץ, אלא רק לבוש בבגדיו או אפילו לא לבוש כלום אסור לו ללכת ברגליו יותר משיעור זה. ב. חכמים החמירו באיסור זה יותר מדברי תורה והגבילו את היציאה מגבול העיר רק עד 960 מטר. *לדאבוננו איסור זה, שנקרא "איסור תחומין" אינו ידוע והרבה פעמים אפשר לשמוע על אנשים שומרי מצוות שעוברים עליו ואינם יודעים שהוא קיים בכלל. הם מתהדרים בכך שלא נסעו אלא הרבו הלוך ואינם יודעים שגם בזה יש איסור.*

ג. גם כאן תיקנו חכמים היתר לאיסור שלהם עצמם שנקרא "עירוב תחומין". על ידי עירוב זה יוכל אדם לצעוד ברגליו ללא משא כלשהו עד לסוף התחום - 960 מטר מהבית האחרון של העיר בכיוון בו יצא ממנה. ומניח שם את העירוב וממקום שבו מניח העירוב יכול ללכת עוד 960 מטר לכל כיוון. נדגיש שעדיין מותר לצאת מן העיר הראשית 960 מטר לכל כיוון, ממקום שבו הניח העירוב יש לו עוד 960 מטר לאותו כיוון. ולכן באופן מקסימלי על ידי עירוב תחומין יכול לצאת מהבית האחרון של העיר בכיוון העירוב 1920 מטר.

ד. כיצד נעשה עירוב זה? באחד מימי החול שקודם השבת הולך למקום שכלה בו התחום של העיר ומניח שם 330 גרם לחם או מאכל הנאכל עם לחם שיוכל להחזיק מעמד עד ליל שבת לכל הפחות ולא יתקלקל. ויהיה סגור היטב בקופסא שלא יוכלו בעלי חיים לפותחה ולאכול את העירוב. ומברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על מצוות עירוב" ומניח העירוב על הקרקע או טומנה בקרקע ואומר "בזה העירוב יהיה מותר לי ללכת ממקום זה אלפיים אמה לכל צד" וכשתכנס שבת הרי זה קנה "שביתה" בשני מקומות - גם בתוככי העיר וגם במקום בו הניח את העירוב ונמצא שיוכל להגיע לעירוב שלו, כי אין 960 מטר בין העירוב לבין הבית האחרון בעיר. ומן העירוב יכול לצעוד עוד 960 מטר.

ה. אולם לא התירו חכמים לערב עירוב תחומין אלא לדבר מצווה, כגון רופא שהולך ליישוב סמוך בשבת כדי לבדוק מצבם של חולים (ומניח הכלים שצריך ביישוב שהולך אליו בשבת, מבעוד מועד ביום חול, כי אינו יכול להוציא). או תלמיד חכם שצריך למסור שיעור לרבים ביישוב סמוך שאין שם תלמיד חכם, או שהולך לשמוע קול שופר, כי אין ביישוב שלו שופר או תוקע. או שהוא מוהל והולך ליישוב סמוך כדי למול תינוק בשבת על פי בקשת אביו. אבל לדבר הרשות - אין לערב עירוב תחומין. ואפילו אדם יחיד שרוצה ללכת בשבת ליישוב סמוך כדי להתפלל במנין ולשמוע קריאת ספר תורה, אין זה דבר מצווה לענין עירוב תחומין ולא יערב ולא ילך. ואפילו הוא עשירי, כי ביישוב הסמוך יש תשעה, ואם לא יצעד יתבטל כל המנין - לא יערב ולא יצעד ויתבטל המנין. קל וחומר שאין לערב עירוב תחומין בשביל אירוח או ביקור וכדומה.



דינים השייכים לתחום שבת.

א. היתה לו גינה בתוך התחום יכול ללכת אליה לקראת צאת השבת כדי שבמוצאי שבת מיד יקח ממנה גידולים או מצרכים מהמחסן. אבל היה המחסן או הגינה חוץ לתחום וסמוך לו היינו במרחק 96 מטר מהבית האחרון של העיר - אסור ללכת בשבת עד קרוב לסוף התחום (960 מטר) ובצאת השבת מיד לצאת מן התחום אל השדה או הגינה. האיסורים הללו הם תלויים בהליכה ולמדנו אותם ממה שאמר ישעיה הנביא "אם תשיב משבת רגלך" היינו שאסור ללכת הליכה של חול כמו שביארנו.

ב. היתה הליכה לצורך מצווה כגון שרצה לשכור מבנה לצורך הקמת ישיבה או כולל אברכים או שהיה צריך להוציא מהמחסן שמחוץ לתחום וסמוך לו צרכי כלה כל אלו מותרים שזו הליכה של מצווה.

ג. מותר ללכת בשבת לדירה של גוי בארץ ישראל המוצעת למכירה כדי לדעת אם לקנותה ואפילו לבקש מן הגוי לחתום על שטר המכירה בשבת אפשר, ישראל ודאי לא יחתום על שטר המכירה בשבת. שגאולת אדמות ארץ ישראל מיד נוכרים מצווה היא והתירו חכמים גם להחתים את הגוי שזו מלאכה דרבנן. ד. אנשי ביטחון או רפואה או כבאות שנקראו לתפקידם בשבת ויש בדבר פיקוח נפש והם צריכים לנסוע לעיר אחרת או ישוב אחר ולעבור איסור תחומין אפילו זה שהוא מן התורה אסור - ודאי מותר להם לנסוע ולעבור איסור תחומין והבערה והוצאה מרשות לרשות את כלי הנשק והרפואה וכדומה כדי למנוע סכנת נפשות. ואף על פי שלא קנו שביתה בעיר שהגיעו אליה, שהרי בכניסת השבת היו בביתם בעיר אחרת, מכל מקום כיון שבאו בהיתר לאותה עיר, הרי כאילו קנו בה שביתה ויכולים ללכת בכל העיר גם אחר שנסתיים האירוע שבגינו נקראו לעיר זו. מי שהגיע לעיר באיסור, כי עבר על איסור תחומין, אינו יכול לטייל בכל העיר אלא עומד במקומו או יושב במקומו או שוכב במקומו, עד צאת השבת.

ה. הבעיה מתעוררת כשאנשי הביטחון והרפואה רוצים לחזור לביתם בעצם יום השבת ולשם כך יש לנסוע וגם לעבור שוב את אותו המרחק ושוב לטלטל את כליהם מעיר לעיר ומרשות לרשות.

ו. מצד איסור תחומין אין כאן איסור, משום שלא קנו שביתה בעיר זו שהם נמצאים בה כעת (זה לא מוסכם), אבל עדיין הנסיעה היא איסור והוצאה מרשות לרשות היא איסור. ולכן אם יכול להישאר באותה העיר שנמצא בה כעת עד צאת השבת, הנה מה טוב. ואם אין לו מקום להיות שם וקודם שתצא השבת יש זמן רב, מותר לו לחזור למקומו על ידי גוי בלבד וכדאי שרצפת הרכב של הגוי תהיה גבוהה 80 ס"מ מן הקרקע. ולכן מערב שבת יקבע עם נהג גוי לאסוף אותו ממקום מסוים בעיר זו בשעה זו ויבקש מהגוי להכניס כליו למכונית בשבת ויפתח לו הדלת ויסגור לו הדלת, אבל לא יתן לו כלי נשקו כלל - אלא היהודי עצמו או חזו בהם בכל שעה. ויסיע אותו בחזרה לעירו.



ז. נדגיש ונחזור ונדגיש, בכל ענייני פיקוח נפש אין השבת הפקר. מה שמותר - מותר. מה שלא, עדיין אסור. ולכן בסיום האירוע אחר שנסתלק חשש פיקוח נפש, שבים איסורי שבת שהותרו לתוקפם.

ח. ככלל, כל אדם שפרנסתו היא בענייני רפואה וביטחון וכדומה משאר המלאכות שיש בהם תערובת פיקוח נפש, צריך קודם שיכנס לעבודה, לשבת עם תלמיד חכם ולבאר לו כל מלאכתו וכל התרחישים שעתידי להיתקל בהם, כדי שהחכם יוכל לבחון את האיסורים הכרוכים בכל אחד מהתרחישים ולהורות לו כיצד ינהג. ועל תנאי זה יתקבל לעבודתו וכך יתנה עם המעסיק שהוא מועסק על מנת שלא יעבור שום איסור. ואם לא יסכים המעסיק לתנאי זה, לא יעבוד שם אלא יחפש מקום עבודה אחר.

בישול.

א. כפי שהקדמנו מלאכת הבישול היא נושא רחב מאוד בהקשר של הלכות שבת, מחד האכילה היא מצווה ומאידך העיסוק במאכלים מייצר קירבה מוכרחת למלאכת בישול.

ב. נדגיש שאין שום קשר בין מלאכת הבערה למלאכת בישול, אסור להדליק אש גם אם לא מבשלים בה ואסור לבשל גם על אש קיימת.

ג. גם בישול חומרי צבע אסור, לא רק בישול מוצרי מזון. גם התכת מתכות היא אסורה.

ד. כהמלצה, מאוד כדאי שכל המאכלים שעתידיים לאכול אותם בשבת יהיו מוכנים לגמרי לפני השבת.

ה. אנו מבחינים בכלים שונים לפי מידת דרגתם למקור החום. כלי ראשון וכלי שני וכלי שלישי.

ו. כלי ראשון הוא כלי שבאופן ישיר התחמם ממקור החום, בין אם היה אש ממש או גז או חשמל. גם כלי שנתחמם מחום השמש אסור לבשל בתוכו או עליו (מדברי חכמים). אפילו אם הכלי הוסר מעל הכירה או מקור החום, כל עוד שהוא חם באופן שהלשון איננה יכולה לגעת בו (בלשון ההלכתית "יד סולדת בו") הוא מסוגל לבשל כל דבר שיוכנס אליו באיזו מידה ולכן אסור להניח עליו או בתוכו מזון לא מבושל או שהוא מבושל חלקית. נציין שהלשון יכולה לסבול מידת חום גבוהה מעט יותר מהאצבעות משום שהיא לחה.

ז. כלי שני, הוא כלי שניצוק לתוכו מן הכלי הראשון דבר חם. כמו מרק חם שעירו אותו לצלחת אחרת באופן ישיר ללא מצקת. המרק שנמצא בכלי שני מבשל את "קלי הבישול" כלומר כל מאכל שמוכח לנו שמתבשל מחמת היותו בכלי שני כמו ביצה חיה שמתבשלת על ידי מים חמים שבכלי שני. וכל מאכל דומה לביצה שרואים שמתבשל אסור. אבל שאר כל המאכלים אין מתבשלים בכלי שני.

ח. יש מן האשכנזים שמחמירים בכל מאכל מוצק בעל נפח כל עוד שהוא מאכל חם מאוד עד שאי אפשר לאוכלו, יש בו איסור בישול ואסור להניח אותו ליד מאכל לא מבושל. ולכן תפוח אדמה מבושל מן הסיר אסור לצקת אותו



לצלחת מרק קר, או להניח עליו אפילו בכלי שני, גזר חי. וכן הם מחמירים שלא להכניס לחם למרק חם וכל דבר דך שיכול לבוא לידי בישול בכלי שני. ט. כל נוזלים אינם מתבשלים בכלי שני ולכן מותר למוזג חלב קר ואפילו מעט, לכוס תה או קפה חם. וכן מותר להניח קוביות קרח במשקה חם מאוד שבכלי שני ואין בזה שום איסור.

י. מי שרוצה להוסיף תבלינים חיים, מותר לזרותם על מאכל שמונח בכלי שני. כי ודאי אינם מקלי הבישול גם לדעת האשכנזים.

יא. עצם העירוי מן הכלי הראשון לכלי השני, חמור יותר מן הכלי השני הואיל והוא מבשל את השכבה החיצונית של המאכל הבלתי מבושל עליו הוא נשפך.

יב. שימוש במצקת, לדעת הספרדים המצקת היא כלי שני ולכן העירוי ממנה לצלחת הוא עירוי מכלי שני לכלי שלישי ואינו מבשל כלום. אבל לדעת האשכנזים עדיין נקראת כלי ראשון והעירוי ממנה נקרא עירוי מכלי ראשון לכלי שני. אם המצקת שוקעה במרק שבכלי הראשון עד שהיא נעשתה חמה בפני עצמה הרי גם לדעת הספרדים היא נקראת כלי ראשון ועירוי ממנה נקרא עירוי מכלי ראשון לכלי שני.

יג. עירוי מכלי שני לכלי שלישי אינו מבשל לדעת הספרדים, אבל יש מן האשכנזים המחמירים בזה. מכל מקום ברגע שהמאכל ניצוק פעמיים וכעת הוא בכלי שלישי אין בו שום איסור בישול.

יד. כמו כן הוספה של שקדים חיים על תבשיל (כמו אורז), אם האורז חם כל כך עד שאי אפשר לאכול אותו כעת, הרי שאסור להניח את השקדים על האורז כל עוד שהאורז לא הועבר מן הסיר אל הצלחת. אם השקדים נמצאים על הצלחת והאורז יונח עליהם, הרי שהגענו למחלוקת האשכנזים והספרדים, לדעת האשכנזים אפילו אם נעביר בכף את האורז מהסיר לצלחת, הרי שהכף היא כלי ראשון והעירוי מתוכה על השקדים הוא מבשל את השכבה החיצונית של השקדים וזה אסור. אבל לדעת הספרדים יש איסור רק אם נשפוך את האורז ישירות מן הסיר על השקדים, אבל אם נשתמש בכף אין בכך שום איסור. כיון שהכף היא כלי שני ועירוי ממנה אינו מבשל כלום לדעת הספרדים.

טו. כלל גדול הוא "אין בישול אחר בישול". כלומר מאכל שהוא כבר מבושל לחלוטין, אין שום איסור לחמם אותו מחדש (על פלטה של שבת כמובן) אפילו אם הוא מגיע לחום שאי אפשר לאכול אותו.

טז. אלא שנחלקו חכמים בהיקף הכלל הזה. לדעת הרמב"ם הכוונה אפילו לנוזלים, אבל לדעת שאר הפוסקים הכוונה רק למוצקים, אבל נוזלים אסור לחמם אותם שוב בשבת אחרי שנתקדדו. ההלכה היא כשאר הפוסקים ולכן אסור לחמם נוזל שהתקדד. יש מן התימנים שמקילים כדעת הרמב"ם לחמם נוזל שהתקדד. אבל אנו מורים שבארץ ישראל עליהם להחמיר כמו דעת שאר הפוסקים ולא לחמם נוזל שהתקדד.

יז. עוד נחלקו הספרדים והאשכנזים האם איסור בישול אחר בישול בנוזלים הוא אפילו בתוספת חום מועט או רק במעבר בין קור לחום. לדעת



האשכנזים אסור לחמם נוזל שהתקרר לגמרי, אבל אם הוא חם מעט עדיין מותר להחזירו על הפלטה של שבת או להעביר אותו למרכז הפלטה ששם הוא יכול להגיע לרתיחה. אולם לדעת הספרדים נוזל שהתקרר עד שאפשר לשתות אותו אסור להחזירו על הפלטה. רק אם עדיין הוא חם מאוד שאי אפשר לשתות מחמת חומו אפשר להחזירו על הפלטה. אבל עדיין אסור להעביר את הנוזל למקום חם יותר בפלטה ששם יגיע לרתיחה.

יח. אם היו נוזלים מועטים מאוד והם מהווים רק לחלוחית על המוצקים המרובים - הרי זה תבשיל יבש. וכן אם יש מעט רוטב סביב למוצקים ורוב הסיר הוא של המוצקים - נקרא תבשיל יבש ומותר לחממו אף על פי הנוזלים מתחממים עד כדי רתיחה.

יט. רוטב שנקרש מחמת הגילטין שיש בתבשיל דגים או בשר, מותר לספרדים להניחו על הפלטה כאילו הוא יבש לגמרי. כי רק על ידי שיתחמם לאחר זמן יהיה נוזל. אבל האשכנזים אוסרים. ואפילו לקרב רוטב כזה לפלטה או למקור חום אחר, ודי בחום זה רק כדי להמיס את הרוטב לנוזל - אסור למרות שהוא לא מתחמם. שזה נולד לשיטתם - כמו שאסרו לשתות מים שנמסו מקרח שביארנו לעיל.

כ. תינוק שיש צורך לחמם את הבקבוק שלו, מותר לשקע את הבקבוק במים פושרים. ואפילו במים חמים שבכלי שני מותר, רק שמזון התינוק מאבד את המרכיבים התזונתיים העדינים הדרושים לתינוק בחום גבוה, בפרט אם המדובר בחלב אם. וכן מותר לחמם בקבוק שיש בו נוזל שאנו רוצים לחממו על ידי שיקוע הבקבוק במים שבכלי שני. וכן מותר לערות מים רותחים על בקבוק כזה, כי אמרנו שעירוי מכלי ראשון מבשל את השכבה החיצונה וכאן השכבה החיצונה היא דופן הבקבוק ולא המאכל עצמו, הדופן מתחממת מן המים והיא מתחממת כמו כלי שני את החלב.

כא. מזון של תינוק שאנו רוצים לחממו ואין אפשרות לשקעו במים חמים, מותר להניחו על הפלטה אפילו רובו נוזלים שהתבשלו כבר מערב שבת, ובלבד שנשגיח שלא יגיעו הנוזלים לחום שאי אפשר לשתות אותם מערב שבת. רק לצורך תינוק אנו מתירים זאת. וכן חולה שאין בו סכנה.

כב. מכל מקום גם שלא לצורך תינוק מותר לקרב ליד הפלטה או כל מקור חום אחר כלי עם מים או נוזל קר אחר, כדי להפיג צינתו. ובלבד שלעולם לא יגיעו הנוזלים לחום גדול שלא היה אפשר לשתות אותם מחמת החום. כל מה שחילקנו בין צורך תינוק או חולה לצורך בריא וגדול, זה דוקא כשמניח על הפלטה ואם לא יסיר את הנוזלים הם יתחממו לחום גבוה.

כג. מותר להניח על פלטה סיר עם מרק נוזלי קר בתנאי שהוא משגיח עליו בכל עת שלא יגיע לחום גבוה שלא יהיה אפשר לשתותו מחמת חומו, אלא כשתפוג צינתו מיד מסירו. אבל להניחו על הפלטה בלי השגחה שכזו אסור. כאן למרות שאין המרק לצורך תינוק או חולה, מקילים משום שהמרק כבר מבושל. לא מדובר על נוזל שלא בושל מעולם על מקור חום ישיר.



כד. יש מחלוקת בין הספרדים לאשכנזים האם מאכל שהוכן לאכילה בשיטה אחת, מותר להפעיל עליו שיטת בישול אחרת. כלומר מוצר שנתבשל האם מותר לייבשו על הפלטה כאפיה? מוצר מטוגן האם מותר לבשלו? מוצר קלוי האם מותר לבשלו?

הספרדים מתירים והאשכנזים אוסרים.

כה. ולכן לספרדים מותר ליצוק מים רותחים מן המיחם על קפה קלוי, מותר להניח שקדי מרק בסיר מרק רותח (למרות שהם מטוגנים והסיר מבשל). וכן מותר לטבול עוגיה אפויה בסיר שיש בו קפה רותח. אבל האשכנזים אוסרים בכל אלו.

כו. מכל מקום אם ניצוק המרק לצלחת הרי הצלחת כלי שני ואינה מבשלת את שקדי המרק. וכן הקפה אם ניצוק עליו מים רותחים לא מן המיחם אלא מכוס שהגיעו אליה המים מן המיחם והרי היא כלי שני ועירו מתוכה אינו מבשל כלום. וכנ"ל יש מחמירים ליצוק מים לכוס מן הכוס הראשונה ואז להניח הקפה בתוך המים.

כז. קפה שיש בו הל שאינו קלוי כלל, או אבקות שהן ספק אם הן מבושלות (כמו אבקות שוקו שאפשר שיש בה מרכיבים בלתי מבושלים) או קליות - אסור לערות עליהן מים חמים מכלי ראשון אפילו לדעת הספרדים, שהרי האבקות הללו עדיין לא עברו שום תהליך הכנה.

כח. קפה נמס גם לאשכנזים מותר ליצוק עליו מים חמים מן המיחם הואיל והוא מבושל וקלוי, ואין בישול אחר בישול גם לשיטת האשכנזים.

כט. עלי תה מבושלים מערב שבת מותר לבשל אותם שוב בשבת על ידי נתינתם בכלי מים שמונח על הפלטה, או ליצוק עליהם מים רותחים.

ל. מותר להכין צנימים בשבת, בין במצנע שמחובר לשעון שבת ולא נדרשת שום פעולה מצד האדם כדי להפעילו, אלא רק נותן בתוכו את הפרוסות. ובין על הפלטה. כיון שאין אפיה אחר אפיה גם לשיטת האשכנזים. והמצנע אינו כלי אפיה או בישול ולכן אין איסור להניח בתוכו פרוסות בשבת.

לא. להכין טוסט עם גבינה נמסה - הספרדים מקילים, האשכנזים אוסרים משום נולד.

לב. מותר להניח על פלטה כבוייה סיר של נזל קר שבוסל כבר מערב שבת למרות שהיא תדלק בעוד רגעים אחדים על ידי שעון שבת וותרתיח את הנוזל, כיון שיש כאן מלאכה עקיפה (גרמא) בצירוף דעת הרמב"ם הנ"ל - מותר.

לג. מאכל שאינו מבושל לגמרי אסור לגרום לו תוספת בישול. אם הוא על הפלטה - אסור לקרב אותו למקום שבו יתחמם יותר. אם אינו מכוסה - אסור לכסותו. אם היה מכוסה ומישהו הסיר את המכסה - אסור לכסות אותו שוב, שהרי על ידי פעולה זו מוסיף בישול.

לד. מי שהסיר את מכסה הסיר וראה שכל התבשיל מוכן ואמרנו שמותר לחזור ולכסות את הסיר, אלא שיש בתבשיל גם עצמות שיש בהם מח והוא עדיין לא התבשל. בזה הדין תלוי אם דרכו לאכול את המח או לא. אם דרכו לאכול את המח, הרי זה נחשב חלק מן האוכל ואסור לחזור ולכסות את הסיר.



אבל אם דרכו שלא לאכול את המח אלא משליך את העצמות עם המח - מותר לחזור ולכסות את הסיר.

לה. הכנת תה בשבת, באמצעות תיון - יוצקים מים מהמיחם לכוס ריקה ושופכים את המים לכוס אחרת - זה כלי שלישי וכבר אינו מבשל כלום ואז להניח את שקית התה בכוס - מותר גם להניח את שקית התה בכלי השלישי ואז לערות את המים החמים מהכלי השני. מותר גם להוציא את התיון בסיום מיצוי הטעמים.

לו. יש טכניקה שניה, לבשל עלי תה - אם מבשלים אותם מערב שבת המים סופגים את הטעם ואנו יוצקים מים רותחים מהמיחם לכוס ואז יוצקים מעט תמצית תה. אם נגמרו מי התמצית בשבת מותר לערות על עלי התה מים רותחים שוב כדי להכין תמצית חדשה כמו שהסברנו לעיל.

לז. מה קורה כשאנו רוצים לערב שני נוזלים אחד חם ואחד קר? אמרנו שחלב מותר ליצוק לכוס קפה חם, אבל אסור ליצוק מים רותחים על תמצית תה, מה ההבדל?

עלינו להתחשב בשני גורמים: 1. מה קדם למה? 2. רוב ומיעוט. הקפה החם בכלי שני אינו מבשל את החלב הניצוק אליו (בפרט שהחלב שלנו כבר מפוסטר). המים החמים הניצוקים על תמצית התה מרובים מתמצית התה והם מבשלים אותה שוב ולכן מותר ליצוק מים רותחים ואז את תמצית התה. זה כמו חלב על קפה.

דוגמא שניה, ליצוק מרק חם (שאי אפשר לשתות מחמת החום) למרק קר שבצלחת - מותר כי לא מדובר על מעט מרק (כמו בתמצית התה) וכיון שהמרק הקר קדם לחם - הרי שהמרק החם חימם את המרק הקר ולא בישל אותו, אבל אסור ליצוק הרבה מרק חם על מעט מרק קר.

לח. בימי החורף אנו נתקלים בבעיה כשאנו משתמשים בדוד החשמלי כדי לחמם את המים למקלחת לפני שבת, לפעמים ישנם בתים שבהם לא מותקן דוד שמש ולכן כל השנה הם משתמשים בדוד החשמל. בשני הדוודים העיקרון זהה - המים החמים עולים למעלה הדוד בגלל טבעם החם ואילו הקרים יורדים למטה. כשאנו פותחים את הברז בבית, מים יוצאים מצינור המחובר בצד העליון של הדוד. כיון שהדוד חסר את המים מיד נכנסים מים קרים לדוד כדי להתחמם. כלומר נוצר מצב שאם נפתח את ברז המים החמים בשבת אנו מכניסים מים קרים לתוך המים החמים שבדוד והם מתבשלים במים החמים שבדוד.

קיים הבדל משמעותי בין דוד שמחמם בכח השמש לבין דוד המשתמש בחשמל כדי לחמם את המים. הכנסת מים קרים לדוד החשמלי בשבת היא עבירה מן התורה, הכנסת מים לדוד השמש בשבת היא עבירה מדרבנן. אז מה? אם זה מדרבנן לא חייבים? חלילה וחס, אולם קיים הבדל במצב שאני לא מתכוין להכניס מים קרים לדוד כדי לבשלם. באמת כשאני פותח את ברז המים בבית אני לא מעוניין שיכנסו מים קרים לדוד כי הם מקררים את המים



הקיימים בו שיספיקו לי די והותר לכל השבת וממילא זה מותר. מה שאין כן לגבי דוד חשמלי שכיון שהבישול בו אסור מן התורה אין שום הבדל אם אני מתכוין או לא מתכוין שיכנסו מים קרים ויתבשלו בו, העיקר שזה קורה בפועל. לט. ולכן מותר להשתמש במים חמים בשבת בתנאי שהוחמו בדוד שמש כדי לשטוף כלים או לרחוץ פנים ידים ורגלים. אסור להתרחץ כל הגוף או רוב הגוף (ואפילו אבר אחרי אבר) במים חמים בגלל איסור רחיצה בשבת בחמין, אבל במים קרים מותר לספרדים. האשכנזים אוסרים רחיצת כל הגוף אפילו במים צוננים, אבל הם מקילים בטבילת מצווה שמותר לטבול במקווה חם, בזה הספרדים מחמירים. האשכנזים מקילים לחולה לרחוץ במים קרים כדי להוריד את החום.

מ. בדוד חשמלי שהפעלנו אותו לפני שבת כדי להתקלח או לשטוף כלים ונותרו בו מים חמים, אנו נמצאים בבעיה - גם אם נפתח מעט את ברז המים החמים יכנסו לדוד מים קרים ויתבשלו בשבת. לפיכך יש לבדוק לפני השבת האם המים היוצאים מן הברז כשהוא מזרים מים חמים בלבד, ראויים לשתייה אף על פי שהם חמים מאוד או שהם כל כך חמים שאי אפשר לשתות אותם - אם המצב הוא שהם לא חמים כל כך ניתן להמשיך להשתמש במים החמים בשבת לשטיפת כלים וידיים ופנים (שוב כל הגוף אסור להתקלח במים חמים בשבת). אבל אם המצב הוא שהמים חמים מאוד כמו שביארנו, אז יש לנהוג באחת מתוך שלוש דרכים אפשריות:

1. להזהר לכל להשתמש במים החמים כלל אלא להטות את ידית הברז באופן שיזרים מים קרים בלבד. לא מומלץ, הואיל ואפשר לשכוח. אם פתחנו בטעות אסור לסגור את הברז....

2. לסגור את ברז המים שמכניס מים לדוד החשמלי, בבתים שבהם הצנרת מאפשרת זאת.

3. לסגור את ברז המים שמכניס מים חמים לדירה עצמה. בכל האופנים הללו לא יכנסו מים קרים לדוד בשבת ולא יהיה איסור בישול חלילה.

מא. מי ששכח לכבות את הדוד החשמלי וכבר נכנסה שבת ויש חשש שהדוד יתפוצץ, כי אולי התרמוסטט מקולקל ואז יש סכנה לעוברים ושבים שינזקו מן המים החמים - מותר לכבות בשבת את הדוד במרפקו, שאז מכבה בשינוי.

מב. אסור לכבוש כבשים בשבת. כלומר, לתת עליהם מלח ולשים אותם בענצנת. כמו כן אסור למלוח כמה חתיכות ירק בבת אחת כי זהו השלב הראשוני בכבישה - למרות שאין לו כוונה לכבוש הוא רוצה לאכול מיד - אסור מפני שהוא נראה ככובש.

אבל מותר למלוח חתיכה ולאוכלה שאין זה דרך כבישה לכבוש רק חתיכה אחת.



מג. מטעמים אלו אסור גם לעשות את השלב השני של הכבישה - הכנת מי מלח בכמות גדולה, אבל מעט מותר להכין כמטבל.
מד. לבזוק מלח על הסלט החי - מותר, שאין דרך לכבוש חתיכות דקות של מיני ירקות מעורבים. וכן לבזוק סוכר על תותי שדה מותר בלי חשש גם אם הכוונה לאכול אותם רק בסעודה הבאה בשבת זו. מפני שאין כבישה בסוכר.
מה. כבשים שכבר מוכנים מערב שבת אין שום איסור להחזיר אותם למי הכבישה בשבת.

מו. כבשים הנעשים בבית וכשהוציא בשבת בפעם הראשונה ירק אחד וראה שאין הטעם משובח ורוצה להכניס הירק שוב למי הכבישה, רשאי בתנאי שכוונתו לאכול מן הירק שהכניס בשבת זו עצמה.

מז. כבשים שהיו במי מלח וחשקה נפשו לכובשם בחומץ גם כן, כיון שנסתיימה הכבישה מערב שבת רשאי לכובשם בחומץ.

מח. מותר לפזר מלח על ביצה או בשר כדי לאוכלם מיד, אבל כדי להשאיר אותם לסעודה הבאה אסור.

מט. מותר לזרות מלח על כמה חתיכות ירק חי אם קודם המליחה יצק שמן על החתיכות או מיץ לימון או חומץ.

נ. מותר לבשל בחום השמש הישיר ולכן מותר להניח ביצה חיה על משטח בלתי מוליך חום באור השמש הישיר. אבל אסור לבשל בכל מה שהתחמם מכח השמש, כגון פלטת מתכת חמה, אסור לשטוח עליה ביצה כדי לבשלה. אם גם חום השמש מבשל וגם חום המשטח מבשל - מותר כיון ששניהם גורמים, ובלבד שחום השמש באמת יהיה חזק כל כך שיוכל לבשל גם בכוחות עצמו.

נא. מה קורה אם גילינו שהחמין התייבש והוא לא יחזיק מעמד על הפלאטה עד הסעודה? לדעת האשכנזים מותר ליצוק מים מהמיחם ישירות לסיר. לדעת הספרדים אסור ולכן יש שלוש שיטות שבהן ניתן להשתמש. האחת מתוחכמת - להניח מערב שבת בסיר החמין שקית קוקי סגורה עם מים. והיה בבוקר, ראינו שהחמין התייבש - פשוט מנקבים את השקית והמים נוזלים מתוכה אל הסיר. האחרת היא לפתוח את מכסה מיחם המים ולהכניס לתוכו מצקת נקיה, אחרי שתי דקות המצקת חמה מאוד ודינה ככלי ראשון בעצמה, מוציאים את המצקת עם מים רותחים בזהירות וממהרים לשקע את המצקת בתוך החמין - לא לשפוך את המים מהמצקת לחמין כי זה עירוני מכלי ראשון שמתחמם בסיר שהוא כלי ראשון, אלא לשקע את המצקת ואז להטות אותה כשהמים שבה מעורבים כבר עם החמין ולשלוף אותה - כך אין עירוני של המים.

שיטה שלישית, להעביר את כל החמין לסיר אחר נקי ויבש, ליצוק מים רותחים מועטים לסיר החדש ולהניח אותו על הפלטה, כדין סיר שיש בו מעט נוזלים ורוב מוצקים.

כל זה דוקא במצב שהחמין מבושל כל צורכו, אם איננו מבושל, אסור אפילו להחזיר את המכסה של הסיר למקומו גם לדעת האשכנזים.



נב. מותר להניח את הסירים על הפלאטה מערב שבת והם הולכים ומתבשלים כל השבת. מי שמניח סיר על פלאטת בישול חשמלית או כיריים של גז ומניח על הכיריים פלאטת פח המפסיקה בין הסירים לאש עצמה - יכול להניח סיר עם מזון בכל דרגת בישול, כלומר בין אם המאכל מבושל או לא מבושל או מבושל חלקית. נדגיש שוב שהמדובר שמניח מערב שבת בין אם התבשיל נתבשל כבר לגמרי או שלא נתבשל כלל או שנתבשל חצי בישול. כי בשבת עצמה אסור להניח על הפלטה אפילו מאכל שאינו מבושל לגמרי, וכן לא נוזל אפילו שהתבשל מערב שבת כנ"ל.

נג. כיום אין מצוי שמבשלים בתנורים המוסקים על ידי פחמים או עצים ולכן מעיקר הדין מותר להניח מערב שבת אפילו על אש מגולה של גז או פלאטת בישול חשמלית או תנור חשמלי מאכלים שונים, בכל דרגות הבישול. ובלבד שכפתור ההפעלה של התנור יהיה מכוסה ויקפידו שלא לפתוח התנור כל עוד הוא דולק.

נד. אולם כדאי להחמיר שלא להניח מערב שבת, בתנור או על גז ישיר, מאכל שאינו מבושל כל צורכו לגמרי והבישול גורם לו להיות גרוע יותר (כמו מרק). ולכל הפחות להחמיר כשהמאכל התחיל להתבשל בכניסת שבת ולא הגיע לחצי בישולו (או שליש בישולו לדעת האשכנזים), שלא להניחו אלא על פלטת שבת או כירת גז המכוסה בטס מתכת.

נה. לשיטת הספרדים, תנור המוסק על ידי עצים או פחמים, אסור מעיקר הדין להשהות בתוכו מאכל שלא התבשל כל צורכו או שהתבשל כל צורכו אבל הבישול המיותר משביח אותו, אלא אם כן יסיר את הפחמים או ישפוך עליהם חומר שיכבה אותם. ולשיטת האשכנזים אסור להניח בתנור זה מאכל שהתחיל להתבשל בכניסת שבת מעט אבל לא הגיע לשליש בישולו. גם כאן - אם הסיר הפחמים או כיבה אותם, מותר להניח בתנור זה כל מאכל.

נו. איסור זה, להניח בתנור עצים את מהמאכלים הנ"ל שצינו לעיל נקרא "איסור שהיה" שכמו שהדגשנו מדובר שמערב שבת הנחתי את הסיר ולא עשיתי כלום בשבת עצמה בכל זאת אסור. שוב נזכיר, בשבת עצמה אסור להניח שום סיר על אש מגולה, רק על אש מכוסה או פלטה של שבת מותר להניח תבשיל יבש שהתבשל לגמרי מערב שבת.

נז. ישנו איסור נוסף שנקרא "הטמנה" והוא מחולק לשני חלקים. אחד - מערב שבת ואחד בשבת עצמה. הראשון, שאני מניח על אש מגולה מערב שבת, סיר שאין בו איסור שהיה, כלומר שהוא מבושל כל צורכו או שאינו מבושל כלל, בכניסת שבת. ואני עוטר את דפנות הסיר בבגדים או בחומר שמוסיף חום. אבל להניח בגדים על מכסה הסיר ואין הבגדים נוגעים בדפנות הסיר - מותר. אם היתה האש מכוסה כמו כיריים של גז שיש עליה פלאטת מתכת או פלאטה חשמלית מותר להניח מערב שבת סירים שיש בדפנותיהם בגדים. והחלק השני הוא, שבשבת עצמה עוטר את דפנות הסירים שהוא איסור גמור - בין היה הסיר על אש מגולה או על פלטה, בין אם היה התבשיל מבושל כל צורכו ובין אם לא. אבל אם מניח הבגד או השמיכה או המגבת על הסיר ואין הבגד נוגע



בדפנות כלל והתבשיל מבושל כל צורכו ולא יוסיף בישול מחמת הנחת המגבת, מותר.

נח. היה הסיר צונן ואינו על פלאטה או על אש מגולה, מותר לכסותו בבגדים כדי שלא יתקרר יותר.

נט. אסור בשבת לכסות חלה במגבת חמה כדי לחמם אותה, אבל מותר לכסותה במגבת כדי להגן עליה מפני התחמנות או אבק.

ס. מותר להניח מאכל העטוף בנייר כסף על הפלטה ומותר גם לעטוף אותו ולהניח אותו על הפלטה בשבת עצמה (ובלבד שהנייר חתוך מערב שבת), ואין זה מטמין אלא הנייר ככלי לקבל את המאכל. ולכן גם מותר להשתמש בתרמוס.

סא. יש סוג פלאטה חשמלית שהיא כמו ארון שיש בו גופי חימום ובתוך הארון מניחים את סיר החמין - מותר להשתמש בו בשבת ואין בו איסור הטמנה.

סב. מי שהטמין מערב שבת בדרך המותרת ונפלו הבגדים בין מן הדפנות ובין מן הכיסוי - אם היה התבשיל מבושל לגמרי, מותר להחזיר את הכיסוי או להוסיף עליו או להחליף אותו. אבל אם עדיין לא נתבשל לגמרי, כיון שעל ידי החזרת הכיסוי או הוספה עליו יתבשל - אסור.

סג. כנ"ל מותר לחמם בקבוק של תינוק או מאכל באופן שמטמין אותו בתוך מים רותחים או מערה עליו מים רותחים, כי אין אוכל נעשה דבר של הטמנה.

סד. אם העביר את המזון מן הסיר שבושל בו לסיר אחר, מותר להטמין את הסיר הזה בדבר שאינו מוסיף הבל, כמו שמיכה או מגבת. ואפילו מותר שיחזיר את המאכל לסיר המקורי ויטמין את הסיר המקורי.

סה. בעת שמסיר מכסה הסיר מעליו, יקפיד שלא יטפטף עיבוי האדים שנמצא על המכסה, על הפלטה או חזרה לתוך הסיר.

סו. סיר שהמאכל שבו לא התבשל לגמרי, אסור לערבב אותו באמצעות כף או להוציא את החלק התחתון של המאכל ועל ידי זה החלק העליון יורד קרוב יותר למקור החום וממהר להתבשל.

סז. אבל מאכל המבושל כל צרכו המונח על הפלטה אין שום איסור לבחוש בו.

סח. החזרה של סיר למקור החום או העברה למקור חום אחר תלויה בשלושה גורמים:

1. האם מקור החום הזה משמש לבישול בימות החול.
2. האם שייד בו איסור בישול? (כלומר האם המאכל מבושל כל צרכו והאם רובו נוזל או מוצק).
3. האם הניח את הסיר על הקרקע או השיש, או שהניחו על מגבת או תחתית לסיר משעם וכדומה?
4. לאשכנזים יש גורם רביעי, האם היה בדעתו להחזיר את הסיר בשעה שהוציאו?

סט. ובכן כל אש גלויה אסור להחזיר אליה שום דבר אפילו מבושל כל צרכו אפילו היה בדעתו להחזיר. כי נראה כמבשל. כמו כן כל מאכל לא מבושל כל



צרכו אסור להחזיר אותו לשום מקור חום. כמו כן אם הניח את הסיר על הקרקע או על השיש - אסור להחזיר.

ע. אבל על פלטה חשמלית של שבת, אין איסור החזרה (כשהמאכל מבושל כל צרכו) הואיל ואף אדם לא מבשל עליה ביום חול. היא מיועדת רק לשמור על החום ותו לא. ולכן עלינו להתחשב רק בגורמים של איסור בישול - מאכל יבש מבושל כל צרכו מותר ללא חשש. מאכל נוזלי צריך שיהיה עדיין חם בחום שהיד סולדת בו לדעת הספרדים, ולדעת האשכנזים די שיהיה חם מעט ולא הצטנן לגמרי. שוב, מאכל שלא מבושל כל צרכו - אסור בשום פנים ואופן.

עא. תנור חשמלי המכוון על מצב שבת ונמצא בהשגחת גופי הכשרות האחראים על תחום הטכנולוגיה, למרות שמותר להניח בו תבשיל מערב שבת כמו שביארנו, אסור להחזיר אליו תבשיל כיון שרגילים לבשל בו בימות החול, אולם בתנאים מסוימים אפשר להחזיר.

עב. לא נאסר להחזיר לתנור במצב שבת, אלא תבשיל הרגיל להתבשל בימות החול כמו בשר ועופות וירקות ופירות, אבל מרק אין מבשלים בתנור ולכן מותר להחזיר מרק לתנור על מצב שבת אם אין בו איסור בישול (כמו בפלאטה).

עג. אבל בשר ועופות וכדומה משאר המאכלים הרגילים להתבשל בתנור בימות החול צריך לדעת הספרדים שלא יניח את התבנית על הקרקע או השיש אלא על כסא או מגבת או תחתית לתבנית משעם וכדומה. ולדעת האשכנזים צריך בנוסף שתהיה דעתו להחזיר את התבנית לתנור קודם שיוציאנה, אבל הוציא על דעת שלא להחזיר אינו רשאי להחזיר.

עד. האשכנזים מתירים להחזיר לתנור *במקום צורך* גם אם הניח את התבנית על הקרקע או הוציא שלא על מנת להחזיר ובלבד שהוציא את התבנית מהתנור בשבת עצמה. אבל אם הוציא את התבנית קודם השבת ורוצה להחזיר בשבת - אסור אלא בתנאים הנ"ל.

עה. נדגיש שיש מן האשכנזים שמחמירים להחשיב פלטה של שבת כמו תנור חשמלי ומצריכים שאר התנאים להחזרה.

בשעה טובה סיימנו את העיסוק בט"ל מלאכות שבת וכעת נעבור לשאר התחומים ההלכתיים שיש בשבת.

הנאה ממעשה שבת.

א. חכמים אסרו הנאה מכל מעשה שנעשה באיסור בשבת. כמו כן חילקו חכמים בין אם העברין עשה כן שוגג או מזיד וכן אם הפעולה אסורה מן התורה או מדברי חכמים.

ב. כשהיא אסורה מן התורה ועשה אותה במזיד - אסור לו להנות מאותה מלאכה לעולמי עד. ולאחרים מותר מיד בצאת השבת. אבל עבר על המלאכה בשוגג - מותר גם לעברין וגם לאחרים להנות מפעולה זו במוצאי שבת.



ג. נגביל ונאמר, שעבריינין שעושה באופן קבוע פעולות חילול שבת לאחרים, אסור גם לאחרים לעשות שימוש במה שעשה, כיון שהוא עושה כן בקביעות. ד. מי שבישל אוכל באיסור בשבת, נאסר המזון באכילה עד מועדי הפקיעה הנ"ל. מי שחיים אוכל אסור לאכול אותו חם. אבל מותר לאוכלו גם בשבת עצמה כשהוא קר. מי שכיבס בגד לעצמו בשבת במזיד, חייב לטנפו עד שלא יהיה אדם לובשו, כגון שדורך עליו בנעליו או משפשפו בעפר ואז מכבס מחדש ולובש.

ה. אם היה קצר חשמלי ומישהו תיקן אותו באיסור, מותר מיד אחר התיקון לאכול את המזון חם, כיון שהתיקון לא השפיע עדיין על האוכל. אבל אם האוכל היה מתקרר ורק על ידי התיקון נותר חם - אסור לאכול אותו חם. אם האוכל היה לא מבושל קודם התיקון ורק על ידי התיקון הוא התבשל - אסור לאכול ממנו בשבת כלל. גם אם המאכל היה מבושל אבל על ידי חילול השבת הושבח טעמו - אסור לאכול ממנו בשבת.

ו. כבר ביארנו שתיקון קצר חשמלי בשכונה גדולה - מותר כיון שהסבירות היא שיש לפחות אדם אחד שזקוק לחשמל לצורך פיקוח נפש ולכן כל שאר הדיירים בשכונה יכולים להנות מכל מלאכה שהועילה להם בעקבות התיקון הזה.

ז. פעולה האסורה מדברי חכמים לעשותה בשבת, אם עשה במזיד - אסור לו לעולם ולאחרים במוצאי שבת. אבל אם עשה כן בשוגג מותר גם לו וגם לאחרים להנות ממנה בשבת.

ח. כל פעולה שלא שינתה את גוף המוצר בעצמו, אין איסור להנות ממנה אפילו בשבת. ולכן מי שהסיע מזון ממקום למקום באיסור בשבת - מותר לאכול מזון זה, כיון שהיה מבושל מערב שבת. מי שהוציא באיסור בגד מרשות היחיד לרשות הרבים, מותר ללבוש בגד זה מפני שלא נעשה בגופו שום שינוי בעקבות המלאכה. מי שברר באיסור בשבת, כגון שבירר פסולת מתוך אוכל - מותר לאכול האוכל בשבת כיון שלא נעשה שינוי בגוף המזון. וכך הלאה.

ט. מי שבישל בשבת, אין הכלים נאסרים מחמת פעולה זו.

י. כל פעולה שהיה אפשר לעשותה גם בלי חילול השבת, רק שעל ידי חילול השבת יותר נח לפעול פעולה זו - אין בזה איסור הנאה ממעשה שבת. ולכן מי שכיבה את החימום בחדר כיון שהיה לו חם מאוד, או שכיבה את מערכת הקירור של החדר כי היה כבר קר - מותר לו ולאחרים להישאר בחדר, למרות שהוא עבר עבירה מן התורה. מי שכיבה את האור וכעת נח יותר לישון בחדר - מותר להישאר בחדר. גם מי שהדליק את האור - לא צריך לצאת מהחדר אבל אסור לקרוא בחדר, כיון שלא היה אפשר לקרוא ללא חילול השבת.

מקלחת בשבת.

א. מותר לספרדים להתקלח בשבת במים קרים. קרים אינם קפואים, אלא כל שהם לא פושרים - מותר. לאשכנזים מותר רק במקום צורך ובפרט בימי הקיץ כדי לשמור על כבוד הבריות.



ב. במים חמים אסור להתקלח כל הגוף בשבת ואפילו אבר אחר אבר אסור ואפילו רוב הגוף אסור להתקלח במים חמים בשבת. ואפילו הוחמו המים בהיתר כגון על ידי דוד שמש או מן המיחם של שבת.

ג. מיעוט הגוף מותר להתקלח בשבת במים חמים שהוחמו בהיתר. אבל הוחמו באיסור - הרי זה נהנה ממעשה שבת שביארנו שאסור להנות מהם בשבת.

ד. טבילה של מצווה, כגון לאישה או לאיש - בזה האשכנזים מקילים מן הספרדים, לאשכנזים מותר אפילו במים חמים שהוחמו בהיתר. אבל לספרדים אסור אלא במים קרים בלבד.

ה. בשעת המקלחת רשאי לסבן עצמו בסבון מוצק, אבל עדיף במי סבון. האשכנזים לכתחילה משתמשים בסבון נוזלי ולא בסבון מוצק.

ו. בעלי שער קצר רשאים לחפוף שערם בשמפו. אבל בעלי שיער ארוך שיש בו סחיטה - לא ירטיבו השיער כלל כיון שלא יוכלו לייבשו אחר כך בנקל שלא על ידי סחיטה.

ז. בעל שער ארוך שנרטב שער, מלפפו במגבת ללא הפעלת לחץ ומניח לתהליך האוסמוזה הטבעי לספוג את המים משערו. בתהליך זה המים עוברים באופן אוטומטי מהמקום הרטוב יותר למקום היבש יותר.

ח. גם הספיגה של המים שעל הגוף תעשה בהנחת המגבת על העור ולא בשפשוף המגבת.

ט. מותר לזלף תרסיס דיאודורנט אפילו במקומות משוערים. אבל בגיל או ברול-און שנשאר על הגוף - אסור, שזה ממרח הוא. רול-און שנספג בגוף ולא משאיר שאריות (לא יודע אם יש סוג כזה) מותר.

י. אסור לזלף שום בושם על בגדים בשבת. אבל מותר ללבוש בגדים על הגוף מיד אחרי בישום הגוף.

יא. כל ילד פחות מבן תשע שנים מותר לרוחצו במים חמים ובלבד שהוחמו בהיתר בשבת.

יב. צריך כל אדם לצחצח שיניו בוקר וערב לשם בריאותו, וגם בשבת מותר להשתמש במברשת ובמשחה. גם אם בודאי יפלט דם מהחניכיים בשעת הצחצוח - מותר.

יג. מותר לשטוף את המברשת במים זורמים אבל לא ישפוף את הסיבים אלו באלו או באצבעו (יש בזה גם משום סחיטה וגם משום כיבוס מדרבנן). ומותר לשטוף המברשת גם בגמר השימוש כדי שלא תמאס.

איסור מסחר בשבת.

א. אסור לעשות כל מקח וממכר בשבת ואפילו של חפצי מצווה. בין במכר ובין במתנה. בין קרקע ובין מטלטלין. (נזכיר שיש מקילים במטלטלין). ואסור לאדם להשכיר פועל לשבת אפילו שמשלם לו אחר השבת, למרות שהפועל לא עובר על שום מלאכה שאסורה בשבת.

כמו לכל איסור יש גם לאיסורים אלו יוצאי דופן.



ב. מותר לשכור פועל או לפועל להשכיר את שירותיו לצורך השבת במלאכה שאין בה איסור כמובן ולקבל על זה שכר בשני תנאים:

1. שחלק מזמן העבודה הוא ביום חול. אין חובה שתהיה רציפות בזמן אבל שהשכר יהיה לא רק עבור השבת אלא גם על פעולה אחרת שנעשית ביום חול. גם אסור לומר ששכר השבת יהיה בשיעור מסוים, אלא השכר הוא כולל גם השבת וגם יום החול.

2. שלא ידברו על השכר ביום השבת כלל, אלא קודם השבת יסכמו את השכר. ולכן מי שזקוק לשמרטף בשבת, ישכור אותו מערב שבת ויסכם איתו על גובה השכר וגם יעשה לו השמרטף איזו פעולה שבגינה יקבל חלק מהשכר. הוא הדין במלצר או בשומר וכדומה.

ג. בענייני מצווה מותר לאדם להשכיר עצמו כפועל, ולכן מוהל או רופא או מי שמשגיח על חולה או קורא בתורה או חזן או מורה פרטי לדברי תורה כשמוותר לקבל שכר על ההוראה (כל מה שהוא דין דרבנן כמו טעמי המקרא מותר ליטול שכר על הוראתו, אבל על דברי תורה עצמם אסור לקבל שכר על לימודם ויש עוד דוגמאות יוצאות דופן, ביארנו בהלכות תלמוד תורה), או משגיח כשרות וכדומה רשאים לקבל שכרם עבור הפעולה שהם מבצעים בשבת. מכל מקום כדאי שיקנו תשמישי קדושה או חפצי מצווה בשכר זה. כי שכר שבת שאינו ניתן בהבלעה על דברי מצווה אין רואים ממנו סימן ברכה (לא נהנה ממנו, כיון שמה שירוויח מזה יפסיד ממקום אחר שלא היה מפסיד אם לא היה נשכר). אבל אם ניתן בהבלעה, אפילו על דברי חול יכול לראות בו סימן ברכה כמו שנשכר ביום חול.

ד. אם מלמד את התלמיד דברי תורה שאסור ליטול שכר על ההוראה, היינו כל תורה שבכתב וכל דינים דאוריתא, אסור לקבל שכר אפילו בחול, שכל לימוד תורה בחינם. אבל יכול לקבל שכר על שמירת הילד או על ביטול זמנו - אלא שבאופן כזה אין זה צורך מצווה ולכן חייב גם לעשות מלאכה לשוכר אותו בימות החול ויקבל שכר שבת בהבלעה.

ה. אפשר גם שילמד אותו פסוקים מן התנ"ך בטעמיהם קודם או אחר שילמד אותו שבעל פה ויסכם עם השוכר שעל זה יקבל השכר ואין שום שכר על הוראת תורה. ובזה הוא גם צורך מצווה.

ו. מותר ללמוד וללמד בשבת לימודי חול, כגון מתמטיקה וקריאה ופיזיקה וכימיה ואסטרונומיה וביולוגיה וכדומה משאר המדעים (אמנם אי אפשר לקרוא או לומר על פעולות שאסורות לביצוע בשבת). ואם מלמד לאחרים יכול ליטול על זה שכר כמו בכל מלאכה אחרת שצריך לקבל בהבלעה.

ז. מותר למכור העליות לספר תורה ופתיחת ההיכל מפני שאין זו מכירה כלל אלא התנדבות לצדקה. ומעשה צדקה זה נעשה שלום שאין מריבה בין המתפללים מי יקבל מה.

ח. מי שיש בשכנותו חנות מכולת המוכרת בימי החול ללקוחות פרטיים, רשאי לבקש מבעל המכולת לפתוח אותה לצורכו כדי שיוכל לקחת משם מוצרים שונים ולא יזכיר לו מידה או מחיר חלילה. ולכן אם צריך סוכר יאמר לו "תן לי



סוכר אחד" ולא "תן לי ק"ג סוכר". וגם כשיוצא מן החנות אסור להכניס המצרכים בסל או בעגלה אלא בידיו בלבד ואם צריך ללכת כמה פעמים לחנות ולביתו - כה יעשה. אולם אם צריך המצרכים לצורך אורחים - רשאי לקחתם בסל או בעגלה כדרכו בחול.

וכל היתר זה אינו אלא במקום שיש עירוב כדין וגם אין שום איסור בפתיחת החנות של ניתוק אזעקה או תאורה וכדומה.

ט. כל המוצרים בחנות סיטונאית שאינם מיועדים למכירה למשתמש אלא לסוחרים קטנים יותר (קמעונאים) - הם מוקצה ואסור בכלל להזיז אותם בשבת.

י. אסור לשבת בחנות פתוחה כגון של גוי, אפילו אינו נוטל משם דבר, שמא יחשדו בו שבא לקנות או להיות שותף במכירה וקניה בשבת.

יא. אדם הצריך משכנו מוצרי מזון או מוצרים מתכלים אחרים, בחול צריך לדקדק (כיתרון תרבותי) בלשונו להבדיל בין לשון "הלוואה" ללשון "השאלה". בחפצים מתכלים שמחזיר אחרים תחתיהם אומר "הלוויני", הואיל והוא לא מחזיר את אותו חפץ ששאל אלא חפץ אחר כנגדו (חבילת סוכר מול חבילת סוכר). ואם היה מחזיר אותו חפץ אומר "השאלני". כשרוצה ללוות בשבת גם יאמר "השאלני" שאם אומר לשון הלוואה - אסור הוא שדומה למקח וממכר. גם לשון "תן לי" מותרת.

יב. אם היה מדבר לשון עם זר, אז צריך לדעת אם יש בלשון הזו הבדל בין לשון השאלה ללשון הלוואה - אם יש, אומר לשון השאלה, אם אין ותמיד הכוונה להלוואה, יאמר רק לשון "תן לי".

יג. היה זה חפץ יקר ערך ורצה המשאל משכון עבור ההשאלה או ההלוואה, יאמר לו "תן לי טבעת שתהיה אצלי", ולא יאמר לו "תן לי משכון". גם המלווה לא יאמר "הנה המשכון שרצית" אלא אומר "הנה הטבעת שביקשת".

יד. היה הלווה עם הארץ ואינו יודע וביקש בלשון "הלוויני" יאמר לו המלווה "איני יכול להלוות בשבת אבל אוכל להשאל לך" ואז יהיה מותר.

טו. מותר לתת מתנה לצורך מצווה, כגון להתנדב לבית הכנסת מטפחת לספר תורה ולהעביר אותה בעצם יום השבת לרשות הגבאי. או לתת לחבירו ספר תורה. אבל אם אין בזה שום צורך מצווה אסור להעביר חפץ מרשות אדם אחד לרשות אדם אחר כלל.

טז. ולכן מי שיודע שחבירו יבקר אותו ביום השבת ורוצה המארח או האורח לתת מתנה לחבירו, מערב שבת הולך אצל שכנו שהוא בר מצווה או בנו ובתו שאינם סמוכים על שולחנו אלא יש להם פרנסה עצמאית ואומר לו "הגבה חפץ זה 8 ס"מ מעל מקום שהוא נמצא בו כעת ובהגבהה זו תכווין שיקנה פלוני את החפץ ויהיה שלו". והזוכה יגביה החפץ כמצוות הבעלים ובאותו הרגע עבר החפץ לרשות הבעלים החדש למרות שהוא לא היה נוכח כאן ולא ידע על זה כלל. ובשבת יתן לו החפץ שכבר שייד לו מערב שבת ואין בזה שום איסור.



יז. מותר להפקיר נכסיו בשבת, דוגמא מאוד מצויה שאדם משתמש בהפקר
היא כשבאים לבקרו אורחים שאינם מברכים על אכילתם תחילה וסוף, כדאי
שאחרי שמגיש לפנייהם האוכל והכיבוד, יפקיר אותם בפיו ויתכוון גם שלא
יקנה הבית שלו את המאכלים מחדש. שהרי ביתו של אדם או חצרו
המשתמרת כל דבר שנכנס בהם מן ההפקר או על ידי אחרים לזכותו, קונה
לבעל הקרקע את החפץ.

יח. מותר למחול חוב לעני בשבת שהרי זה דבר מצווה שעושה עמו צדקה.
אבל לעשיר אין למחול חוב בשבת אלא במוצאי שבת, שזה דיבור של חול.

תיקון כלי.

א. כבר ביארנו בהלכות כשרות המטבח שכל כלי סעודה שנוגעים באוכל מוכן
ועשויים מתכת או זכוכית שנקנה מגוי חייבים לטבול אותו במקווה כדין לפני
השימוש בו.

הספרדים מותרים לטבול את הכלי אפילו בשבת, ובלבד שאין איסור הוצאה
מרשות לרשות. האשכנזים מחמירים. אם ספרדי טבל עבורו את הכלי בשבת,
רשאי להשתמש בו, אבל אסור לבקש מהספרדי לטבול את הכלי עבורו.
ב. אם היה ספק אם הכלי צריך טבילה גם האשכנזי יכול לטבול את הכלי
בשבת.

ג. אסור להכין כלי נגינה בשבת כמובן, כמו כל הכלים שאסור לייצר אותם
בשבת. וכמו שביארנו אפילו התיקון האחרון של הכלי אסור מן התורה.

ד. וכן אסור לתקן כלים בשבת.

ה. אסור לנגן בכלי נגינה בשבת מחשש שמא יתקלקל הכלי ויתקן אותו בשבת
באיסור.

ו. כמו כן אסרו חכמים לרקוד בשבת, ולהכות בידיו זו על זו (מחיאת כפיים) או
לרקוע ברגליו או להכות בידיו על ירכיו. כל זה נאסר כשעושה כן במקצב
מוסיקלי. אבל אם מחה כפיים לשם כבוד לאדם או כדי להעיר את הישנים -
מותר, שאין כאן מקצב.

ז. אם מוחה כפיו בשינוי כגון שמכה בגב ידו על כף ידו השנית, או שמכה על
בטנו - מותר.

ח. כל צליל שאדם משמיע בפיו מותר למרות שהוא יכול לחקות באופן מושלם
כלי נגינה מלאכותי.

ט. אסור להכות על שלחן או מדף כדי לייצר מקצב. וכן אסור להכות באצבע
צרידה לשם מקצב מוסיקלי.

י. פעמונים התלויים על הדלת או בסמוך לדלת וכשהיא נפתחת, נשמע קולם
מותר להשתמש בהם בשבת. וכן מותר להניח רימונים ופעמונים על ספר
תורה כדי שידעו שהוא מתנענע ויקפידו לעמוד בשעת הילוכו. אבל לשם
מוסיקה אסור.

יא. כל מיני מכשירים המשמיעים רעש גדול שנשמע מעבר לקיר - האשכנזים
מחמירים שלא להשתמש בהם בשבת אפילו בהיתר, כגון מכונת כביסה



רועשת שמפעיל אותה מערב שבת והיא פועלת בשבת. אבל הספרדים מתירים. וכן הדין במייבש כביסה ומדיח כלים וריחיים וכדומה. יב. אם אין רעש נשמע מעבר לקיר, כמו שמצוי במדיח כלים מותר גם לאשכנזים.

איסור הכנה משבת.

א. אסור להכין שום דבר משבת לחול או משבת לשבת הבאה, או משבת ליום טוב אם מיום טוב ליום טוב אחר או מיום טוב לשבת (אלא שמיום טוב לשבת מותר על ידי עירוב תבשילין).

ב. איסור הכנה משבת ליום אחר, הוא בעצם שימוש בזמן השבתי לצורך חול. אבל אם אין חיסכון של זמן ביום חול על חשבון זמן של השבת - אין איסור. ולכן מזון שנשאר מסעודת שבת מותר להקפוא בשבת עצמה מפני שתכלית ההקפאה כדי למנוע היזק ולא כדי לחסוך זמן. כמובן שאם מאחסנים בשקיות, אין לקשור השקיות בשבת אלא אם כן עומדים לפתוח את הקשר בתוך שבעה ימים (לא סתם לקרוע את השקית שלא במקום הקשר) ומדובר בקשר פשוט. ג. אין איסור להכין משבת זו לאותה שבת בפני עצמה. ולכן מיד בגמר הסעודה מותר לפנות את השלחן ולהדיח הכלים ולערוך את השלחן מחדש לסעודה הבאה.

ד. מותר לסדר את חדרי הבית בהם ימצאו בני הבית במהלך השבת, כל עוד שלא מקפלים כבסים או מזיזים מוקצה באיסור כמובן.

ה. חדר שלא ימצאו בו אנשים עד מוצאי שבת - אסור לסדר אותו.

ו. לכן סעודה שלישית הנערכת הרבה לפני השקיעה ופינת האוכל נמצאת במקום מרכזי בבית, מותר לפנות ממנה את הכלים ולסדר את השלחן. אבל אין להדיח את הכלים, כיון שאין להם צורך עוד בשבת זו עצמה. כוסות מותר להדיח אם יש סיכוי שישתמשו בהם בשבת זו עדיין, כי אדם נעשה צמא באופן בלתי קבוע.

ז. מותר לערות מים על הכלים שבכיוור כדי שיקל להדיח אותם במוצאי שבת. אבל אם כבר התקשו שאריות המזון על גבי הכלים אין לערות מים על גבי הכלים הואיל ואפשר לערות מים על הכלים גם במוצאי שבת, מה שהוא מערה עתה בשביל חיסכון זמן ביום חול.

ח. סירים וכלי בישול הרי הם ככלים שאין בהם צורך לשבת זו בדרך כלל ולכן אסור להדיח אותם כלל בשבת. בימי הקיץ החמים שהכלים שבכיוור מייצרים ריח בלתי נעים, מפני שלבקטריות יש די זמן וטמפרטורה נוחה להתרבות ולייצר ריח לא נעים - ניתן להכניס את הכלים למדיח הכלים בלי לסדר אותם. כמובן שלא מדובר בפתיחה שיש בה איסור (לדוגמא: כשהמדיח מתכוון לפעול בשבת והפתיחה תפסיק את המעגל החשמלי). אם אין מדיח כלים מותר להדיח את הכלים ביד כדי למנוע ריח לא נעים בבית.



ט. כמובן שהדחת כלים ידנית מותרת אך ורק בכרית קירצוף שאינה עשויה מחומר סופג וגם סיביה אינם מצליחים להחזיק מים ביניהם, ברזלית מלאה רווחים מותרת לדוגמא.

י. חומר שהוא עצמו סופג יש בו איסור סחיטה מן התורה. חומר בלתי סופג, אבל סיביו צפופים וביניהם המים יכולים להשאיר - יש בו איסור סחיטה מדרבנן. גם בבחירת הסבון, הספרדים מתירים משחת כלים או נוזל כלים, האשכנזים מחמירים לכתחילה להשתמש במי סבון נוזליים לגמרי.

יא. סעודה שלישית הנערכת סמוך לשקיעה אין לפנות אחריה את השלחן עד צאת השבת. אולם אם הסעודה בסוכה בחג הסוכות, חייבים מיד לפנות מן הסוכה מכל כלי אכילה מפני כבוד הסוכה.

יב. כל פעולה שיש בה הנאה בשבת מותר לעשותה בשבת למרות שעיקר כוונתו להכין ליום חול. ולכן לימוד תורה מותר בשבת למרות שכוונתו להכין שיעור ליום חול, כיון שכעת הוא מקיים מצוות תלמוד תורה אין בזה שום איסור.

יג. מותר לישון בשבת, למרות שעיקר כוונתו כדי שיהיה לו כח במוצאי שבת, כיון שגם כעת הוא נהנה. אלא שלא יאמר שהוא ישן בשביל מוצאי שבת. יד. מותר לקלח ילדים בשבת (כשגילם פחות מבני תשע מותר אפילו במים חמים שהוחמו בדוד שמש בשבת), כיון שזו הנאה בשבת עצמה, אבל לא יאמר שהוא מקלחם כדי לחסוך זמן במוצאי שבת.

טו. כל פעולה שיש לה שעה קבועה לעשייתה, מותר לעשותה בשבת באותה שעה ואין בזה משום מכין. ולכן מותר להלביש את הילדים הקטנים כדי להשכיבם לישון מיד אחר ההבדלה, כיון שבכל יום מלבישים אותם בשעה זו. טז. מותר להחזיר ספרי קודש למקומם אחר הלימוד כדי לכבדם, ולא להניחם בביזיון.

יז. דבר מצווה שאין בו טירחה מותר להכין משבת ליום חול. ולכן מותר לקחת יין לבית הכנסת כדי להבדיל עליו. (כמובן כשיש עירוב ומותר להוציא חפצים מהבית). וכן מותר להפשיר לחם לצורך סעודה רביעית או סעודת יום טוב שחל במוצאי שבת.

יח. לצורך סעודת יום טוב שחל במוצאי שבת מותר לקרר משקאות במקרר אם יש בזה צורך, אבל לא לצורך סעודה רביעית. כיון שעונג יום טוב מצווה, אבל עונג סעודה רביעית אינו מצווה.

משבת רגלך, עשות חפציד, מצוא חפצד, דבר דבר.

א. אסור לרוץ בשבת, אבל לדבר מצווה מותר. ולכן מותר לרוץ לבית המדרש או לבית הכנסת לצורך תפילה ולימוד תורה. מותר לרוץ לביתו לשם קיום מצוות עונג שבת.

ב. היוצא מבית הכנסת בכל ימות השנה אסור לו לרוץ עד שיתרחק מהפתח 1.92 מטר, כדי שלא יראה בורח מבית הכנסת.



ג. אסור להתעמל בשבת ולהזיע, אפילו ללא מכשירים נוספים. אבל מותר ללכת בנחת.

ד. ילדים שרוצים לרוץ ולקפץ לשם משחק, רשאים לעשות כן שזו הנאתם. וכן אנשים שיש להם סיבולת לב ריאה גבוהה ונהנים מהריצה - מותרים לרוץ לשם הנאה, אבל לא לשם הזעה וחיזוק הגוף.

ה. המגיע ליד שלולית מים עדיף שיקפוץ מעליה פעם אחת מאשר יקיף אותה וירבה בהילוך.

ו. יש להניח ילדים קטנים פחות מגיל שש שנים לרכוב על אופניים ללא שרשרת.

ז. אסור לאדם להתעסק בצרכי חול בשבת, גם ללא הכנה משבת לחול. ולכן אם ניכר לאחרים שהוא מתכוין לעשות פעולה שדרושה לצרכי החול - אסור. כלומר שני תנאים לאסור: 1. שניכר לאחרים 2. שהוא עצמו מתכוין לכך. לדוגמא, אדם המשפץ דירתו אסור לבקר בה בשבת, אבל לאחרים מותר לראות את התקדמות הבניה. ואם היה משפץ חלק מן הדירה והוא דר בה תוך כדי השיפוץ, יכול להיכנס לחדר שנמצא בתהליך השיפוץ, כיון שהוא ראוי למגורים גם כעת.

ח. אסור אדם להסתובב בשדהו בשבת כדי לדעת מה יש לעשות בה במוצאי שבת, אבל לאחרים מותר להסתובב בשדהו. וגם לו עצמו מותר לטייל בשדה אם אין לו שום כוונה לבקר אותה ולדעת מה צריך לעשות בו.
ט. בצרכי מצווה מותר לעיין מה צריך לתקן ולשפר במוצאי שבת.

י. כל פעולה שאסור לעשותה בשבת אסור לומר אותה בשבת. קנין או כתיבה או אפיה או הובלה וכדומה אסור להזכיר אותם בפיו בשבת. אבל מותר להרהר בפעולות אלו שעתיד לעשות בימי החול וטוב להחמיר בזה, לתת מרגוע לאדם מהבלי העולם הזה.

יא. לא נאסר אלא כשהדיבור יש לו השלכה על העתיד, אבל כל מה שעשה בעבר אין בזה איסור. ולכן מותר לשאול את חבריו כמה שילם על חפץ מסוים, אם אין כוונתו של השואל לרכוש את החפץ בעצמו.

יב. דוגמא נוספת, אסור לחשב כמה לשלם בעתיד לפועל או לצרכי הוצאותיו. אבל מותר לחשב בפיו כמה שילם בעבר.

יג. כל צרכי מצווה מותר לדבר בהם בשבת, ובכלל זה לשכור לבנו מורה ללמדו תורה או מקצוע כדי שיתפרנס או להשיאו אישה.

יד. כל פעולה שמותר לעשותה באיזה אופן של היתר מותר לומר אותה בשבת, ולכן מותר לומר שביום ראשון ילך לעיר אחרת, למרות שיש איסור תחומין כמו שביארנו, כיון שאם היה רצף של בתים היה אפשר ללכת בשבת - מותר גם לומר שילך. אבל אסור לומר שיסע, שהרי אסור לנסוע בשבת אפילו מעט ואפילו בשינוי.



טו. אין לדבר דיבורים עצובים בשבת או להביא עצמו לידי בכי. ובקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת. ואומר לאבל "שבת היו היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא". ולחולה אומר "שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא". טז. לא ניתנו שבתות לישראל אלא כדי שיפסקו מטירחת הגוף ומקללת האדם והאדמה ויפתחו באופן מרוכז ומאומץ את הפן הרוחני שבהם. ואשרי אדם שלא מבטל זמנו בשבת במנוחה ועצלתיים אלא מטריח עצמו לעסוק בתורה הרבה היטב, שלו נאה השבת.

יז. מותר ומצווה לקרוא בספרי קודש בשבת, וכן ראוי לעשות. וכן מותר ללמוד כל המדעים שאין בהם דבר איסור. ולכן אסור לקרוא בספר בישול ומתכונים כיון שיש שם דברי איסור לבשל ולאפות בשבת. מכל מקום יש מחמירים לבל ילמדו בשבת אלא דברי תורה.

יח. אבל מעיקר הדין מי שיש לו מבחן במתמטיקה או אנגלית או היסטוריה של ישראל רשאי ללמוד בשבת, אבל יזהר לבל יהיו בשלחן הלימוד כלי כתיבה שמא יטלטל אותם או יכתוב בהם.

יט. אסור לקרוא שום שטרי חשבונות אפילו בלא הוצאה בפה את המילים. כ. מכתב שנשלח אל האדם, בין הגיע בשבת ובין הגיע לפני שבת ואין האדם יודע מה תוכנו רשאי לקרוא בשבת שמא יהיה שם דבר שצריך לו בשבת. אבל אם ראה שהם שטרי חשבונות יניחם מידו, ששטרות אלו אסורים בהזזה. כא. מותר להתבונן בתמונה מותרת בשבת, אבל אסור לקרוא את התיאור של מה מוצג בתמונה. אולם בספר שיש בו גם תמונות ויש תיאורים על המוצג בתמונות מותר לקרוא תיאורים אלו.

כב. כל מיני מודעות התלויות בבית כנסת או ברחוב שיש בהן ענייני מסחר ואפילו של מצווה אסור לקרוא בהם. וכן מודעות מסחריות בעיתון תורני. כג. תקשורת חילונית אין לאדם לצרוך וברוב הפעמים יש בדבר איסור ממש, בין במראה עיניים ובין במשמע אזניים ובין בטומאת רעיון, ובפרט במחשבת מינות שהמתקשרים נגועים בה ומחליאים שומעיהם, איך למרוד בה' ואיך לטמא כל קודש. ובפרט ברדיו שאחד היעדים שלו לייצר שידור ללא הפסקה, נוצר מצב שאין למאזין שקט. ועל ידי זה אין לאדם זמן לחשיבה עצמאית ועצמית ואין לו קו חשיבה כלל ואין לו דרך חשיבה מעצמו ואינו יודע לבטא עצמו, אלא כל הזמן עסוק בהאזנה לאחרים ונעשה עבד נרצע להם לחשוב כמותם. הביטוי המתאים הוא "שטיפת מח". ודרך זו פסולה ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור, אפילו בדברי תורה. אין עיקר עסק התורה אלא במה שאדם מעכל דברי התורה בעצמו וחושב בעצמו על מה ששמע מרבותיו, ולא רבותיו גורמים לו שלא יחשוב כלל חלילה והוא נעשה עבד נרצע להם, אלא שלומד מרבותיו וחוזר בינו לבין עצמו ומהרהר בדבריהם הנאמנים הנאמרים באמת ומפרק ובונה ומרכיב דבריהם עד שקונה התורה לעצמו.

ועל כן גם בהאזנה לתחנות רדיו תורניות, אדם לא ישאיר את הרדיו כל הזמן פתוח. אלא יאזין רק לתכניות שרוצה מראש ללמוד בהן.



כד. עיתון חילוני אין להכניס הביתה, שכיון שאין בו צורך תיקון, הרי זה מכניס קלקול לביתו וכבר נאמר "ולא תביא תועבה אל ביתך" והוא מוקצה בשבת ואסור להזיזו אפילו להשליכו לאשפה.

אמירה לגוי.

א. לאחרונה התבקשתי לחבר בס"ד מדריך לאנשים שצריכים בשבת לעשות מלאכה על ידי גוי. הגויים שנמצאים בתהליכי גיור מתלוננים על כך שהמבקשים אינם בקיאים בהלכה ומבקשים מהם בפה מלא לעשות מלאכות כאילו הדבר היה הפקר. כיון שמצער היה לראות שישראל צריכים ללמוד תורה מן הגוי, חיברנו בס"ד את המדריך האמור כדי שלפחות לא הגוי ילמד את הישראל כיצד לשמור על הלכות השבת "אות היא ביני ובין בני ישראל".

מדריך למבקש את עזרת הגוי בשבת או ביום טוב.

בהיות שיש הרבה מתושבי השכונה שמבקשים את עזרת הגוי בטיפול בתקלות שאירעו בשבת ויום טוב, וחלקם אינם יודעים את הדין לאשורו, הנחינו את הגוי להיענות לבקשתך אך ורק אם הדבר מותר על פי ההלכה. נא עיין בסעיפים הבאים ובסיום ציין בפני הגוי איזה מן הסעיפים תואם למצבך, הגוי ילווה אותך לביתך ויבחן את המציאות וינהג כפי הנדרש, באם המתואר איננו דומה למציאות - הגוי לא יעשה דבר בכדי לא להכשיל את המבקש.

אסרו חכמים לצוות לגוי לעשות מלאכה עבור יהודי, בין אם מצווה אותו בשבת ובין מצווה אותו לפני שבת. בין היא אסורה מן התורה ובין מדרבנן.
גוי שעשה מלאכה עבור ישראל, אפילו היהודי לא ביקש כלום ולא רמו כלום - אסור לישראל שבשבילו נעשתה המלאכה להנות ממנה.

להלן המצבים שבהם ניתן לבקש מהגוי לבצע מלאכה עבור ישראל:

1. בימות החורף הקרים ביותר שיש סכנה של חולי - מותר לבקש מהגוי להדליק את אמצעי החימום הביתי או להפעיל את רשת החשמל הכלל-ביתית שפסקה מלפעול ולחבר את אמצעי החימום לרשת החשמל. אמנם אסור לבקש ממנו לתקן אותה, שלא התירו לצוות לגוי לעשות פעולה במחובר לקרקע.

2. בימות הקיץ החמים מאוד ויש תינוק בבית שהחום עלול להזיק לו - מותר לבקש מהגוי להדליק את אמצעי הקירור או להפעיל את רשת החשמל הכלל-ביתית שפסקה מלפעול ולחבר את אמצעי הקירור לרשת החשמל.



3. פעולה שנחלקו הפוסקים אם היא אסורה מן התורה או מותרת לחלוטין, וההלכה נפסקה לאסור - מותר לומר לגוי לבצע אותה. ולכן מותר לבקש מגוי להניח סיר נזולים קר על הפלטה של שבת.

4. מותר לבקש מהגוי לבצע מלאכה הנערכת בזמן בית השמשות (מרגע השקיעה למשך 13.5 דקות זמניות), בין בכניסת שבת ובין אחרי השבת.

5. מותר לבקש מהגוי לעשות פעולה המותרת שממנה נגרר איסור. כמו לבקש ממנו לפתוח דלת מקרר ששכחו לכבות את התאורה שבתוכו.

6. מותר לבקש מהגוי לבצע מלאכה האסורה מן התורה הנערכת לרבים לקיים מצווה. נדגיש שהמצווה יכולה להתקיים רק על ידי הרבים, כמו קריאת התורה או שמחת חתן וכלה. סעודת שבת היא מצווה שכל אדם עושה לבדו גם אם הוא עושה אותה ברבים, ולכן אין לבקש מהגוי לבצע מלאכה האסורה מן התורה במצב כזה.

7. מותר לבקש מהגוי לבצע מלאכה האסורה מדרבנן לצורך מצווה של יחיד (כמו הכנסת אורחים), או צער בעלי חיים (כמו לחלוב בהמה) או הפסד משמעותי (הפסד שישית מערך החפץ הוא הפסד לכל אדם, פחות מכך תלוי במצב הכלכלי של האדם).

מלאכה מדרבנן יכולה להיות בארבעה אופנים:

א. שהיא עצמה איסור דרבנן, כמו לבקש ממנו להביא שופר שנמצא על העץ. או לבקש מהגוי לקלקל את המנעול שבחדר כדי לחלץ מי שנכלא בחדר על מנת שיוכל לקיים סעודת שבת או תפילה. וכן מותר לבקש מהגוי לכבות את דוד החשמל שנשכח דלוק. או להדליק מזגן על מנת לקרר או לחמם את הבית לשם קיום מצווה, כמו לימוד תורה בבית.

ב. כשמלאכה מן התורה נעשית בשינוי, ולכן מותר לבקש מגוי להדליק את האור לצורך האורחים כשהוא מדליק את המתג במרפק או ברגל ולא כדרכו, ביד.

ג. כשאתה מעוניין בתוצאת המלאכה הצדדית ולא הישירה. (מלאכה שאינה צריכה לגופה). לא רלוונטי כמעט למדריך זה.

ד. כששני גויים עושים מלאכה אחת יחד, ואין בזה צורך כי גם יחיד יכול לעשות את המלאכה. לא רלוונטי כמעט למדריך זה.

8. מותר לבקש מהגוי לבצע מלאכות אפילו האסורות מן התורה עבור חולה המרותק למיטה ואיננו יכול לקום מפאת חוליו ואפילו אינו בסכנת חיים.

9. גוי שעושה את המלאכה עבור עצמו או עבור גוי אחר או עבור ציבור שרובם גויים - מותר ליהודי להנות מן המלאכה. (אולם בענייני מזון שהכין



הגוי לעצמו אסור לישראל להנות ממה שבישל הגוי ואפילו אין בזה משום בישולי גויים). ולכן ניתן להזמין את הגוי לבית ולבקש ממנו להביא חפץ של היתר מחדר חשוך לצורך עצמו (כמו דבר מאכל) והגוי מדליק את האור לצורכו כדי שיוכל להביא את החפץ לעצמו או להשתמש בו.

10. כל מלאכה שיהודי יכול לבצע אותה בהיתר, מותר לומר לגוי לעשותה. ולכן מותר לבקש ממנו לטלטל מוקצה כיון שגם יהודי יכול לטלטל מוקצה באופנים מסויימים.

11. מותר לשאול את הגוי במוצאי שבת, למה לא עשה בשבת מלאכה מסוימת? באופן שכזה הרמז מותר, שעל ידו יבין הגוי מה נדרש ממנו בשבת הבאה. לא כל כך רלוונטי למדריך זה.

12. פעולה שאפשר לעשות בלי שום צורך בגוי, אבל על ידי הגוי יהיה יותר נוח - מותר לרמוז לגוי שיעשה המלאכה הזו אפילו אם היא אסורה מן התורה. כגון שיש אור מועט בחדר וקשה לקרוא, אפשר לרמוז לגוי "אין כאן די אור" והגוי יבין וידליק עוד גופי תאורה.

שבת שלום!

ב. בדרך אגב נעיר שעשיית איסור דרבנן באופן האסור מדרבנן מותר גם על ידי ישראל לצורך מצווה או מניעת צער לרבים.

ג. מלאכה שעשה הגוי לישראל באיסור, כבר ביארנו שאסור לישראל להנות ממנה בשבת עצמה. אולם אם היא אורכת זמן כגון אפיה או בישול (במצב שאין איסור בישולי גויים) - אסור להנות ממנה אפילו במוצאי שבת עד כדי שיעבור זמן שאורד להשלים את המלאכה. כגון שאפה הגוי מאפה שאורד שעה וחצי כדי להשלימו מתחילת הניפוי עד סיום האפיה. לא די שבשבת עצמה אסור לאכול מאותו מאפה אלא גם אחרי מוצאי שבת אסור עד שתעבור שעה וחצי מזמן צאת שבת.

ד. מותר למסור לגוי חפץ נייד לתיקון והגוי מתקנו מתי שירצה ואפילו תיקנו בשבת והביאו לישראל בשבת - מותר להנות ממנו. וישלם לגוי רק אחר השבת כמובן.

ה. אולם אם סיכם עם הגוי ממש סמוך לשבת וביקש שהחפץ יתוקן עד מוצאי שבת, לדעת הספרדים מותר, כיון שלא אומר לגוי בפירוש לתקן בשבת. אבל יש מן האשכנזים מחמירים שלא למסור לגוי חפץ לתיקון אם אין שהות לגוי לתקנו בזמן שאינו שבת.



טיפול בחולה בשבת.

א. כל אדם שהוא חולה שיש בו סכנת חיים, מותר לחלל עליו את השבת. ובאופן כזה מחללים עליו את השבת דוקא על ידי יהודים גדולים ברי מצווה. ולא על ידי קטנים או גויים, כדי לקבוע בלב שהדבר מותר וכך אנשים לא ישתהו להחיש מזור לחולה מסוכן ויבוא לידי סכנה חלילה.

ב. גם אם כעת הוא בריא אבל בהעדר טיפול יבוא לידי ספק סכנה, מותר לטפל בו ולעשות כל מלאכה כדי למנוע את הגעתו למצב שהוא בספק סכנת חיים.

ג. אולם אם מניעת הטיפול תגרום הכבדת החולי ולא ספק נפשות בודאי, אז הולכים אחר הסטטיסטיקה, אם רוב הסיכוי שיכבד חוליו ויבוא לידי סכנה - מותר לחלל עליו את השבת. אבל אם מיעוט הסיכויים שיכבד חוליו ויבוא לידי סכנה, הרי זה חולה שאין בו סכנה ויבואר דינו לקמן בס"ד.

ד. אפילו יש כמה ספקות אם הוא יבוא לידי סכנה, צריך למנוע אותו. כגון שמסופקים אם עיכוב הטיפול עד מוצאי שבת יגרום לו ספק סכנת חיים (כשרוב הסיכויים שכן, כנ"ל).

ה. אפילו על גוסס מחללים את השבת, למרות שעל ידי חילול השבת ירוויח רק עוד דקה של חיים.

ו. במצב שאין שום סיבה לחשוש לספק נפשות אין שום היתר לחלל שבת. ולכן רופא אסור לחקור תחומי מחלה בשבת באופן שיש במחקר זה עשיית מלאכה, שהמחקר איננו רפואה. ולכן אין לאדם לאכול ביום הכיפורים מחשש שמא תפרוץ מלחמה ויקרא לנשק.

אבל מחלה שכבר קיימת מותר להמשיך בניסיונות למצוא לה רפואה או חיסון. ז. במצב שיש ספק אם יש כאן פיקוח נפש, כגון אדם שפיתח סימפטומים של מחלה מסוכנת אבל אפשר שפיתוח הסימפטומים נגרם ממחלה בלתי מסוכנת - מותר לברר את סוג המחלה בשבת. בין על ידי נסיעה לרופא או התקשרות לרופא ובין על ידי בדיקות ובין על ידי מתן טיפול מציל חיים.

ח. גם אם החולה לא רוצה שיחללו עליו שבת, לא שומעים לו אם יש חשש סכנה. וכן אדם שנשתבשה עליו דעתו ושלח יד בנפשו לשם התאבדות צריך להצילו ולרפאו.

ט. אם אפשר להמתין במתן הטיפול עד מוצאי שבת ואין שום חשש בזה - צריך להמתין ולא לחלל שבת.

י. אפילו אבר אחד מן הגוף שהוא בסכנה או שנשברה עצם וכן עין שהשתבשה וכן חתכים שיש בהם חשש זיהום - מותר לחלל את השבת כדי להציל את האבר.

יא. מי שננשך על ידי מיני בעלי חיים המכישים, אם ידע בודאות שאין בזה שום סכנה כמו בנשיכת מיני נמלים, כמובן שאין לחלל שבת. אבל נחשים ועכביש אלמנה שחורה אם הכישו אותו צריך מיד להתקשר לרופא ולהגיע לבית החולים ומותר, במידת הצורך, גם לצוד את בעל החיים המכיש כדי שיוכלו הרופאים לזהות מין הארס ולהחיש רפואה מהרה יותר.



יב. גם אדם שרגיש לעקיצות דבורים וצרעות ועלול להגיע לסכנת חיים, צריך לנהוג בזה כמו נשיכת נחש.

יג. כל אדם שמותר לחלל עליו את השבת, נעשתה השבת מותרת בכל מה שקשור לרפואתו. ולכן אגב הטיפול בו שמציל חיים מותר לעשות את הטיפול באופן שגם ישפר את רמת חייו ולא רק יוציא אותו מסכנת חיים. לדוגמא, מי שנחתך בפניו חתך עמוק שיש בו חשש זיהום שמותר לתופרו אחר החיטוי, מותר לתופרו בריבוי תפירות שאין בהן צורך הצלת חיים אבל יש בהן צורך לרפאו רפואה שלמה שלא תשאיר לו צלקת. וכן מותר להקל מכאוביו למרות שאין במניעתם הצלת חייו, אבל טוב שיעשו כן בשינוי או על ידי שניים כדי שלא יהיה הדבר אסור מן התורה.

יד. ילד שננעל בחדר, מותר לשבור את הדלת כדי לחלצו משם.

טו. מותר לחלל שבת כדי להציל יהודים מחללי שבת בפהרסיא ובפרט אם הם פחות מבר מצווה. אבל מינים ואפיקורוסים וכופרים ממש דינם כמו גויים שרק אם יש באי הצלתם סכנה לישראל אחר - מותר לחלל עליהם את השבת. בזמן הזה רופאים מחללים את השבת על גויים כיון שאם ישמע בעולם שאין יהודים מטפלים בגויים בשבת, תהיינה לזה תוצאות אנטישמיות. אבל במצב שלא ישמע הדבר - אין היתר.

טז. כל מחבל ומבקש לשלוח יד בישראל מצווה להורגו ואפילו בשבת. מחבל שנפצע ונוטרל חובה להורגו אפילו בשבת בדרך המהירה ביותר, אף על פי שכעת אין ממנו סכנה ואפשר לאוסרו, הרי על ידי שיתרפא הוא מסכן יהודים אחרים בין על ידי שישחררו אותו ובין בעצם הימצאותו בקרבת יהודים. ואף על פי שכל זה פשוט וברור והמפורסמות אינן צריכות ראיה, נזכור את הד"ר סמיר קונטר ימ"ש, שבצעירותו טבח ילדה יהודיה בשמחה ובגאון ונאסר למשך עשרות שנים בכלא הישראלי, שם שגשג והשמין (לא יאמן, אבל יש חובה על הכלא לספק מנת בשר במשקל מינימלי בכל יום לכל אסיר) ונעשה אקדמאי ודוקטור על חשבון היהודים וכשהשתחרר חזר לעסוק בטבחנות שהיה רגיל אליה ונגעה בו יד השכינה וביערה אותו. לא היה צריך הצורך האכזר להתרפא ולא להשמין ולא להחכים. מיותר. לדאבוננו המנהג המטופש הזה ממשיך, כדוגמא נזכור את אחד ממנהיגי החמאס צוררי ישראל יחיא סנוואר ימ"ש שנאסר בכלא הישראלי וחלה בסרטן במוחו והרופאים היהודים רפאו אותו ונשתחרר ב"עסקת שליט" ונתגדל להיות ממנהיגי החמאס.

יז. מי שהוצרך להתקשר לגורמי הצלה מפיקוח נפש, ניתוק השיחה הוא גם מלאכה או איסור בפני עצמו ולכן אם אין צורך ששני הצדדים ינתקו את השיחה ודי שאחד מנתק והשיחה מתנתקת משני הכיוונים כמו שיש בטלפון נייד - יסכמו מי יכבה ומי לא יכבה. ואם השיחה לא תתנתק מאליה ויש טעם שהקו יהיה פנוי שמא הרופא או המציל יצטרך להתקשר שוב כדי למהר הגעתו למקום - אז מותר להחזיר הטלפון או לנתק.

יח. כמו כן במצב שידוע לפני שבת שיהיה צורך בהפעלת רכב, כמו אמבולנס, יש לדאוג לטפל במנורה הנדלקת ברכב, לנתק אותה מערב שבת. אם קרתה



תקריית המצריכה נסיעה בשבת, יש לפתוח את דלת הרכב בשינוי ולהזיז את מתג הנורה בשינוי כדי שתכבה ולא תדלק שוב מחמת סגירת ופתיחת הדלת. יט. אם בית החולים מחוץ לעיר זו או ליישוב בו מתגורר החולה - יש להוציא מן הרכב בערב שבת כל החפצים שאינם צריכים לנסיעה, כמובן אם יש פנאי. כ. מותר לנסוע רחוק יותר בגלל שהרופא המרוחק מומחה יותר, ובלבד ששיהוי הדרך לא יביא לידי סכנה גדולה יותר. אבל אסור לנסוע לרופא בגלל שיקולים כלכליים, כגון שיש רופא קרוב שיטול תשלום גבוה בעוד שהרופא המרוחק יעשה את המלאכה ללא תשלום.

כא. חולה שרוצה שיתלווה אליו אדם אחד בדרך, מותר לו כדי להשקיט את החולה.

כב. אסור לכבות את הרכב בסיום הנסיעה שאין בזה פיקוח נפש, אבל יכול לתת לגוי לכבות את הרכב. ואם אין גוי יכול לכבות בשינוי. באמבולנס מותר לכבות כיון שהוא רכב שמיוחד להצלת נפשות ועל ידי כיבוי המנוע תתאפשר הנסיעה הבאה ללא תקלות.

כג. כל אדם שיודע שיש סיכוי שיצטרך לחלל את השבת, כגון אישה שהגיעה לחודש התשיעי להריונה, צריך לדאוג לתכנית פעולה מסודרת במצב שיהיה צורך לחלל שבת. כך ימנע חילול שבת מיותר או ספק נפשות מיותר. יש לדאוג לשמרטף לילדים שיהיה זמין (ללא חילול שבת), יש לדאוג לטלפון של נהג גוי. כד. אם קרה מקרה לא צפוי עדיף להזמין אמבולנס או מונית של גוי מאשר מונית של יהודי מחלל שבת.

כה. מותר לרופא לקבל תשלום במוצאי שבת עבור מלאכתו, שכל שכר שבת לדבר מצווה מותר.

כו. רופא שאינו מוכן לדחות את התשלום למוצאי שבת יש להציע לו משכון. כז. כל מיני רשימות שצריך הרופא לעשות עבור המעקב אחר החולה או הוראות למטפל אחר, אם יש בזה צורך יכתוב בידו האחרת ולא בידו הרגילה. וטוב שישתמש גם ב"עט שבת", שמכיל דיו שנמחק אחרי 24 שעות, ולכן אחרי השבת צריך לחזור על הדיו הזה עם עט רגיל.

כח. חולה שזקוק באופן פסיכולוגי לאדם אחר, קרוב משפחה או אדם אחר, והרופא אומר שהצורך הזה גובל בפיקוח נפש - רשאי האדם הזה לנסוע על ידי גוי למקומו של החולה. אבל לצורך הצלת נפשו ממש כגון בתרומת מח עצם או דם (באופן שדחיית הטיפול למוצאי שבת כרוכה בספק פיקוח נפש), רשאי לנסוע בעצמו.

כט. אסור בשום אופן לעבור איסור כדי לבקר חולה בשבת ואפילו הוא גוסס, וקרוביו רוצים להיות איתו בשעת מיתה - אסור.

ל. כל אדם שצריך לעבור ניתוח או טיפול רפואי או חיסון או טיפול שורש או עיקרת שן בינה, שבכל אלו יש התמשכות כאבים למשך מספר ימים - יקבע את הטיפול הזה בימים ראשון עד רביעי. רביעי אחרי השקיעה הוא יום חמישי ותחול השבת בתוך שלושה ימים ונמצא מצטער בשבת.



יולדת.

א. אישה מעוברת שיש בה ספק פיקוח נפש מחללים שבת עליה או על העובר.
ב. היולדת משעה שהחל דם שותת ממנה או שאין בה כח ללכת, הרי היא כחולה שיש בו סכנה לכל דבר ומחללים עליה שבת כדי לילדה. אבל כיון שהלידה היא הליך טבעי צריך לכתחילה לעשות כל המלאכות בשינוי, אם אין בזה שיהיו זמן או סכנה.

ג. אישה שהרגישה צירי לידה קבועים במרחקים קבועים של שתי דקות זה מזה, צריכה למהר לבית החולים. ולכן אם היא גרה רחוק לא צריכה להמתין עד שיהיו המרווחים כל כך קצרים. אם יש צירים שספק אם צריכה להגיע לבית החולים בגינם - מותר להתקשר לחדר יולדות כדי לקבל חוות דעת רפואית. באם חוות הדעת מחייבת הגעה לבית החולים רק בזה מותר לחלל עליה שבת, כיון שאין דם שותת ממנה ויש לה כח ללכת לבדה.

ד. נדגיש ונחזור ונדגיש - *יש אנשים חסידים שבטעות מחמירים בהלכות שבת ובזה הם מקפחים חיים, היו זוגות שהתעקשו ללכת לבית החולים במקום לנסוע וזה גרם מוות לעובר. אסור להחמיר ואסור להקל - הכל במידה. השבת חשובה והחיים חשובים לא פחות*.

ה. כל אישה בוחרת את בית החולים שהיא רוצה ללדת בו, בכל מה שקשור להלכות שבת יש עדיפות לבית החולים הקרוב יותר. אבל אם יש צוות מקצועי טוב יותר בבית החולים המרוחק - שתירשם לשם.

ו. מותר לקבל זריקת אפידורל לאלחוש בין בשבת בין בחול, אבל זריקה לזירוז הלידה אסורה בין בשבת בין בחול, אלא אם כן יש חשש סכנה.

ז. אחרי הלידה היולדת עדיין מוגדרת כחולה שיש בו סכנה בתוך 72 שעות מהלידה. וצריך לשים לב לכל מחסורה ואם יש צורך לחלל שבת כדי להספיק צרכיה הבריאותיים עושים כן.

ח. מסיום השעה ה-72 (שלוש יממות) עד השעה 168 ללידה (סוף שבע יממות מהלידה) - גם היולדת וגם הרופא יש להם זכות וטו לחלל שבת, כלומר אם אמרה היולדת שצריכה מלאכה לבריאותה מותר לחלל למרות שהרופא אומר שלא צריך. וכן ההפך - הרופא אומר שצריך והאישה אומרת שלא צריך - מחללים.

ט. עד שלושים יום מהלידה היולדת נקראת חולה שאין בו סכנה. שמותר לעשות לה מלאכות על ידי גוי. וכן מותר לה לעשות בשינוי איסור דרבנן, כגון לזמן את האחות על ידי צלצול בפעמון שאיסור הפעלתו מדרבנן והיא לוחצת במרפקה בשינוי ולא באצבעותיה.

הנקה.

א. החסד הגופני הגדול ביותר שיכולה אם לתת לבנה הוא חלב אם, חשוב מאוד להניק הנקה מלאה למשך הזמן הארוך המקסימלי שניתן. תועלת של החלב שיינק בעת זו מלווה אותו כל ימי חייו. גם בשבת מותר להניק בלי חשש, מותר לסחוט מעט חלב לתוך פיו של התינוק כדי שיפתח אותו.



ב. אישה שיש לה צורך לחלוב את עצמה בשבת תעשה כן כמו שביארנו על ידי משאבה חשמלית המחוברת לשעון שבת שאין צורך במגע יד אדם בהפעלתה, והלבשתה קודם שעת ההדלקה.

ג. אישה שיש לה גודש ונגרם לה צער מותרת לחלוב את עצמה באופן שהחלב אובד, כגון שהיא חולבת לכלי שיש בו כבר סבון או אקונומיקה. או שחולבת עצמה והחלב נשפך לארץ או לתוך כיור. באופן כזה מותר לחלוב אפילו במשאבה ידנית.

ד. תינוק שאינו יונק מן האם אלא שותה מבקבוק בלבד, אם אינו זקוק לחלב אם אלא ניזון מתחליפי חלב, מכינים לו בשבת. וטוב למדוד כמות האבקה מערב שבת. ומותר לשטוף פיטמת הבקבוק במים זורמים בלבד ולא לשפשף חלקיה זה בזה או באצבע.

מפילה.

א. אישה שהפילה עוברת בר מינן אחרי ארבעים יום להריון - דינה מיום ההפלה כיוולדת לענין חילול שבת. וחילוקי הדינים בין שלושה ימים לשבעה ימים לשלושים יום שביארנו לעיל רלוונטיים כלפיה. גם אם יש ספק אם היה ההיריון בן ארבעים יום - דינו כאילו ודאי היה בן ארבעים. אבל הפילה קודם ארבעים יום להריון - אינה חולה יותר מכל אדם.

נטילת תרופות.

ארבעה מיני מצבי בריאות בהלכות שבת, כבר ביארנו דין חולה שיש סכנה. אבל יש חולה שאין בו סכנה ויש מי שהוא בריא אבל כואב לו ויש בריא לחלוטין.

א. אדם שהוא בריא לחלוטין ולא כואב לו כלום - מותר לאכול מאכלים שרק חולים אוכלים אותם וכן לקחת תרופות, אם משום מה הוא רוצה לקחת תרופה.

ב. אולם אדם שהוא חש מיחוש שונים אבל מתפקד כרגיל והולך ברגליו - אסרו חכמים עליו ליטול שום תרופה המיועדת לחולים. ולכן אסור לו לצרוד משככי כאבים המיועדים לחולים בלבד, אבל מותר לו לשתות אקמול כיון שגם הבריאים משתמשים בו. וכן כל מיני ויטמינים או תוספי תזונה מותרים בשבת.

ג. אסור לבעל מיחוש למשוח משחות (הנספגות בעור) המיועדות לחולים, אבל מותר לו למשוח משחות הנספגות בעור והבריאים משתמשים בהם גם כן, כמו משחת ידיים (כשאין לו סדקים בעור). משחות שאינן נספגות ביארנו שאסור למשוח בשבת (אם לא במקום סכנת נפשות).

ד. ולכן אדם שכואבת לו השן ולקח כדור אקמול ולא הועיל לו ואסרנו עליו ליטול משכך כאבים חזק יותר המיועד לחולים, יכול לשתות ויסקי או וודקה או ערק ובלבד שהוא בולע. האלכוהול הנמצא בשיעור גבוה בנוזל מעקר את חלל הפה מחיידקים וממילא הכאב יפסק. אם יפלוט המשקה - הרי זה מוכיח



ששותה כתרופה ולכן אסור לפלוט, אבל יכול לבלוע את המשקה כדרכם של בריאים.

ה. כל מאכל שאין הבריאים אוכלים או שותים אותו אלא הוא מיוחד לחולים - אסור לבריא הכואב והנחלה לאוכלו. אבל לבריא לגמרי מותר כמו שביארנו.
ו. אולם אדם בריא בעל מכאובים שהחל לקחת תרופות סדרתיות קודם השבת - מותר לו לקחת את התרופה גם בשבת, אם הרציפות נדרשת להחלמתו.
ז. יוצא דופן שלישי להיתר לבעל מיחושים (חוץ ממה שגם הבריאים אוכלים וכן אם החל קודם השבת בטיפול) הוא טיפות עיניים להקלת כאבי עיניים או דלקת עיניים.

חולה שאין בו סכנה.

א. ארבעה מינים יש בחולה שאין בו סכנה:

1. מי שגבר עליו חוליו והוא מרותק למיטה ואין בו כח ללכת או שמחמת מכאוביו אינו יכול ללכת - הרי זה חולה שאין בו סכנה ומותר לעשות לו מלאכות על ידי גוי. אומר לגוי לעשות כל צורכי החולה להקלה על מצבו. אבל מלאכות שאין בהן צורך להטבת מצב החולה, אין לומר לגוי.
2. ילד קטן פחות מבן תשע שנים, הרי זה חולה שאין בו סכנה ומותר לומר לגוי לעשות מלאכות הנצרכות לשמירה על בריאותו.
3. אדם שכוּחו במתניו ויש לו כח ללכת שאמרנו שהוא בריא, אלא שזקוק לטיפול מסוים כדי למנוע הגעתו למצב של חולי שיש בו סכנה - הרי זה כעת חולה שאין בו סכנה ואומרים לגוי לעשות לו מלאכה כדי לטפל בו שלא יסתכן.
4. יולדת מסוים שבע יממות עד שלושים יום ללידה היא חולה שאין בו סכנה.

ב. ארבעה מיני היתר לחולה שאין בו סכנה:

1. שאומרים לגוי ועושה אפילו מלאכה האסורה מן התורה.
2. מעבר להיתר לחלל שבת על ידי גוי לצורך חולה שאין בו סכנה, יש גם אפשרות לחלל שבת על ידי ישראל אבל רק במלאכות האסורות מדרבנן כשעושה אותן בשינוי שלא כדרכן. ואם אי אפשר שלא כדרכן עושה כדרכן בלי שינוי.
3. כל חולה שאין בו סכנה רשאי לקחת תרופות או לאכול מאכלים המיועדים לחולים, לא כמו אדם בריא שחש מיחושים וכאבים שאסור לו.
4. חפצים שאסורים משום מוקצה, כגון גידולים שנתלשו בשבת עצמה בלא עשיית איסור ונצרכים כדי שיאכל אותם החולה - מותרים לו. אבל לבריא אסורים.



ג. חפצים שנועדו לסייע לחולה ואין בהם ריפוי המחלה אין בהם שום איסור, ולכן מותר לאדם לשבת על כרית מיוחדת כדי להקל מכאוביו או להניח תחבושת על מכתו (כשהיא בלי משחה כמובן), בלי לקושרה באופן אסור ובלי לחותכה. וכן מותר למלא בקבוק מים חמים ולסוגרו היטב. וכן מותר ללבוש חגורות אלסטיות בשבת, שאין הן נעשות לרפואה. אבל תחבושות אלסטיות הנעשות לרפואה - אסור.

ד. פצע שיש בו מוגלה מרובה המצערת את האדם, מותר לבקע אותו כדי שתצא המוגלה, אבל אין ללחוץ עליו באופן יזום אלא המוגלה שותתת מאליה. ה. מותר להכין מעט מי מלח בשבת כדי לטפטם לתוך הנחיריים לפתוח את דרכי הנשימה. אבל אסור להשתמש בתרופות כדי למנוע גודש באף. ו. אסור לקלף גלד מן המכה וכן לא לגרום לדימום מפצעים. אבל מותר לגרד את העור ואם יצא דם - יצא.

ז. מותר לעסות את הגוף באופן שאינו מחמם אותו ונגרמת הזעה. שאסור להזיע בשבת לצורך רפואה. ולכן אסור לרוץ בשבת כדי למנוע מחלות או כדי להזיע.

ח. במחקרים מודרניים נמצא שאדם שרץ בכל יום מזיק לגופו ולליבו, כמו אדם שלא מתעמל כלל. מכל מקום אדם שנהנה לרוץ רשאי לעשות כן גם בשבת. וכן אם נהנה בקפיצה או בשאר פעילות גופנית מותר ובלבד שלא יתכווין להזיע.

ט. כל שימוש במכשירים ניידים להתעמלות כמו משקולות או חבל - אסור. י. אסור למדוד שום מדידה בשבת, לא במשקל ולא במרחק ולא בנפח. אבל לצורך מצווה או לצורך חולה מותר.

יא. ולכן אדם שרוצה למדוד שיעור כזית לחם כדי לדעת אם לברך ברכת המזון וכדי לדעת אם יצא ידי חובה של סעודה שבת (שיעורה לכתחילה בכביצה, רק אם לא יכול יאכל כזית), או שרוצים למדוד מידת החום לחולה - מותר.

יב. גם מבחינה מכנית, מדחום הפועל באמצעות כספית הוא המועדף לשימוש בגלל דיוקו. גם בשבת אנו מתירים את השימוש בו עבור החולה, מותר לנענע את הכספית כדי לרכז אותה בתחתית המדחום ובכך לאפשר את מדידת החום.

יג. גם שימוש במדחום העשוי כרצועה המבליטה את מידת החום במספרים - מותרת בשימוש.

יד. שימוש במדחום מותר לא רק לצורך מדידת החום של החולה לצורך מעקב אלא גם במצב שיש ספק אם הוא חולה וצריך טיפול. בפרט בילדים קטנים שבעלית חום מועטה (38 מעלות) כבר צריך להשגיח באופן מיוחד.

טו. חולה שאין בו סכנה שצריך מעקב על מידת החום ואין לו מדחום מכני אלא רק דיגיטלי הפועל באמצעות בטריה, ישאל משכניו ואם אין להם יכול להדליק אותו בשינוי אבל לא יכבה, אלא יניח לו לכבות מאליה.



טז. אם יש צורך להשתמש במכשיר אדים, צריך לרכוש מכשיר אדים קרים. מכשיר כזה מותר בשימוש בשבת ומותר לשים בו מים בעצם יום השבת לצורך החולה. אבל מכשיר אדים חמים מבשל את המים ולכן הוא אסור בשימוש. יז. מכל מקום מי שאין לו מכשיר אדים קרים, כגון שהתקלקל, והוצרך להשתמש במכשיר אדים חמים יפעיל אותו מערב שבת עם כמות גדולה של מים, כדי שיוכל להימנע מהוספת מים. הוצרך החולה לאדים נוספים וכלו המים מן החמת וקשה לו לנשום מניחים מצקת במיחם המים הרותחים של שבת כדקוטיים עד שתתחמם היטב ומן המצקת מוצקים לתוך מכשיר האדים, ואם הוא בנוי באופן שהמצקת יכולה להיכנס לתוכו מכניסים אותה לתוכו ובנחת מעבירים את המים ממנה לכלי.

יח. שוב נזכיר, אסור למרוח משחה על תחבושת בשבת זהו איסור תורה. גם להניח על הגוף תחבושת שנמשחה עליה משחה מערב שבת אסור מדברי חכמים. אבל מותר לצוות לגוי להניחה.

יט. הניח תחבושת שיש עליה משחה על מכתו מערב שבת ונפלה על הקרקע בשבת - אסור להניחה שוב. אבל נפלה על חפץ מותר להניחה מחדש. כ. מותר לגלות חלק מהמקום הפצוע ולנקותו, כיון שלא מסיר התחבושת כולה.

כא. משחה רפואית שמותרת לשימוש בשבת, כמו משחה לתינוק או לחולה שאין בו סכנה או לבריא שאין לו שום כאב - אם היא נבלעת בעור מותר למושחה עד שתבלע. ואם אינה נבלעת מפליט אותה מן השפופרת ומנקד את המקום בנקודות משחה, אבל לא מורח ולא מניח עליה תחבושת. כא. מותר לפזר אבקה או יוד על פצע פתוח בכדי לעצור את הדם ולחטא את המקום.

כב. חולה הצריך זריקות בשבת, מותר להרכיב את המחט בשבת למזרק. כג. גוי שבישל תבשיל כשר בביתו לחולה על פי הוראת הרופא - מותר רק לחולה לאכול ממנו בשבת. אבל במוצאי שבת אסור לו לאכול עוד שהרי אפשר לבשל בהיתר תבשיל חדש. ולבריא אסור לאכול אפילו בשבת. אמנם הכלי של ישראל אין צריך הגעלה במקרה הזה.

כד. אם בישל הגוי בבית ישראל מותר לכל אדם לאכול מהתבשיל במוצאי שבת, אבל בשבת עצמה רק לחולה מותר. ולאשכנזים מותר במוצש"ק בין לחולה בין לבריא, בין בישל בבית ישראל ובין בישל בבית הגוי עצמו בכלי ישראל.

מילה בשבת.

א. נאמר בתורה "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" וכן "בעצם היום הזה תענו את נפשותיכם". וממילת "יום" למדנו שהמילה דוחה את השבת וכן צום יום הכיפורים דוחה את השבת. מותר המוהל למול בין הוזמן מערב שבת ובין הוזמן בשבת עצמה בפתע פתאום.



ב. כל אב חייב למול את בנו מיום השמיני והלאה. ואם לא מל אותו עובר על מצוות עשה זו וחייב כרת, יש אומרים שבכל יום שמניחו ערל חייב כרת. ג. מי שנולד בנו בשבת חייב למול ביום השבת שיבוא.

אבל יש ארבעה תנאים כדי שנוכל למול בשבת:

1. הלידה היתה כדרכה ולא באמצעות ניתוח קיסרי. מיני עוזרים ללידה כמו מלקחיים וכן ואקום - משאירים את הלידה טבעית ולכן המילה דוחה את השבת.
2. רוב הראש של התינוק יצא אחרי שעברו 18.5 דקות זמניות מהשקיעה בליל שבת. ואם נולד ביום השבת צריך שיצא רוב הראש לפני השקיעה.
3. כל כלי המילה מוכנים למוהל. אבל אסור להכין אותם בשבת. ולכן מוהל שאבד לו הסכין אסור לו להשחין סכין אחרת בשביל המילה. שאין מכשירי המילה דוחים את השבת.
4. המילה נעשית בזמנה. כלומר נולד בשבת מלין אותו בשבת הבאה. אבל נולד בשבת או ביום אחר ונחלה ולא מלו אותו ביום השמיני - שוב אין מילתו דוחה את השבת אפילו התרפא בשבת ונולד בשבת, כיון שאין יום המילה יום השמיני - אינו דוחה את השבת.
- ד. תינוק חולה שנדחת מילתו שהתרפא בימים חמישי או שישי - אינו נימול בהם אלא דוחים את הברית ליום ראשון, חוששים שמא יחלה ויצטרך לחלל עליו את השבת. וכן גר לא נימול בימים חמישי או שישי.
- ה. כמובן תינוק שנולד בימים חמישי או שישי ולא חלה - מלין אותו בשבוע הבא בימי חמישי או שישי בלי חשש.
- ו. נתרפא יום או יומיים לפני יום הכיפורים - אין מלין אותו בהם אלא מיד אחר יום הכיפורים מלין אותו (ביום כמובן ולא בלילה). אבל התרפא יום או יומיים לפני יום טוב מלין אותו בהם (כי אם יצטרך לחלל שבת כדי לרפאו האיסורים ביום טוב במקרה כזה הם מדרבנו), אבל ביום טוב עצמו לא מלין אותו.
- ז. תינוק שנולד מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ממקום שהערלה גדלה ממנו אצל כל תינוק אחר. אבל אין מטיפים ממנו דם ברית בשבת או ביום הכיפורים או ביום טוב. אבל בערבי ימים אלו מטיפים ממנו שאין סכנה בהטפה זו.
- ח. תינוק שנולד עם שתי ערלות - אין מילתו דוחה שבת.
- ט. אדם שבני משפחתו יחללו שבת כדי להגיע לברית, יעשה שאלת חכם כיצד לנהוג. וכן מוהל שהוזמן לברית על ידי אנשים מחללי שבת בפרהסיא יעשה שאלת חכם כיצד לנהוג.
- י. צריך המוהל להניח הערלה אחר חיתוכה בעפר ולכן יכין לו עפר לפני השבת לצורך זה, ומיד כשהערלה בידו יניח אותה בעפר. ואם נפלה מידו רשאי להרימה כדי ליתנה בעפר.
- וכן דם המציצה ירוק בעפר.



יא. תינוק שנולד בזמן בין השמשות ביום חול, מלין אותו כאילו נולד בלילה היינו ביום המחרת (כמובן שאם נולד בבין השמשות של כניסת שבת, מלין אותו רק ביום ראשון). ולכן תינוק שנולד בבין השמשות שבין ראשון לשני - נימול לשבוע הבא ביום שני. ולכן נימול בלילה שבין חמישי לשישי - מלין אותו בשישי הבא למרות שהוא סמוך לשבת, שזו מילה בזמנה. וכן תינוק שנולד בבין השמשות של יום שני, שאמרנו שנימול ביום שלישי הבא, אלא שחלו שני ימים של ראש השנה בשלישי וברביעי וצריך למול אותו בחמישי - מלין אותו בחמישי שגם זו מילה בזמנה.

יב. תינוק שמילתו ביום חול ונתעכבה המילה עד ששקעה החמה, כל עוד שהוא זמן בין השמשות יכולים למול אותו בברכה. אבל אם קרה הדבר ביום שישי ונתעכבה המילה עד ששקעה החמה לא ימולו אותו אלא ביום ראשון.

יג. בכוס יין המילה אפשר לצאת ידי חובה של קידוש סעודת היום, ולכן אם הסנדק שותה רביעית יכול להחשיב אותה כקידוש עבורו וכשיגיע הביתה אינו צריך לקדש שוב עבורו. אבל אם בני ביתו רוצים שיעשה להם קידוש כיון שלא שמעו, יקדש להם. אולם אם המילה בבית הסנדק ובני ביתו לא שמעו ברכת הגפן, אינו יכול לקדש להם כיון שלא היה הפסק לענין ברכת הגפן. אמנם אם אחד מהם לא הוגה האותיות כראוי או שהם עשרה, מקדש להם בלי חשש.

יד. אם הסנדק מוציא אחרים ידי חובה בקידוש על כוס יין המילה, צריכים אותם היוצאים ידי חובה להקפיד לאכול באותו המקום בסמיכות לקידוש כזית (27 גרם) מיני מזונות או לחם או לשתות רביעית (81 מ"ל) יין. טו. המוהל מותר לנקות כלי המילה אחרי המילה ולהחזירם לביתו (אם יש עירוב המועיל).

מוקצה.

א. תחום גדול בהלכות שבת הוא הלכות מוקצה. פירוש מוקצה הוא, מיוחד לאי שימוש. כלומר כל חפץ נייד שאיננו מזון לאדם או לבהמה ואיננו כלי המותר בשימוש בשבת - אין לאדם צורך בו בשבת ולכן בעצם קבלת שביתת השבת בכניסתה, האדם מתנתק מחפצים אלו.

ב. המוקצה אסור בהזזה. אבל מותר לגעת במוקצה אם איננו זז כולו על ידי הנגיעה. וכן מותר להזיז חלק מחפץ של מוקצה שחלקו האחר המחובר אליו אינו זז.

ג. חפץ מוקצה עגול אסור לגעת בו שעצם הנגיעה בו מייצר תזוזה. וכן מוקצה התלוי מן התקרה, אסור לנגוע בו, שגם כאן כל נגיעה קלה מזיזה את כל החפץ.

ד. הזזה שאיננה כדרכו מותרת. ולכן מותר לדחוף במרפק חפץ מוקצה. וכן מותר לנשף בפיו על חפץ מוקצה כדי להזיזו. עדיף שלא להשתמש ברגל כדי לדחוף מוקצה. ואם דרכו של החפץ הזה להזיזו ברגל - אסור להזיזו ברגל.

ה. וכן הזזה של המוקצה על ידי חפץ של היתר מותרת ולכן מותר לטאטא עפר במטאטא, כיון שהמטאטא חפץ של היתר מותר להזיז על ידו את העפר שהוא מוקצה.



1. חפץ מוקצה שהגיע בידו של האדם בין ששגג והרימו ובין שהיה לו מותר להזיזו כמו שנבאר לקמן בס"ד, מותר להניחו באיזה מקום שירצה ואינו חייב להפילו מידו. ומותר להעבירו מיד ליד, אבל לא ליד חבירו.
 2. ילד קטן שהגביה מוקצה - אם הוא דבר חשוב, אסור להרים את הילד. אבל אם המוקצה אינו שווה כלום כמו אבן או עפר - מותר להרים את הילד, אם הילד זקוק לתשומת לב.

ישנם תשעה סוגי מוקצה ויש ביניהם חילוקי דינים.

1. כלי שמלאכתו להיתר. הוא כל כלי מלאכה המותרת בשבת. כמו סכין לשימוש חיתוך מזון או כלי הגשה, תכשיטים, תמונות, וכדומה. אסור להזיזו ללא שום מטרה, כגון מתוך שיעמום לשחק בסכין או במזלג. מוצרי מזון עצמם או ספרים מותר להזיזם גם ללא שום צורך ואפילו הם מיועדים לסחורה ולא לשימוש אישי. (רק מגילת אסתר על קלף בפורים שחל בשבת היא מוקצה).

א. כלי כזה מותר להזיזו לצורך שימורו וקל וחומר לצורך שימוש המותר בו.
 ב. בשר עוף או דג או בהמה, בלתי מבושל או ביצה חיה אינם מוקצה. כיון שאפשר לאוכלם חיים על ידי הדחק או על ידי תיבול (סשימי, קרפציו וכד'). אולם בשר דג שאין שום אדם אוכל אותו חי - הרי הוא מוקצה.
 ג. כל מאכל המיוחד לבהמה איננו מוקצה למרות שהוא אסור לאכילת אדם, כגון שיש לו כלבים המותרים לגדל אותם וקונה להם בשר נבילה, כיון שהבשר היה ברשותו מערב שבת לצורך הכלב - איננו מוקצה. אבל חתולה שהרגה עכבר (החתול עצלן, אינו צד בעצמו וסומך על החתולה) כיון שאין העכבר ברשות האדם לפני השבת ולא ייעד אותו למאכל חתוליו - הרי הוא מוקצה כשהיה.

ד. תרופות אינן מוקצה.

ה. תפילין אינן מוקצה במקום הצורך ולכן אם נפלו חלילה מותר להרימם.
 ו. אופניים הרי הם כלי שמלאכתו להיתר למרות שאין נוהגים לרכוב עליהם בשבת.

2. כלי שמלאכתו לאיסור. הוא חפץ נייד שמשמש את האדם לפעולה כל שהיא, כמו פטיש או מסמר או עיפרון וכדומה. הוא לא חפץ בלתי מוגדר לשימוש. כיון שהמלאכה שהכלי הזה עושה אסורה בשבת כמו בניה או הריסה או כתיבה וכדומה - אסור להזיזו.

א. כלי שחלק ממלאכתו של היתר, כמו תבנית אפיה או סיר שמשמשים גם כדי להגיש וגם כדי לשמור האוכל שיש בהם - הרי הם כלי שמלאכתו להיתר.
 ב. כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. כלומר לא היה ביד האדם פותחן בקבוקים, מותר לו לקחת מברג ובורג ומלקחיים ולהבריג הבורג בפקק השעם ולמשוך אותו עם המלקחיים. אף על פי שכל כלים הללו



של איסור הם והם מוקצה - כאן מזיז אותם כדי להשתמש בגופם לצורך מלאכה המותרת. וכנ"ל אחר שסיים לעשות מלאכת ההיתר בעוד הכלי בידו מותר להחזירו למקומו. אבל הניח מידו הרי זה מוקצה ואין לטלטלו כדרכו. ג. היתר שני בכלי שמלאכתו לאיסור, אם צריך את מקומו של הכלי, כגון שהיה מונח פטיש על הכסא ורוצה האדם לשבת על הכסא - מותר לקחת את הפטיש למקומו ואז יוכל לשבת על הכסא.

ד. נמצא שההבדל בין כלי שמלאכתו לאיסור לבין כלי שמלאכתו להיתר הוא האם מותר להזיז אותו לצורך שמירתו של הכלי - אם הוא של היתר מותר ואם הוא של איסור אסור. אולם אם יניח על הכלי שמלאכתו לאיסור כלי שמלאכתו להיתר או חפץ אחר של היתר (כמו מזון) יוכל לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור מחמת שהוא נושא כלי שמלאכתו להיתר או חפץ של היתר. ה. נמצא חמישה אופנים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימורו - להזיזו בשינוי, או כלאחר יד, או לצורך גופו, או מקומו, או שיניח עליו כלי שמלאכתו להיתר או חפץ של היתר. אבל בלי אופנים אלו לא יוכל להזיז את החפץ לשם שימורו.

ו. אדם שיש לו כלי שמלאכתו להיתר לשימוש אבל רוצה להשתמש דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור - מותר. ולכן מי שיש לו מפצח אגוזים אבל רוצה להשתמש דוקא בפטיש לצורך זה - רשאי.

ז. מותר להזיז מאוורר כדי שיפנה לכיוון מסוים, שהרי מזיז המוקצה לצורך גופו. וכן מותר לעשות שימוש במתג המכני הנמצא בראש המאוורר שמונע או מאפשר את סיבובו לצדדים. וכמובן שמתגים אלקטרוניים שיש במאווררים החדשים אסורים בשימוש.

ח. סולם שכל כולו לשימוש של מלאכה כגון של סיידים או נגרים או בנאים - הרי זה כלי שמלאכתו לאיסור. אבל סולם לשימוש ביתי - הרי הוא כלי שמלאכתו להיתר.

ט. שמיכה חשמלית איננה כלי שמלאכתו לאיסור.

3. מוקצה מחמת חסרון כיס. הוא כל כלי שמלאכתו לאיסור אבל מחמת ערכו הרם, בעליו לא מסכים שישתמשו בו לשימוש אחר מלבד השימוש אליו נועד. א. לדוגמא סמארטפון הוא כלי שמלאכתו לאיסור שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, כי אדם לא מסכים שיפצחו אותו בוטנים או פיסטוק. הוא הדין מצלמה, בולים וכדומה.

ב. מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו לצורך גופו או מקומו - חמור יותר מכלי שמלאכתו לאיסור. ולכתחילה לא יטלטל אותו אם מניח עליו כלי היתר או חפץ של היתר - גם בשונה מכלי שמלאכתו לאיסור.

ג. המוקצה הזה תלוי בהקפדת הבעלים בלבד ולא בדרך בני אדם, אם רובם מקפידים או לא. כל אדם מגדיר את חפציו והגדרה זו קובעת את סוג המוקצה לכל הסובבים אותו. כלומר לדוגמא אדם שיש לו עטים יקרים לרוב, באופן שכל עט איננו חשוב בעיניו לכולם - הרי העטים האישיים של האדם הזה נעשו



כלי שמלאכתו לאיסור עבור כל האנשים בעולם, כיון שהוא הבעלים של החפץ. למרות שאדם רגיל נזהר בעט מהסוג הזה שלא לעשות בו שימוש למלאכה אחרת. ובאמת מי שירכוש מן היבואן הזה עט - יהיה העט ביד הבעלים החדש מוקצה מחמת חיסרון כים ויהיה אסור על כל בני העולם כמוקצה מחמת חיסרון כים.

ד. סתם דפים שיש בזמן הזה בזול הרי הם כלי שמלאכתו לאיסור. אבל דפי מדפסת מיוחדים כמו של אידיז צבע הרי הם מוקצה מחמת חיסרון כים. וכן דפים של בלוק ציור הם מוקצה מחמת חיסרון כים, כיון שאדם מקפיד עליהם שלא לעשות בהם שימוש אחר מלבד ציור.

ה. כלי שמלאכתו להיתר למרות שהוא יקר ערך איננו מוקצה, רק בכלי שמלאכתו לאיסור אנו מבחינים בערכו. אבל כל מיני סחורה שהסוחר לא משתמש בהם לשום מלאכה אחרת כיון שרוצה לשמור אותם שלמים וחדשים - הרי הם מוקצים מחמת חיסרון כים, אפילו הם כלים שמלאכתם להיתר, מפני שעבורו הם עומדים לסחורה ולא לשימוש. אבל כל מיני מזון אינם מוקצה אפילו הם עומדים לסחורה, כיון שלעולם הסוחר נוטל מהם לתצרוכתו האישית.

ו. אתרוגי מצווה שעומדים לסחורה לשם מצווה ולא לאכילה וכן מצות הנעשות בעבודת יד המיוחדות לליל הסדר - הרי אלו מוקצים בשבת מחמת חיסרון כים למרות שהם מיני מאכלים, כי הבעלים מקפיד עליהם שלא יזקו, כדי שיוכל למכרם או להשתמש בהם במועד מוגדר שהוא אחר השבת. נמצא שבשבת זו סילק דעתו מהם.

4. מוקצה מחמת גופו. הוא כל חפץ נייד שאיננו כלי או מזון. אבן או עפר, קמח, ירקות או פירות שלא ניתן לאוכלם חיים אפילו בדוחק כמו תפוחי אדמה, קטניות, וכן מאכלים בלתי כשרים כמו פירות טבל או מאפה שנתגבלה עיסתו בארץ ישראל ולא הופרשה ממנו חלה. חשבונות תשלומים, שטרות כסף, שטרי חוב, שיקים, בעלי חיים וכך הלאה.

א. מוקצה מחמת גופו אסור לטלטלו לצורך גופו או מקומו. אלא רק בשינוי או כלאחר יד.

ב. אדם שרוצה לעשות שימוש בשבת במוקצה מחמת גופו לשם שימוש המותר, רשאי מערב שבת לייחד את החפץ הזה לעולם עבור מלאכה זו, או שיעשה בו בפועל מלאכה זו ואז יהיה החפץ הזה כלי שמלאכתו להיתר בשבת. כגון שאין לו מפצח אגוזים ונוטל אבן מן הגינה כדי לפצח בה אגוזים בשבת. די בכך שיפצח אגוז אחד ביום חול במטרה לייחד אבן זו לשימוש זה, או שיחשוב בדעתו על אבן זו שהיא מעתה (ביום חול, לפני השבת) כלי מיוחד לפיצוח אגוזים - והרי אינה מוקצה בשבת.

ג. אדם שמפצח גרעינים בעלי קליפה, או שמקלף פרי או ירק או שאוכל דגים שיש בבשרם עצמות, כל עוד הקליפות בפיו או בידו רשאי להניחם באיזה מקום שירצה. ואין בזה בורר או מוקצה מפני שהוא בדרך אכילתו. אבל משעה



שהניחם מידו הרי דינם מחולק: ביום טוב החמירו בו חכמים יותר משבת שכל הקליפות הללו מוקצות מחמת גופם. אבל בשבת חילקו חכמים בין הקליפות הרכות הראויות למאכל בהמה ויש בהמות באותה עיר שדרכן לאכול קליפות אלו, שלא להחשיבן מוקצה כלל. נדגיש, אין צורך להאכיל את הבהמות בקליפות כדי שלא תחשבנה מוקצה, אלא די בכך שיש בעיר זו בהמות שאוכלות קליפות אלו ואין הקליפות מוקצה. אבל קליפות קשות שאין דרך בהמה שיש באותה עיר לאוכלן, הרי הן מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטל אותן.

ד. כיצד יעשה? מייחד כלי שבו ישליך הקליפות שמפצח. ומניח בו פירור מזון אכיל ולתוכו משליך הקליפות ומעתה יכול לטלטל הכלי הזה להניחו באשפה ככל כלי שמלאכתו להיתר.

ה. הטעם שצריך להניח בכלי הזה תחילה פירור מזון אכיל, היא כדי שלא יהפך מכלי המותר בטלטול להיות אסור בטלטול על ידי הקליפות שעתידות להיות מונחות בו. ואיסור זה נקרא "ביטול כלי מהיכנו", כלומר שכלי שמותר בטלטול והזזה, נאסר מהם - זה איסור בפני עצמו. לקמן נרחיב בו ונבאר שכשהקליפות בלתי חשובות והן ניתנות בכלי למשך זמן מועט אין איסור ממש של "ביטול כלי מהיכנו", אבל עדיין יש צורך בנתינת דבר מאכל מועט בצלחת כדי שיהיה אפשר לטלטל את הצלחת אחר כך.

הטעם שפירור מזון קטן מונע את הכלי מלהיות אסור בטלטול, הוא מחמת שפירור המזון הוא בעל ערך גדול יותר מהקליפות ולכן הוא חשוב יותר.

ו. לא יבוא ולא יהיה, אבל לפעמים צריך לדעת, גופה של אדם בשבת היא מוקצה ואסור לטלטלה. ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה שנפטר בשבועות שחל בשבת ולא היה יכול שלמה בנו לטלטלו והיתה גופת אדונו דוד מונחת בחמה באמצע הקיץ. ושלח שלמה המלך לסנהדרין אם יכולים למצוא היתר לטלטלו כדי שלא יתבזה. וגם שאל אותם על הכלבים שלו אם מותר לחתוך להם נבלה בשבת להאכילם. והשיבו לו שאין לטלטל גופת אביו בפני עצמה אלא אם יניחו עליה חפץ של היתר. אבל מותר לחתוך נבלה לכלבים. ועל זה אמר שלמה "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת". שעבור כלב מותר לטלטל נבלה ואילו גופת עבד ה' ומשיחו אסור לטלטלה בפני עצמה.

ז. כלי שביר שנפל ממקומו וטרם נשבר מותר לאחוז בו ולהצילו משבר ואינו נקרא שבור או מוקצה בעודו באוויר שהרי שלם הוא.

ח. כלי שנשבר בשבת, אם השברים ראויים לאיזו מלאכה ושימוש - אינם מוקצה אלא דינם ככלי שממנו נשברו, אם כלי היתר הוא או כלי איסור הוא. אבל אם התרסק לרסיסים ואינם ראויים לכלום - הרי הם מוקצים מחמת גופם.

ט. כלי חד פעמי כמו קופסת שימורים ריקה או גביע פלסטיק של מוצרי חלב שונים שהושלך לאשפה - הרי הוא מוקצה מחמת גופו. ואפילו אם התחרט



ורוצה להוציאו מן האשפה כדי להשתמש בו - אסור להוציאו בידו או להשתמש בו - אלא מוציאו במלקחיים ומניח אותו עד מוצאי שבת (ובלבד שאין איסור בורר בהוצאתו מן האשפה, כגון שהוא מפלסטיק או מתכת, שכיון שאינם גידולי קרקע אז המיון מותר בהם. או כגון שהפח עדיין ריק). אבל כל עוד לא השליכו לאשפה אינו מוקצה ויכול להשתמש בו בעצם יום השבת. י. כלי רגיל שהושלך לאשפה אינו מוקצה אפילו אם הושלך בכוונה, ויכול להתחרט ולשולפו משם (שוב אם אין איסור בורר, כגון שרוצה להשתמש בו מיד).

יא. כפתור חדש הוא מוקצה מחמת גופו, כיון שאינו ראוי לשימוש כעת. וכן כפתור שנפל מבגד באחד מימי החול ואין דעת הבעלים לתופרו באותו בגד. אבל כפתור שנפל מבגד בעצם יום השבת, אינו מוקצה. יב. כל כלי שהתפרק בשבת, אין הפרקים מוקצה אבל אין לחבר אותם בשבת בדרך כלל. ואם דרך הכלי הזה שמפרקים אותו ומחברים אותו - מותר. כגון מגש של עגלת ילדים או כסא ילדים. ואם היה הכלי מחובר לקרקע - אסור לחברו.

יג. דבר מאוס ביותר הרי הוא מוקצה מחמת גופו, אפילו שהוא כלי בפני עצמו. אבל כיון שהוא מאוס התירו חכמים לטלטלו, כדי להוציאו מלפני בני אדם משום כבוד הבריות. ואין ההיתר הזה אלא בבית, אבל לא ברחוב ואפילו במקום שיש עירוב שהרי אינו חייב לעמוד בצידו ולהסתכל עליו. יד. קטטר או סיר נידוסטה שהחולים מתפנים לתוכם או סיר של תינוקות - כלים אלו הם כלי שמלאכתו להיתר ואינם מוקצה מחמת גופו, כיון שכשמנקים אותם אינם מאוסים.

בעלי חיים.

א. כל בעלי חיים הם מוקצה ביום שבת מחמת גופם. ואותם המגדלים כלבים וחתולים או ציפורי נוי ודגי נוי בביתם צריכים לזכור שאסור להזיז אותם בשבת או להרימם או להשתמש בהם. ומותר לטייל עמם בלי רצועה ובלי הזזתם אלא שהם הולכים אחר הבעלים ומתלווים אליו והוא אינו מזיז אותם.

ב. בעל חיים המצטער מותר להזיזו כדי למנוע הצער אם אין אפשרות אחרת, ולכן אקווריום של דגים שזרחה עליו החמה והדגים מצטערים - מותר להזיזו למקום מוצל אם אי אפשר להציל את החדר או לפרוס יריעה על האקווריום. וכן אפרוחים קטנים מותר להאכילם אם אינם מצליחים לאכול לבד. וכן בעל חיים שאינו רוצה להיכנס לכלובו מותר לאחוז אותו בצווארו ולהוליכו, אבל לא להרימו או לדחפו או למושכו. ולכן בעל חיים קטן אסור לאחוז בו ולהוליכו כיון שעל ידי כן מגביה אותו, אלא דוחף אותו מעט לכיוון הכלוב או הלול. ג. מותר להציל בעל חיים מבעל חיים אחר המציק לו אפילו אם יש צורך להגביה אותו.

ד. מותר לעיוור להשתמש בכלב נחיה במקום שיש עירוב, שאוחז בידו הרצועה והכלב מוליכו. אבל אסור לו להרים את הכלב או להיסמך עליו.



ה. מותר לקיים מצוות שילוח הקן בשבת, אם האם הטהורה רובצת על האפרוחים או הביצים משלחה בלי לגעת בה. ואם היא אינה משתלחת רשאי לאחוז אותה בידו ולשלחה, כי במקום מצווה זו לא גזרו חכמים איסור מוקצה.

5. קודם הזכרנו את המושג "ביטול כלי מהיכנו", כלומר כלי המותר בשימוש בשבת - אסור ליצור מצב שהוא נאסר בהזזה. ולכן אסור להניח על כלי שמלאכתו להיתר מוקצה מחמת גופו או מוקצה מחמת חיסרון כיס - שני אלו אסורים בהזזה גם לצורך מקומם ושימוש בגופם. אבל מותר להניח על כלי שמלאכתו להיתר כלי שמלאכתו לאיסור.

א. כגון שיש לו חבית שמן זית או יין שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, ונתבקעה החבית בשבת והיא מטפטפת - אסור להניח תחתיה כלי לקבל את השמן או היין. אלא צריך להביא כלי שמלאכתו לאיסור (כגון מחבת) ולקבל בתוכו את הנוזלים או שיפסיד אותם.

ב. אין האיסור הזה אמור אלא כשמניח מוקצה מחמת גופו או מחמת חיסרון כיס שהם דברים חשובים ומניח אותם למשך כל השבת. אבל אם מניח בכלי דברים בלתי חשובים לזמן מועט (אפשרי רק במוקצה מחמת גופו, כי מוקצה מחמת חיסרון כיס הוא תמיד חשוב יותר מדאי וזו הסיבה שהוא מוקצה) - אין בדבר איסור.

ג. בכל זאת אין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שיש בו מוקצה מחמת גופו שאין לו ערך. אלא רשאי לפעול באחת מארבע דרכים:

1. להטותו באופן שלא מגביה כולו ובכך שופך תכולתו ואז יוכל להגביה הכלי שמלאכתו להיתר.

2. כן יכול להגביה כלי שמלאכתו להיתר שיש בו מוקצה מחמת גופו בלתי חשוב אם צריך למקום הכלי שמלאכתו להיתר.

3. אם רוצה להשליך את התכולה לפח רשאי להרים את הכלי שמלאכתו להיתר.

4. שיש בכלי גם דבר מאכל מועט כמו שביארנו לעיל.

ד. אין שום איסור להניח אשפה בפח אשפה, ואין בזה ביטול כלי מהיכנו כיון שפח האשפה מיועד לתכלית זו ופח האשפה עצמו דינו ככלי שמלאכתו להיתר לכל דבר.

6. בסיס לדבר האסור. הוא כל משטח או כלי שהונח בו 1. מערב שבת 2. לדעת בעליו או שהבעלים רגיל להניח שם 3. לכל משך זמן בין השמשות 4. חפץ מוקצה מחמת חיסרון כיס או מחמת גופו. אותו הבסיס שעליו הונח המוקצה - נעשה בעצמו מוקצה אפילו אם יסירו את המוקצה מחמת גופו או מחמת חיסרון כיס מן הבסיס (כגון בשינוי או על ידי דבר אחר) - עדיין הבסיס עצמו אסור בהזזה למשך כל השבת אפילו לצורך גופו או מקומו.

א. הניח כלי שמלאכתו לאיסור על גבי כלי שמלאכתו להיתר למשך כל זמן בין השמשות - לא נאסר הכלי התחתון בטלטול. ואם יסיר הכלי שמלאכתו



לאיסור (לצורך גופו או מקומו או בשינוי או על ידי דבר אחר, שכל אלו ארבעה אופני היתר) יכול לטלטל הכלי שמלאכתו להיתר.

ב. כל מגירה שיש בה חפצים מוקצים מחמת חיסרון כיס או מחמת גופם - אסור לפותחה בשבת כדרכה, אבל מותר לפותחה כלאחר יד או בשינוי כמו שלמדנו. ולכן מגירה של מקפא שיש בה דגים בלתי ראויים לאכילה חיים (סושי או סשימי) - אסור לפותחה בשבת. מגירה של ארון שיש בה מוצרי אלקטרוניקה - אסור לפותחה בשבת כדרכה.

ג. מגירה שכזו אם היא בה חפצים של מוקצה וחפצים שאינם של מוקצה (אפילו לא הונחו שם חפצי היתר בכוונה רק נפלו לשם בלי כוונה ושהו שם כל זמן בין השמשות, רק חפץ האיסור צריך להיות מונח בכוונה כדי לאסור), כגון מגירת הארון יש בה מוצרי אלקטרוניקה וגם בגדים - הדבר תלוי מה חשוב יותר - אם הבגדים יקרי ערך יותר - הרי המגירה מותרת בפתיחה ואיננה מוקצה, אבל אם מוצרי האלקטרוניקה חשובים יותר - אז המגירה אסורה בפתיחה כדרכה.

ד. וכן צרור מפתחות של היתר ושל איסור מעורבים - תלוי מה יותר יקר ערך. בדרך כלל מפתח הרכב יקר יותר ממפתח הבית, אבל לפעמים אינו כן. ה. וכן מגירת מטבח שיש בה קטניות בלתי מבושלות ותבלינים - תלוי מה יקר יותר.

ו. אוכל שהונח עליו מוקצה מחמת גופו או מחמת חיסרון כיס - אינו מתבטל למוקצה ואינו נעשה בסיס לדבר האסור ולכן מותר למשוך את המאכל והמוקצה נופל ממנו.

ז. מוקצה מחמת גופו שהונח עליו כלי של היתר מותר לטלטל את הכלי המותר למרות שכך מזיזים כלאחר יד את המוקצה.

ח. מי שהניח מיוחדעין מוקצה מחמת חיסרון כיס או מחמת גופו על כלי של היתר מערב שבת ורצה לסלקו משם קודם השבת ושכח - אין הכלי נעשה בסיס לדבר האסור. ולכן מותר למשוך אותו והמוקצה נופל.

ט. שוב נזכיר דין הפמוטים, לכתחילה צריך להדליק את הפמוטים קרוב לשלחן האוכל, אבל לא עליו אלא על מקום בלתי מפריע שיוכלו הפמוטים להישאר שם כל השבת.

י. כשאין הדבר אפשרי, אז צריך להגדיר את הפמוטים - הם בסיס לדבר האסור כיון שהם בסיס לשלהבת שאסורה בטלטול. כדי להתיר את טלטול הפמוטים אחרי שכבתה האש יש שתי אפשרויות:

1. לפני השבת חושב בדעתו שרוצה לטלטלם אחר שיכבו השלהבות. לספרדים זה מועיל להפוך את הפמוטים לכלי שמלאכתו להיתר, אבל לאשכנזים זה מועיל רק להופכם לכלי שמלאכתו לאיסור ולכן רק אם צריך למקומם או לגופם מותר לטלטלם.



2. מניח אותם על מגש ועל המגש מניח גם דבר היתר שחשוב יותר מן השלהבות ולא מן הפמוטים. ואחר שכבתה האש רשאי להסיר המגש ולא יזיז את הפמוטים ישירות.

יא. אם טעה אחד מבני הבית והניח פמוטים שלא במקום הרגיל ובמקום שהניח יש שם חשש שיפלו ויגרמו נזק ולכלוך - מותר לטלטל הפמוטים אפילו בלי תנאי. שהרי הם רק מוקצה מחמת כלי שמלאכתו לאיסור, כי לא הונחו מדעת הבעלים שם וכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו.

7. כל חפץ שהיה מוקצה בכניסת שבת, הרי הוא מוקצה לכל השבת למרות שבטלה הסיבה שבגינה היה מוקצה. ולכן מוצרים (לא מוצרי מזון) העומדים לסחורה שאמרנו שהם מוקצים מחמת חיסרון כיס כי רוצה אותם חדשים, והתחרט באמצע שבת שרוצה להשתמש בהם - הרי הם מוקצה כשהיו - בלי יכולת שינוי במהלך השבת.

א. גם מוצרי מזון שאינם ראויים לאכילה כיון שצריכים לעבור תהליך הבשלה והבשילו בשבת - כיון שלא היו בשלים בכניסת שבת - הרי הם מוקצים לכל השבת.

ב. פירות או ירקות מחוברים שנשרו מן האילן או השיח בשבת - הרי הם מוקצים כיון שבכניסת שבת היו מחוברים וכן יש לחשוש שיתלוש ביד.

ג. בגדים רטובים שהיו בכניסת שבת שנתלו על חבל הכביסה והתייבשו בשבת - אינם מוקצה גם בעודם רטובים כיון שאפשר לטלטל אותם על ידי שניים, שכל אחד שומר על חבירו שלא יסחוט. ולכן אם התייבשו בשבת מותר לטלטלם וללובשם אפילו על ידי אחד. וכן מייבש כביסה שפעל בכניסת שבת - מותר לפותחו אם אין שום חילול שבת בעצם הפתיחה וללבוש הבגדים.

ד. כל מה שנאסר המוקצה בבין השמשות לכל השבת, זה בגלל השבת ולא בגלל יום שישי. כלומר כשחל שביעי של פסח ביום שישי והחמץ (שנמצא בבית ונמכר לגוי) אסור בכניסת שבת, כיון שאין הוא נאסר מחמת השבת אלא רק מחמת יום שישי ולכן מותר לאכול החמץ בשבת עצמה אחר שפסק איסור החמץ.

8. מוקצה מחמת מצווה. חפץ המיועד למצווה שהיא תקפה כעת - הרי הוא מוקצה ואסור בשימוש לאותו תשמיש שהוא מיועד לו.

א. אתרוג של מצווה אחר שניטל כארבעת המינים הרי הוא מוקצה למצוותו ובכל ימי הסוכות (לא רק בשבת) הוא אסור באכילה, בשבת הוא אסור בהזזה. בהרחה הוא מותר בימי חול המועד כיון שהוא פרי מאכל, אבל למעשה לא יריח בו כיון שנחלקו הפוסקים אם יברך על ריחו. וכן הדס שהוא מיועד להרחה - בימי חג הסוכות הדס של ארבעת המינים אסור בהרחה כיון שהוא מוקצה למצוותו. וכן דפנות הסוכה והסכך אסורים בשימוש לכל דבר אחר כל ימי חג הסוכות. ובשבת כלם אסורים בהזזה.



ב. בשבת של סוכות האיסורים הללו עומדים בתוקפם כמובן. אבל מה קורה בשמיני עצרת שהוא יום טוב ונוהג בו איסור מוקצה? האתרוג וההדס מותרים בשימוש בשמיני עצרת עצמו - כיון שלא נאסרו אלא מחמת בין השמשות של היום שעבר והם מצווה מדרבנן בשביעי של סוכות. אבל עצי הסוכה והסכך אסורים בשימוש בשמיני עצרת (כגון שרוצה להבעיר את הסכך לצורך תבשילו) והם מוקצים ואסור להזיז אותם - כיון שאם היה רוצה לאכול בזמן בין השמשות היה חייב לאכול בסוכה (אמנם בלי ברכה), וכיון שאכילה בסוכה היא מצווה מן התורה גם בבין השמשות הרי היא חמורה לאסור את חפץ המצווה גם ביום שאחרי, כלומר את שמיני עצרת.

9. נולד. הוא כל דבר שלא היה מוכן בערב שבת ונשלמה יצירתו בשבת. הרי הוא מוקצה בשבת.

א. ולכן ביצה שהוטלה בשבת, כיון שנגמרה בשבת אסורה בטלטול. וכיון שהיא סגלגלה אין לגעת בה שעל ידי הנגיעה היא זזה. וכן מים הנוטפים מן המזגן, לא היו בעולם בערב שבת, אלא על ידי פעולת המזגן בעצם יום השבת מתעבים האדים מחמת הפרש הטמפרטורה בין פנים הבית לחוץ ונפלטים מן המזגן.

ב. וכן אסור בשבת לתת דלי תחת המזגן כדי לקבל מים הנוטפים ממנו, כיון שזה ביטול כלי מהיכנו כמו שביארנו. ואם יש צורך - מותר לתת דלי עם מעט מים של היתר ובו לקבל את המים הנוטפים, כיון שהנוטפים שהם מוקצה מתבטלים במים המותרים ולא נאסר הדלי בטלטול.

חפצים שונים שיש לדון בהם משום מוקצה.

א. משחקים אינם מוקצה עבור ילדים פחות מבר מצווה ולכן מותר לגדול לתת להם את המשחקים. מותר לשחק בלגו או פאזל אפילו אם יש בו תמונות או אותיות, שמתקרבות זו לזו או מתרחקות ואין בזה משום כותב או מוחק. ב. גם בלון איננו מוקצה כי מותר לנפח אותו, רק שכיון שאסור לקשור יסגור אותו באמצעות גומיה או אמצעי אחר.

ג. כל מיני משחקים שמשמיעים קול, כמו רעשנים לתינוקות או תיבות נגינה או שהם פועלים על מתח חשמלי - הם מוקצה ואסור להשתמש בהם בשבת.

ד. אבל אין צריך להסיר רעשן ממיטת התינוק, שהוא רשאי לנגוע בו.

ה. רכבת שאיננה חשמלית הפועלת על קפיץ מותר למתוח אותו ולהסיע אותה אפילו אם היא משמיעה קול כקול הקיטור כיון שאין היא מיועדת לנגינה איננה מוקצה.

ו. ארגו חול המיועד למשחק וייחודו מערב שבת למשחק - מותר לקטן לשחק בו. אבל אם הוא לח יש לחוש בו משום בנין ולכן אסור להניח לילד לשחק בו. כי מצווה על האב למנוע בנו מכל מיני עבירות שהוא עובר ולחנכו במצוות.



ז. וכן יש למנוע ילדים לשחק במשחקים הנעשים על העפר כמו גולות או חמש אבנים או קפיצה בחבל או מנקלה הנעשית על העפר. אבל על קרקע מרוצפת מותר. וכן מותר לשחק מנקלה בארגז עץ ייעודי שלה שיש בו גומות, אפילו הארגז עצמו מונח על העפר. וכן מותר לשחק בכדור על קרקע מרוצפת. ח. כלי רכב בלתי חשמליים הנעשים למשחק בלבד מותרים בשימוש לילדים קטנים פחות מבני 6.

איסור שימוש בבעלי חיים בשבת.

א. אסור לרכב על בהמה בשבת או להיסמך עליה או להניח עליה דבר. בהמה או חיה הן מוקצה מחמת גופו ואסור להזיז כנ"ל.
ב. אם היה אוכף על הסוס אסור לתלות על האוכף חפץ, שבזה אינו משתמש בבהמה אבל משתמש ב"צד" הבהמה וגם זה אסור. אבל אם תולה חפץ על מה שתלוי על האוכף מותר. שמותר להשתמש ב"צדדי צדדים" של בהמה. כמו בדין שימוש באילן שביארנו לעיל.
ג. מותר לאדם לומר לבהמה או חיה מאולפות שאינן שלו לעשות מלאכה עבורו, אבל לבהמתו ולחייתו אסור לומר לעשות מלאכה.
ד. חייב אדם להאכיל בהמתו או בעלי חיים שברשותו. ואסור לו לאכול קודם שיאכיל אותם. אבל מותר לו לשתות לפני שיתן להם לשתות. וגם בשבת חייב אדם לדאוג להכין לבהמתו ולחייתו, לדגתו ושאר בעלי חיים שברשותו את מזונותיהם. וצריך לשים לב שכשמאכיל אותם בעצם יום השבת שלא יעבור שום איסור. ולכן צריכים המזונות להיות מוכנים לאכילה בלי תיקון אחר, שחלק מהתיקונים הללו אסור.

ה. יאחסן מזונותיהם באופן שלא יצטרך להעביר מרשות לרשות בשבת.

ו. בעלי חיים של הפקר, הקב"ה מפרנסם ואסור לאדם לטרוח בשבת להאכיל אותם או לתת להם שאריות מזון מסעודת שבת. ואם ראה שאינם מוצאים מזון רשאי להניח לפניהם, שלא יצטערו.

ז. וכן מותר להניח שאריות סעודת שבת ליד פח האשפה והם באים ואוכלים, כיון שאינו טורח כלום עבורם. והיתר זה יש לו שני תנאים, שיש עירוב המועיל (לא כמו זה הנהוג היום בערים וביישובים שביארנו שצריך לשאוף להחמיר כמה שיותר שלא לסמוך עליו) ויכול להוציא האשפה מן הבית. וכן שאין שכנים שמתנגדים להאכלת בעלי חיים של הפקר.

ח. צריך להיזהר באיסור צער בעלי חיים, לא די שאין שום היתר לצער בעל חיים כלשהו שלא לצורך האדם, אלא גם צריך לשים לב על צרתם וצערם. כל מה שאנו רודים בבעלי החיים לתועלתנו אפילו שאנו מצערים אותם בידינו, רק מחמת שהתיר לנו הקב"ה, אבל ללא צורך אסור מן התורה לצערם. ואפילו בעת שרודה בהם לצורכו, יעשה כן ברחמים ולא דרך חוסר איכפתיה. ואפילו המזיקים לו כמו עכברים לא יתאכזר עליהם אלא מסלק אותם בנחת, שכבר

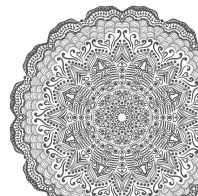


נאמר "ורחמיו על כל מעשיו" והקב"ה שיצר את בעלי החיים - מרחם עליהם כמו שמרחם על האדם, שכלם שווים בפניו.

ט. דג שמת באקווריום בשבת ויש בזה סכנה לדגים אחרים מותר להוציאו ולהשליכו, ויותר טוב שיוציא אותו בכלי של היתר.

י. מותר להוסיף מים נקיים לאקווריום בשבת, אבל לא להחליף המים. אם היה צורך או שאומר לגוי להחליף משום צער הדגים או שיעביר הדגים (באמצעות רשת או כלי אחר ולא ביד שהרי הם מוקצה) לכלי אחר עם מים נקיים. כמוכחן שהמדובר באקווריום קטן שאין צורך לצוד את הדגים וכן שמעביר אותם מיד כדי שלא יהיה חשש מיתה.

תהילות לא-ל עליון, בזה סיימנו לעסוק בפן האיסורי-פאסיבי של השבת ומעתה נבאר בס"ד הפן האקטיבי-מצוותי.



עונג שבת.

א. מצווה לענג את השבת בכל מיני עונג. ומצווה זו נחלקו בה הפוסקים אם היא מן התורה או מדרבנן ולכן יש לכוין בה לקיים מצווה בין אם היא מן התורה ובין אם היא מדברי חכמים. וכך אנו נוהגים לפני הקידוש - להזכיר לבני הבית שאנו עומדים לקיים מצוות עשה מן התורה לקדש את ליל שבת בדברים ומצווה מדברי חכמים לקדש על היין ואחר כך נסמוך הסעודה לקידוש לקיים מצוות "קידוש במקום סעודה" וכן לקיים מצוות עונג שבת, בין אם היא מדרבנן ובין אם מן התורה. וכן מצוות לחם משנה ומצוות סעודת שבת.

ב. גם בבוקר השבת מזכירים לכוין לקיים מצוות קידוש ביום מדברי חכמים, קידוש במקום סעודה, עונג שבת, לחם משנה וסעודה שבת.

ג. כל אדם יתענג במה שאוהב. אדם שלא מתענג מאכילת בשר או משתיית יין או מאכילת דגים אין שום חובה לאכול או לשתות אותם. מלבד יין הקידוש שחייב המקדש לשתות רוב רביעית (41 מ"ל).

ד. צריך כל אדם למנוע עצמו מכל מה שמצער אותו, בין אם בטורח הגוף ובין אם בעמידה בקור או בשמש הקופחת או שלובש מלבושים לא נוחים וכיוצא בזה.



כבוד שבת.

א. מצווה לכבד את השבת, ופירוש "כבוד שבת" היא עשיית כל צרכי שבת באופן שבשבת נמצא הכל מוכן בלי טורח. ו"עונג שבת" הוא כפי שביארנו לעיל שבשבת עצמה מתענג.

ב. ולכן מצווה לנקות הבית ולסדרו ולהציע מצעים נאים ונקיים במיטתו ולפרוס מפה על השלחן ולעורכו בכלי סעודה נאים לכבוד שבת. ולהכין התבשילים לכבוד שבת.

ג. וכל אדם אפילו יש לו משרתים או בני בית מרובים ואפילו הוא זקן ותשוש ישתדל להכין איזו הכנה כלשהי לכבוד שבת.

ד. מצווה להכנס לשבת כשהוא מסופר וציפורניו גוזזות, ומותר לעשות כן אפילו בערב שבת אחר חצות היום. מותר לגזוז הציפורניים של ידיו ורגליו ביום אחד.

ה. הרמ"א כתב להקפיד לגזוז הציפורניים בסדר מסוים (בשמאל: קמיצה, אצבע, זרת, אמה, אגודל. בימין: אצבע, קמיצה, אגודל, אמה וזרת) וכך נוהגים האשכנזים אבל האר"י כתב שאין לחוש לזה וכך נוהגים הספרדים.

ו. מצווה להתרחץ במים חמים כל הגוף עם הראש לכבוד שבת. ואם אין לו אפשרות כזו לפחות ירחץ פניו ידיו ורגליו.

ז. יש לאדם להחליף בגדיו של חול לבגדי שבת, אפילו הוא לבד בביתו או שאינו יוצא החוצה או שהוא חולה, יחליף בגדיו בכניסת השבת כדי לכבדה.

ח. כמה שמכין את ההכנות סמוך לשבת - עדיף יותר. אבל יותר חשוב להכניס השבת ברוגע ובנחת ולכן במצב שריבוי המטלות ביום שישי יגרום ללחץ - עדיף להקדים הכנת צרכי שבת כדי להכניס השבת בנחת וברוגע.

ט. מכבוד שבת שיכנס אליה כשהוא מבקש עינוגה ולכן אסור לאכול ביום שישי סעודת הרשות שאינו רגיל בה בימי החול. והחל משעה תשיעית זמניות (ארבע שעות זמניות לפני השקיעה) טוב שלא יאכל מדברים המשביעים.

י. סעודה של מצווה מותר לאכול ביום שישי, למרות שהיא גדולה ואינו רגיל בה בימי החול. ולכן סעודת פורים או של נישואין או של סיום מסכת או של מילה או של פידיון הבן וכדומה - רשאי לאכול ביום שישי. וטוב להקדים הסעודה הזו כמה שאפשר כדי שיוכל לקיים מצוות עונג שבת.

יא. אף על פי כן סעודה של סיום מסכת, טוב לדחות הסיום והסעודה אחר השבת אם אפשר.

יב. מצווה לטעום התבשילים ביום שישי כדי לראות אם מבושלים כהוגן או שצריכים עדיין תיקון. כשטועם אפילו בולע - אינו מברך. ואם אכל יותר מכזית צריך לברך.

יג. אדם שטעם תבשיל בשרי ובלעו או לעסו ופלטו - הרי זה ממתין שש שעות עד שיאכל חלב. אבל נגע בלשונו בתבשיל ולא בלע ולא לעס בשיניו - אינו צריך לחכות שש שעות אלא אוכל דבר פרווה ושותה דבר פרווה ומותר לאכול ולשתות חלב מיד.



יד. ימשמש בבגדיו ובכיסיו לראות שאין בהם מוקצה או חפצי היתר שיוציאם בטעות מן הבית לחוץ.

מסחר ועשיית מלאכה בערב שבת.

א. מותר למכור ולקנות כל יום שישי עד כניסת שבת אפילו. אבל חייב כל אדם לדאוג להפסיק ממקחו כדי שיוכל להתארגן כראוי לכבוד שבת, ובודאי שלא להיכנס למצב של חילול שבת חלילה.

ב. אולם עשיית מלאכה קבועה, כלומר כתיבה או תיקון כלים או הכנת רהיטים ועבודות בנין וכדומה - חייב להפסיק מזמן מנחה קטנה, שהוא שעתיים וחצי זמניות קודם השקיעה.

ג. באופן עראי מותר לעשות מלאכה. ולכן מותר לתפור כפתור או להפעיל מכונת כביסה בבית וכדומה, אפילו אינן לצורך השבת. כמוכן שחייט וכובס אסורים להמשיך במלאכתם אחרי זמן מנחה קטנה.

ד. כל מלאכה שמותר לעשות בחול המועד - מותר לעשות בערב שבת. נזכיר בקצרה שיש חמישה אופנים להיתר מלאכה:

1. שאם לא יעשה המלאכה יפסיד מהקרן כגון מקפיא שהתקלקל.
2. שמעסיק פועל עני שאין לו מה לאכול.
3. צרכי גוף של הרבים כמו נהגי אוטובוס.
4. צרכי יחיד לשבת, בפעולה שכל אחד יודע לעשות.
5. כל צרכי רפואה מותרים בלי הגבלה ולכן גם תיקון של משקפי ראייה מותר.

ה. כאמור, כל מלאכה שהיא לצורך השבת, כמו בישול או תיקון סירים ופלאטה של שבת ותנור לצורך השבת - מותר לעשותה כל היום כולו ואפילו על ידי בעל מקצוע. ולכן מותר לטכנאי גז לתקן את רשת הגז הנצרכת לבישול מזון השבת. ולחשמלאי לתקן את רשת החשמל שהיא לצורך השבת. וכיוצא בזה.

ו. אמנם בהמשך לדוגמאות הללו, אסור לטכנאי הגז להתקין צנרת גז שאיננה לצורך השבת וכן לחשמלאי אסור להתקין צנרת חשמל או לבצע תיקוני חשמל או שיפוצים שאינם לצורך השבת החל מזמן מנחה קטנה.

ז. דוגמא נוספת, סופר סת"ם אסור לכתוב אחרי זמן מנחה קטנה, אבל אם צריך הכסף בשביל צרכי שבת או שמגיה ומתקן ספר התורה שיקראו בו בשבת - מותר.

ח. וכן מותר לכתוב דברי תורה כל היום כולו, זולת אם מקליד או מעתיק דברי תורה לצורך פרנסה שבזה לא יעסוק אחרי זמן מנחה קטנה, כיון שאינו באמת לומד באותה שעה אלא עסוק יותר במהירות ההקלדה.

התחלת מלאכה בערב שבת הממשיכה בשבת.

א. כל מלאכה שאדם מתחיל אותה ביום שישי או בחמישי והיא באופן אוטומטי ממשיכה את פעולתה - מותרת. כיון שאדם לא עושה שום מלאכה מצידו בעצם יום השבת. וכבר ביארנו שיש מחלוקת אם מכונה רועשת מבעד לקיר



מותרת בשימוש כזה. למנהג הספרדים מותר כמו כל מכשיר אחר. ולדעת האשכנזים אסור, אלא אם כן במקום צורך גדול.

ב. מותר לכווין מערב שבת שעון שבת לכל מיני מכשירי חשמל בבית שהוא יכבה או ידליק אותם. אם נרצה לשנות את זמני ההדלקה והכיבוי עלינו לכתחילה לחשוב בדעתנו פעם אחת בשנה שאנחנו לא בדלים מזיזי השעון בבין השמשות של כל שבתות השנה - כלומר זיזי השעון לא יוגדרו כמוקצה הואיל ואנו רוצים להזיז אותם ביום שבת. בדיעבד זה לא מעכב.

ג. גם כשאנו מזיזים את זיזי השעון - הדבר מותר אך ורק על מנת להאריך את הפעולה ולא לקצר אותה. כלומר אם כעת השעון הדליק את המכשיר - רשאי להאריך את זמן הפעולה ולא להקדים את הכיבוי. אם כעת המכשיר כבוי מותר לאחר את ההדלקה ובכך להמשיך את הפעולה הקיימת.

ד. כל ההגבלה הזו קיימת רק כשאנו עוסקים בהדלקה הבאה או בכיבוי הבא ומתקרב. אבל כשיש כמה פעימות של הדלקה וכיבוי, רשאי אפילו להקדים. כלומר שעון שבת האחראי להדליק את האור ולכבותו בליל שבת ולחזור ולהדליק ביום שבת בבוקר ולחזור ולכבותו בצהרי יום השבת. בליל שבת בעוד האור דלוק אסור להקדים הכיבוי, אבל מותר להקדים ההדלקה של הבוקר או הכיבוי של הצהריים.

ה. ביום טוב מותר אפילו להקדים את ההדלקה או הכיבוי הסמוכים ובאים.

ו. בכל אלו צריך זהירות גדולה שלא לשנות את זיזי השעון כשהשעון קרוב להדליק או לכבות כיון שעל ידי תזוזה קלה יכול להזיז הקפיץ ובכך יגיע לחילול שבת בידים, להדליק או לכבות חלילה.

ז. מותר לכוין מערב שבת שעון מעורר לשבת.

ח. שעון מעורר מכני שפועל עם קפיץ, כל עוד שהשעון עדיין פועל אפשר למתוח את הקפיץ מחדש ולכוון אותו להעיר בשעה מסוימת ולכבות את השעון כשהוא מפריע לאחרים. אין בפעולות אלו שום מלאכה אסורה.

ט. שעון על בטריה כמובן שאסור לכווין אותו או להפסיק אותו בעצם יום השבת, אבל מותר לטלטלו ביד ככלי שמלאכתו להיתר ולהניח אותו בחדר אחר כדי שלא יפריע לשאר הישנים.

י. סמארטפון או טלפון אחר שמשמש כשעון מעורר צריך לטלטל אותו כמוקצה מחמת חיסרון כיס, כלומר רק על ידי מלקחיים או תרוד וכדומה ולהניח אותו בחדר אחר. ואם יש לו נורת ליבון במחווה או במקום אחר, צריך לחכות שתכבה ואז לטלטל את הטלפון בשינוי.

יא. מכוונות אוטומטיות לממכר משקאות חמים או קרים, מאפים או חטיפים או כספומטים אוטומטיים וכד' אם עומדים ברחוב גויים - מותר ליהודי המחזיק במכוונות אלו לאפשר לגויים להשתמש במכוונות אלו בשבת, הואיל והוא אינו עושה דבר וחצי דבר בשבת עצמה. אבל אם מדובר ברחוב של יהודים יש לאסור. וצריך לסגור את המכוונות הללו שלא יתאפשר בהם שימוש בשבת. היה הרחוב רחוב ראשי שעוברים בו אנשים לא מקומיים, הלך אחר הרוב, היו העוברים רובם גויים - הרי זה מותר. היו רובם ישראל - הרי זה אסור.



יב. כל אדם שאינו נמצא בביתו בשבת וצריך לנסוע למקום אחר - יש לו להקדים נסיעתו ככל האפשר כדי שלא יבוא לידי קלקול ויחלל שבת. והרבה פעמים יש כאלו שאינם מספיקים למרות שיצאו בזמן, מחמת שהיתה תקלה בדרך והם נאלצים לשבות באמצע הדרך או על הדרך ממש או שהם נוסעים במהירות ונכנסים לסכנת נפשות. ולכן כל אדם יזהר לצאת מביתו קודם כניסת שבת פי שניים מזמן הנסיעה: אם הנסיעה אורכת שעה - יצא קודם כניסת שבת שעתיים וכך הלאה, כדי שאם תהיה תקלה בדרך יוכל להתגבר עליה ויהיה לו די זמן או שיהיה לו די זמן כדי למצוא מקום אחר להימצא בו בשבת. יג. כל אדם שנאנס ולא הצליח להגיע לייעדו קודם השבת, לא יתפתה ליצור ולא ימשיך לנסוע אלא בכניסת שבת שהיא שבע דקות לפני השקיעה לכל המאוחר כמו שביארנו - יעצור את הרכב ויקבל את השבת וישבות כל השבת באותו המקום. אם היה המקום ההוא מקום סכנה, שיש שם שודדים או רוצחים - יכול להמשיך לנסוע עד שיגיע למקום בטוח, אבל לא יכבה את הרכב וגם לא יצא דרך הדלת שבזה מדליק את האור. יד. הצריך להפליג באניה יעשה שאלת חכם, שאין דרך מסע כזו שכיחה כל כך ויש בה פרטי דינים שונים. ובזמן הזה בדרך כלל התשובה תהיה לאסור.

הדלקת נר שבת.

א. ישראל זכו בכת"ר מצוות. תרי"ג מן התורה ועוד שבע מדברי חכמים. אחת ממצוות דרבנן היא הדלקת נר שבת.

ב. טעם ההדלקה כדי שיהיה אור בבית בזמן הלילה ועל ידי כך תמנענה תאוונות וקצרות רוח וחלילה יופר שלום הבית. זמני המנוח הם חשובים מאוד כדי לעצב את הבית ולכן יריבות ומחלוקת בזמני המנוח אינם רצויים.

כעס בשבת חמור מכעס ביום חול, צריך להיזהר שלא לכעוס. כיצד נתגבר על הכעס בין בחול ובין בשבת?

הכעס הוא צורה של גאווה - התכנון לא יצא כמו שרציתי, אנשים לא מתנהגים כמו שאני רוצה. דוד המלך לימד אותנו את התרופה לכעס, כשברח מפני אבשלום בנו יצא עליו שמעי בן גרא וקילל וביזה וחירף אותו. אבישי בן צרויה שהיה מאביריו של דוד ביקש רשות להורגו, אבל דוד מנעו באומרו "ה' אמר לו קלל". הקב"ה היה יכול למנוע ממנו לקלל, הוא היה יכול לקבל אנגינה, או לשבור את הרגל, או לתת לי לעבור דרך מקום אחר - הקב"ה סידר את המציאות באופן כזה שאני אצטרך לשמוע את הדברים. ה' מנהל את העולם הוא גרם לכך שקרה מה שקרה ושאתה תראה זאת ותצטרך לשלוט בעצמך.

האם המשפט "ה' אמר לו קלל" הופך אותנו להיות חופשיים מאחריות? לא, הוא גורם לנו להבדיל בין מה שיש לנו יכולת לתקן שאז מחובתנו לתקן, לבין מה שאין לנו יכולת להתערב בו ואז פשוט ניתן לו לעבור לידינו בלי להפריע לנו. בעצם להבדיל בין מה שנברא עבורנו לבין מה שלא נברא עבורנו.

אל תתרגש ממה שאתה לא יכול לשנות, אל תתעלם ממה שאתה כן יכול לשנות. הכל מן הקב"ה אין מה לכעוס, במקום לחשוב על "העולם על פי רצוני"



אתה מסתכל על "העולם כמו שריבונו רוצה אותו". אני כאן כדי לתקן - אני יכול - אתקן. לא יכול - פשוט להתעלם.

ג. מיקום הנרות הוא כפי שביארנו סמוך לשלחן האוכל (לא כדאי על השלחן עצמו כי זה מייצר בעיה של טלטול הפמוט אחרי שכבה הנר וכן חשש דליקה כמו שביארנו). אם אין מקום ליד שלחן האוכל ניתן להדליק את הנר בחדר אחר שמשתמשים בו במהלך הערב.

ד. מן הדין די בנר אחד, ויש מנהגים שונים בזה. המנהג הנפוץ יותר הוא הדלקת שני נרות. יש מדליקים נר עבור כל אחד מבני הבית.

ה. כך או כך, כל אדם יתנה שאינו מקבל על עצמו הדלקת נרות יותר מנר אחד כנדר, אלא בלי נדר הוא מדליק עוד נרות.

ו. מצוות נר שבת חובה היא, בין האיש ובין על האשה, אלא כשיש אישה ואישה או אח ואחות בבית אחד, זכות הקדימה לאישה. אולם בעל הבית שמארח אישה, כגון אב המארח את בתו ורעייתו שלו אינה בבית - הוא קודם לבתו.

ז. אף על פי שהאישה קודמת לאיש בהדלקה, האיש מכין הנרות.

ח. אדם הדר בגפו חייב להדליק נר שבת.

ט. בזמן הזה שיש תאורה חשמלית בבית, הנרות של אש ממשיית אינם מועילים כל כך לתאורה החשמלית ולכן הם מוגדרים כ"תוספת אורה".

נחלקו המנהגים אם מברכים על תוספת אורה. לדעת האשכנזים כן. ולכן מותר להדליק ולברך על הנרות של שבת גם כשהתאורה בבית דולקת. הספרדים אינם מברכים על תוספת אורה. ולכן לכתחילה ראוי ונכון לכבות את כל התאורה החשמלית ואז לברך על נר שבת ולהדליק אותו ורק אחר כך להדליק את התאורה החשמלית. אף על פי כן, כשאי אפשר, אפשר לברך על הדלקת נר שבת גם למנהג הספרדים הואיל והדלקת נרות שבת ייעודיים היא ממש לכבוד שבת מעבר לתאורה הרגילה בבית גם בימות החול.

י. בחדר שאינו חדר האוכל גם האשכנזים לא מברכים על תוספת אורה.

יא. מחלקות זו, אם מברכים על תוספת אורה או לא, משפיעה גם על מצב שיש כמה אורחים בבית אחד.

ובזה צריך לשים לב לשלושה קריטריונים: 1. האם לאורח יש חדר מיוחד משלו? 2. האם יש אפשרות להדליק בחדרו? 3. האם האורחים הם זוג או יחיד או כמה יחידים שאינם זוג?

יב. ובכן, אורח בודד שיש לו חדר מיוחד לעצמו לשינה, מברך ומדליק בחדר זה. בין אם זה בחור ישיבה, או חייל או תייר במלון.

יג. אורחים שאין הם זוג אלא כמה בחורים או בחורות בחדר אחד, אחד מהם מדליק בברכה בחדר. וכנ"ל אף למנהג האשכנזים שמברכים על תוספת אורה - כאן אין מדליקים במקום הסעודה ולכן גם הם לא מברכים תוספת אורה. וצריך אחד הבחורים להדליק נרות בחדר האוכל - והוא לא ידליק בחדר השינה אלא בחור אחר ידליק ויברך.



יד. זוג מתארח אצל מכריו - אם האורחים הם אשכנזים, רשאית האישה להדליק הנר במקום סעודה סמוך לנרותיה של בעלת הבית ותברך. אבל אם המתארחים הם ספרדים ידליקו בחדרם בברכה. ואם אין להם חדר מיוחד לשינה, לא ידליקו כלל.

טו. בכל מצב שאין מדליקים נר בחדר האוכל סמוך לסעודה, אלא בחדר השינה צריך לשים לב שהנר ידלק עד אחר הסעודה כשיגיעו לישון ויהנו מן הנר. אבל אם הוא יכבה לפני שיהנו ממנו, נמצא שאין בו תועלת, אלא אם כן יכנסו לחדר ויהנו מן הנר קודם הסעודה.

טז. חיילים שאינם יודעים אם יחזרו לחדר במהלך הלילה - ידליקו בלי ברכה. יז. אורח במלון שאין בעל המלון מסכים שידליקו נר בחדר, יכול להביא מביתו נורת ליבון (כבר לא מייבאים אותן), או פנס שיש בו נורת ליבון - ויברך וידליק אותו בחדר. ואם אין לו, לא יברך על הדלקת נורת פלורסנט או לד.

יח. יכול אפילו להרכיב הנורה בחדר השירותים, וקודם שידליק האור יברך וידליק ויפתח מעט הדלת כדי שיכנס האור לחדר.

יט. בשונה מנר חנוכה, שאדם יוצא ידי חובה בהדלקת בני ביתו, נר שבת לא תלוי בזה. ולכן אדם שנמצא במקום אחר מאישתו (כגון שהיא ילדה והיא שוהה בבית החולים ומדליקה שם בברכה או בלי) הוא עצמו צריך להדליק בביתו בברכה.

כ. עיוור חייב בנר שבת. ואם יש אחד מבני הזוג שרואה, הוא ידליק. כא. מי ששכח להדליק נר שבת - אם היתה לו תאורה חשמלית, עושה תשובה שביטל מצוות חכמים (שלדעת הרמב"ם העובר במזיד על דברי חכמים, עבר על עשה מן התורה ולא תעשה מן התורה). ואם נשאר בחושך - משבת הבאה חייב להדליק נר נוסף על מה שרגיל להדליק, עד סוף ימיו.

כב. מותר למלא חצי הבזך במים כדי להגביה השמן, אבל אם כוונתו שיכבה הנר מחמת המים - אסור.

כג. מנהג ישראל המקורי היה ללא ספק שמצוות הדלקת נר שבת היא ככל המצוות, מברך ואז פועל. עם השנים המנהג הזה השתבש ואצל האשכנזים נהגו שקודם מדליקים ואחר כך מברכים. גם אצל הספרדים היתה תקופה שחלק נהגו כן בטעות. והרבה דיו נשפך על הטעות הזו, אם אפשר ליישב אותה עם ההלכה.

כד. מכל מקום, כיון שמנהג זה יסודו בטעות גמורה ובודאי כל רבותינו הראשונים בלי צל של ספק היו מברכים ואחר כך מדליקים, למעשה בודאי שיש לברך ואחר כך להדליק, שכך היו עושים ישראל מתחילה ואם מחליף הסדר הרי זו ברכה לבטלה, כיון שכבר קיים מצוות ההדלקה למה יברך? וכל אישה הנשואה לספרדי חייבת לנהוג כן ואם נהגה בטעות לברך אחרי ההדלקה צריכה לשנות מנהגה מיד. אצל האשכנזים, אם לא רוצה לשנות מנהגה - יש לה על מה לסמוך, אבל לכתחילה צריכה להדליק אחרי הברכה ולא לפני.

כה. איש המדליק נרות אפילו הוא אשכנזי אין שום ספק לכל הדעות שמברך ואחר כך מדליק.



כו. כל אדם, אפילו נערה רווקה, חייב לכסות ראשו בשעת ברכה ותפילה ולימוד תורה. נהגו האנשים בזמן הזה לכסות ראשם כל העת וכך ראוי לנהוג. כז. אישה נשואה או גרושה או אלמנה חייבת לכסות שערותיה מן הדין כשהיא בפני אנשים שאינם מיוצאי חלציה או בעלה. ובשעה שהיא מברכת חייבת גם אם אין אחרים איתה בבית, כמו כל אדם.

כח. התימנים נהגו בתימן לחייב גם ילדות ונערות רווקות בכיסוי ראש כפי דעת הרמב"ם, אבל כיון שבאו לארץ ישראל נהגו להקל כמנהג ארץ ישראל. וכן בכל ענייני ההלכה שתלויה במשא ומתן הלכתי צריכים לנהוג כמנהג הספרדים, בין להקל ובין להחמיר. בענייני מנהגיהם שאין בהם משא ומתן אלא מסורת אבותיהם כמו צורת ההגיה שלהם או צורת האותיות שלהם בכתיבת סת"ם או חלוקת הפרשיות שלהם בספר תורה, רשאים להמשיך במנהגם.

כט. בשעת הברכה יהיה הגפרור או המצת בידי המדליק, ואז מברך ומיד מדליק. לא יברך והוא אינו אוחו בגפרור מוכן להצתה. ויניח הגפרור בצד הפתילה עד שתעלה השלהבת מן הפתילה כראוי, ולא רק להצית ממנה חלק קטן ולהפסיק, ובאופן אוטומטי כל הפתילה תדלק אחר כך. ל. מי שהדליק נרות שבת ונזכר שלא בירך, אם עדיין נשאר לו ולו נר אחד להדליק - רשאי לברך.

לא. סיים להדליק כל הנרות - אינו מברך. ואם היתה המדליקה אשכנזיה רשאית לברך אם עדיין לא עברה שניה וחצי מסיום הדלקת הנר האחרון. וכבר ביארנו שגם האשכנזים צריכים לשנות מנהגם בזה לכתחילה לברך לפני הדלקת הנרות, ולכן אם שינתה מנהגה לא תברך אחרי ההדלקה אפילו במצב שנזכרה תוך שניה וחצי.

לב. לכתחילה לא ידבר בין הברכה לסיום ההדלקה בשום ענין. אבל אם טעה ודיבר לפני שהתחיל להדליק הנרות - אם היה הדיבור שלא מענין ההדלקה, כגון שאמר "כבו את המיחם" חייב לחזור ולברך. ועוון בידו של ברכה לבטלה. ואם היה הדיבור מענין ההדלקה כגון שאמר "הביאו לי גפרור תקין", אינו חוזר לברך.

לג. אם התחיל כבר בפעולת ההדלקה ודיבר, אפילו שלא מענין ההדלקה - אינו חוזר לברך לעולם.

לד. מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, אבל מעיקר הדין כל חומר בערה שדולק יפה - מותר בשימוש. וגם בנרות שווה מותר להדליק. צריך לשים לב שגם חומר הבערה וגם חומר הפתילה שניהם מייצרים שלהבת יפה בלתי מסכסכת ובלתי מעשנת. (ובזה נר שבת חמור מנר חנוכה).

לה. נר שבת שונה מנר חנוכה בכמה דברים ואחד מהם שאין חיוב להדליק במקום בו מונחות הנרות, ולכן מותר לתת לאישה להדליק הנרות ואחר כך להעבירם למקום אחר (כמובן לפני כניסת שבת).

לו. וכן אם כבו הנרות - חובה לחזור ולהדליקם ובלבד שלא נכנסה השבת. שהרי אם נכנסה כבר השבת אפילו חשכו השמים אסור להדליק ניצוץ אחד.



בנר חנוכה אם כבו אחרי הדלקה ראויה - אין חיוב לחזור ולהדליק ואפילו לא דלקו חצי שעה.

מצוות תוספת שבת.

א. מצוות עשה מן התורה לקבל את קדושת השבת לפני השקיעה. וכן מצוות עשה להוציא את השבת אחרי צאת הכוכבים במוצאי שבת. המצווה היא "להוסיף מחול על הקודש", כלומר להשתמש בזמן החול ולהפכו לחלק מן השבת.

ב. תוספת שבת זו אין לה שיעור מוגדר או מינימאלי. בפועל מעיקר הדין יש לקבל שבת בפה, לפחות 7 דקות לפני השקיעה. ולומר "הריני מקבל את השבת - כדי לקיים מצוות תוספת שבת". כי מצוות צריכות כוונה.

ג. למה 7 דקות? חמש דקות כי אולי השעון לא מכוון, ושתי דקות כדי לקיים מצוות תוספת שבת. וכבר הזכרנו שכדאי פעם בשנה להתנות שבכל שבתות השנה מקבל את השבת שתי דקות קודם השקיעה, כדי שאם ישכח לקבל בפה מועיל התנאי הזה שיקיים מצוות תוספת שבת.

ד. אף על פי כן ראוי ונכון להקדים הרבה את קבלת השבת ולא לחכות לרגע האחרון כדי לא להיכנס בספק חילול שבת או ללחץ ולקבל את השבת מתוך רוגז.

ה. משעה שקיבל שבת ביחידות - אסור לו לעשות שום מלאכה. אבל יכול לאכול ולשתות עד השקיעה, ואם הוא ממש חלוש אז אפשר עד צאת הכוכבים.

ו. אדם שקיבל שבת ביחידות ושם לב שצריך לעשות פעולה נוספת בשביל השבת, יאמר לאדם אחר שעדיין לא קיבל שבת לעשות את המלאכה עבורו. ואם אין אדם אחר והמלאכה הזו ממש דרושה לביצוע מיידי, אם היא מדרבנן מותר בדיעבד. ואם היא אסור מן התורה - אסור.

ז. נזכיר שבכל זמן בין השמשות מותר לומר לגוי לעשות מלאכה במקום צורך.
ח. עוד נזכיר שכל הזמנים הללו ועוד, שקיעה, צאת הכוכבים צאת השבת מפורשים בלוחות מדויקים הלכתית. לא בלוחות סתמיים.

קריאה לאור הנרות.

א. מותר לקרוא בספר לאור החשמל בשבת. וכן כל מין תאורה שאור הנר קבוע ואינו משתנה או נכהה במשך הזמן. אבל לאור נר של שמן או שעווה אסור, שמא ימחוט הפתילה או יטה את השמן. ולכן כשיש הפסקת חשמל ויש רק נרות שבת דולקים - אסור לקרוא לאור הנר, אלא באחד משני תנאים: 1. שיש לו אדם אחר שומר עליו שלא יטה השמן או ימחוט הפתילה. 2. שהקורא כבר מכיר את הטקסט וזקוק לעקוב בכתב רק כדי שלא יתבלבל. כמו קריאת פרקי תהילים המוכרים לו או תפילת שבת המוכרת לו או ברכת המזון וכדומה.



קבלת שבת בהדלקת הנרות.

א. מנהג האשכנזים שהאישה מקבלת שבת בהדלקת הנרות. ולכן אם אינה רוצה לקבל שבת בהדלקה תחשוב בדעתה פעם אחת בשנה, שאינה מכוונת לקבל שבת בהדלקת הנרות. ויהיה מותר לה לעשות מלאכה עד שתקבל שבת, לכל המאוחר 7 דקות לפני השקיעה.

ב. אישה רווקה ספרדיה או הנשואה לספרדי וכן איש אפילו אשכנזי אינם מקבלים שבת בהדלקת הנרות.

ג. במה דברים אמורים שאין קשר בין הדלקת הנרות לקבלת השבת? כשמדליק הנרות בתוך חצי שעה לשקיעה. אבל כשמדליק קודם חצי שעה - מקבל שבת בהדלקה אפילו שאומר שאינו רוצה.

ד. מותר להדליק נרות שבת או לקבל שבת בתוספת מזמן פלג המנחה, ויכול לברך על ההדלקה. וכמובן שמקבלים שבת בהדלקה זו.

השלכות של קבלת שבת.

א. לכתחילה מתפללים מנחה לפני קבלת שבת, אבל במקרה הצורך אפשר להתפלל מנחה אם קיבל שבת ביחידות ולא קיבל אותה עם הציבור.

ב. כלומר, איש שלא התפלל מנחה עד סמוך לשקיעה, מקבל שבת ועומד להתפלל בזמן בין השמשות. וכן אישה שלא הספיקה להתפלל תפילתה היומית - כל יום השישי, ונזכרה רק אחרי שקיבלה שבת, מתפללת מנחה. וטוב שתתפלל תפלת ערבית בלילה שבין חמישי לשישי כדי שלא תלחץ להתפלל ביום שישי. נזכיר שאישה אשכנזיה צריכה להתפלל שתי תפילות עמידה מידי יום.

ג. אבל איש או אישה שענו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" בתפילת ערבית - קיבלו שבת עם הציבור, וכן אם אמרו "בואי כלה שבת מלכתא" עם הציבור - לא יכולים להתפלל מנחה.

ד. וכן מושב קטן שיש שם רק בית כנסת אחד ומנין אחד שמתפלל - וקיבלו הציבור את השבת - כל בני המושב נאסרו מאותה שעה בעשיית מלאכה. אבל אם יש מנין אחד של מנחה, לא קיבלו שאר בני המושב את השבת, כיון שחלק מהציבור לא קיבל את השבת.

ה. לא עוד, אלא שבתוך בית כנסת שקיבלו הציבור שבת בתוכו - אסור ליחיד להתפלל מנחה של יום שישי, אלא יעמוד בחוץ ויתפלל. אבל ציבור אחר רשאים להתפלל מנחה בבית הכנסת שציבור קודם קיבלו בו את השבת.

ו. וכן שמוציא בימות הקיץ שיש מנין מוקדם מפלג המנחה, ויש מנין המתפלל בזמן הרגיל אחריהם - ראשית יזהרו המקדימים מן המנין הרגיל שלא לענות "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" עם המנין הראשון, כיון שלא התפללו מנחה עדיין. ושנית מותר להם להתפלל מנחה כציבור, אבל יחיד אסור להתפלל בבית הכנסת המסוים הזה, אלא יצא לחוץ ויתפלל.



ז. ענה אדם בטעות "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" עם הציבור ונזכר שלא התפלל מנחה, מתפלל ערבית של שבת לשם ערבית ועוד ערבית של שבת לשם תשלומי מנחה.

ח. המקבל שבת עם הציבור אסור לאכול ולשתות עד שיקדש.
ט. זוג שמתארח אצל מכריו בשבת והדרך רחוקה מעט ורוצים לנסוע אליהם ובכוונתם לחזור לביתם רגלית אחרי הסעודה. הרי שהם יכולים להדליק נרות בברכה בביתם ויהיו הנרות דולקים כשיכנסו הביתה ויהנו מן הנרות.
י. אמנם אם הנסיעה רבה וצריכים להדליק הנרות יותר מחצי שעה לפני השקיעה, וביארנו שהמדליק מקבל השבת בהדלקה בודאי - תדליק האשה והאיש ינהג ברכב והיא רק תעלה עליו בלי לעשות שום מלאכה מן התורה, כגון לפתוח את דלת הרכב או שאר מלאכות האסורות מן התורה. כי בשעת דוחק או דבר מצווה מותר למי שקיבל שבת ביחידות לעשות מלאכה האסורה מדרבנן. ואם קיבל שבת בציבור - אינו רשאי לעשות שום מלאכה אפילו במקום דוחק או מצווה.

תפילת שבת.

א. צריך לעמוד בשעת אמירת הקדיש שקודם תפילת ערבית בליל שבת, גם למנהג הספרדים שיושבים בשעת אמירת קדיש.

ב. צריך להזהר לומר נוסח ברכת "השכיבנו" של שבת. ואם טעה ונזכר לפני חתימת הברכה, יחתום כפי נוסח של שבת. ואם נזכר אחר שחתם הברכה - אינו חוזר.

ג. אומרים "ויכולו" אחרי העמידה וגם היחיד צריך לאומרה. וטעם האמידה מפני שכששבת חלה ביום טוב, אומרים תפילת יום טוב עם תזכורת שבת בנוסח ברכת יום טוב ולא מזכירים "ויכולו" בנפרד ולכן בכל השבתות אומרים "ויכולו" אחר העמידה.

ד. כשמתפללים בבית כנסת קבוע שיש בו רוב התפילות של השבוע - אז אומר החזן אחר העמידה ברכת "מעין שבע", שכוללת כל שבע ברכות השבת בברכה אחת. וכשמתפללים בבית כנסת שמיועד רק לשבת או שאין בו תפילות בכל ימות השבוע אלא רק מיעוט התפילות מתפילות השבוע - אין אומרים בו ברכה מעין שבע.

ה. בירושלים העתיקה כולה כמו בית כנסת קבוע ובכל מקום שמתפללים שם אפילו ברחוב - אומרים ברכת מעין שבע. אבל בשכונות החדשות לא, אלא רק במקום שמתפללים בו רוב התפילות בשבוע.

ו. אין החזן כורע בברכת מעין שבע.

ז. יכול היחיד לבקש משליח ציבור להוציא ידי חובה של ערבית בברכת "מעין שבע", אבל רק במצב של ספק או בדיעבד, כגון שלא הזכיר "יעלה ויבוא" במנחה ונתחייב בתפילת תשלומין מספק. לכתחילה יתפלל כראוי.



ח. צריך להיזהר בנוסח התפילה של שבת שלא יטעה ויאמר נוסח של חול, ומיד אחרי "האל הקדוש" יאמר בטעות "אתה חונן". וכל הטועה בתפילות שבת צריך לדאוג כל אותו שבוע שיבוא עליו לטובה.

ט. מכל מקום אם טעה הדין נחלק, אם אמר רק מילת "אתה", אפילו שרצה להמשיך בתפילת חול כי היה סבור שיום חול הוא - אז יכול לומר "ישמח משה" או "תכנת שבת" או ימשיך "אתה אחד" או "אתה קידשת" שהוא נוסח הרגיל של תפילות שבת. וגם אם כעת עומד בשחרית שאינה מתחילה במילה "אתה" - כל המחליף תפילות שבת זו בזו, כגון שאמר נוסח של מנחה בתפילת שחרית - יצא ידי חובתו אם סיים הברכה, ואם לא סיים חוזר לתחילתה.

י. אבל אם אמר "אתה חונן" - חייב לסיים הברכה. כשיסיים "חונן הדעת" חוזר לתפילת שבת "אתה קידשת" או "אתה אחד" וכדומה.

יא. נזכר רק אחרי שסיים כמה ברכות, כגון שנזכר באמצע "רפאנו" שהיום שבת - מסיים אותה הברכה שנזכר בה וחוזר לתפילת שבת.

יב. אמר "ברך עלינו" באופן שגוי, כגון שבקיץ אמר "ותן טל ומטר" או בחורף "ותן ברכה" - אם נזכר קודם שחתם הברכה - מתקן אותה וחותמה כראוי וחוזר לתפילת שבת. אבל אם חתם הברכה והיה זה בחורף אומר "ותן טל ומטר על כל פני האדמה" וחוזר לתפילת שבת. ואם התחיל "תקע" או אחת מהברכות שאחריה - חוזר לתפילת שבת במקום שנזכר ואינו מסיים הברכה שנזכר בה, כי בין כה טעה בברכת השנים.

יג. התחיל לומר "רצה" ונזכר שלא התפלל תפילת שבת - חוזר לתחילת ברכת השבת "אתה קידשת" וכו', ואם סיים התפילה כולה, שאמר "יהיו לרצון" השני שקודם "עושה שלום" - חוזר לראש התפילה.

יד. במוסף, אם התחיל "אתה חונן", מפסיק מיד במקום שנזכר ואינו ממשיך, אלא חוזר לתפילת שבת.

טו. כפי שביארנו קודם, החליף תפילות שבת זו בזו - יצא בדיעבד. אם החליף מוסף בתפילה קבועה, כלומר במקום ערבית או שחרית או מנחה, התפלל מוסף - יצא. ואם התפלל מוסף במקום שחרית, יצא ידי חובה ויתפלל אחרי מוסף שחרית. ואף על פי שהחליף סדר התפילות בין שחרית ומוסף - יצא.

טז. טעה במוסף עצמה והתפלל תפילה רגילה של שבת - יצא, כל שהתחיל "רצה". אבל נזכר לפני שהתחיל "רצה" אומר שם "תכנת שבת" עד "זכר למעשה בראשית" וממשיך "רצה".

יז. ש"ץ שטעה בתפילות שבת - אפילו נזכר באמצע הברכה - אינו גומרה אלא מיד מתקן.

יח. כנ"ל כל שנזכר לפני חתימת הברכה חוזר לתחילתה.

קידוש בשבת.

א. כנ"ל בהלכות כבוד שבת שיהיו כלי הסעודה מיוחדים לשבת, ומפה מיוחדת לשבת.



ב. יודרו אדם להגיע מבית הכנסת לביתו ויקדש מיד ולא יתמהמה, שצריך להזדרז בקיום מצוות.

ג. נוהגים לומר "שלום עליכם" למלאכי השרת המלווים לאדם, ודי לאומרו פעם אחת. נוהגים לומר הבית המתחיל "בשבתכם" שאף על פי שהמלאכים נקראים עומדים צריכים להיזכר שהיו יושבים בפני אברהם אבינו ע"ה, שהעולם ראוי לו ולא למלאכי השרת. וכן אומר "בצאתכם" כיון שהולכים להעיד על האדם אם כיבד השבת כראוי.

ד. שני מלאכי השרת אלו, אחד טוב ואחד רע. ואין טוב ורע במלאכים, שאינם יכולים לבחור בין טוב לרע. שניהם טובים ושניהם מלוין לאדם כל ימי חייו שנאמר "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך". אלא אחד מעורר האדם לרוחניות והשני לגשמיות. קודש וחול. לא לחטא. אין מלאכים אלו יצר הטוב ויצר רע, רק השטן הוא מסית האדם לחטא. זה יסוד גדול בתורה, לחבר קודש וחול באופן הנכון, שעד כמה רבו עצמו הווריאציות הבלתי נכונות, רק אחת נכונה. כל תכלית החול כדי להיות מרכבה לקודש. כחמור הזה שאין לו ערך אלא במה שנושא את בעליו. כל התגברות של חול צריכה לשמש את הקודש, אם לא תשמש את הקודש אז תבוא לידי חטא הנקרא "טומאת מקדש וקדשיו" בו אדם גוזל מקום מן הקודש או אנרגיה מן הקודש. ואין מחבר לקודש והחול יותר מן השבת ואחריה כל המועדים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו. והשבת ראשונה לכל המועדים. טעם שדוקא קדושת הזמנים מכפרת על טומאת מקדש וקדשיו, מפני שחיבור קודש וחול, או יותר נכון הרכבה של הקודש על החול, יכולה להיות באופן של פעולה בשלבים זה אחר זה, לא יכוננו שניהם בזמן אחד. שכל מושג הזמן הוא הדרגת שלבים זה אחר זה. כעת אדם אוכל - אם אינה אכילת מצווה הרי היא חול, צריך להשתמש באנרגיה בשביל קדושה אחר כך. אדם קונה בית ורכב וכלי תשמישו, אחר כך משתמש בהם לקדושה. צריך קודם שירחיב גבולו החומרי לכווין איזה תוכן של קודש יתן בכלי החול הזה.

ויסוד זה נקרא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה "בכל דרכיך דעהו והוא ישר אורחותיך" אלו הדרכים שהמלאכים הללו שומרים את האדם. זה אומר לו "הרחב גבולך החומרי". וזה אומר לו "דע מה שתכיל בהרחבה החומרית קודם שתתרחב". וגם אחר שקונה הקנין אומר לו "שמור עצמך להשתמש בו לקודש". באה השבת, שלב של הקדושה אחר ששת ימי המעשה. אם כיוון האדם בכל מעשיו בשביל הקודש זוכה לשלחן ערוך ומיטה מוצעת, לא זכה לכווין בשביל הקודש, נתגבר החול על הקודש כמו סוס פרא שאינו מקבל רוכב. זכה, אומר המלאך המופקד על הקודש "יהי רצון שיהיה כן גם לשבת הבאה". ומלאך המופקד על החומריות עונה "אמן", בעל כורחו. שכל מעשי המלאכים כורח עליהם כי אין להם בחירה. רק שעונה החמור אחר בעליו. לא זכה האדם ונתגברה החומריות - מלאך של חומריות נעשה רע ואומר "יהי רצון שיהיה כן לשבת הבאה", מפני שלא ישוב האדם עד שלא



יתדרדר עוד. מלאך טוב עונה "אמן" בעל כורחו מפני שידוע שלא יזכה האדם לטובה אלא אם כן יתדרדר עוד עד שלא יוכל שאת.

ה. ואחר אומרים מזמור "אשת חיל" מספר משלי, והכוונה על השכינה שהיא נשמת כנסת ישראל שבשבת נח לה מצרותיה ומגלותה ויש לה מעין עולם הבא בקירבת ה'. וכן הכוונה על עקרת הבית, שהיא דוגמת השכינה בבית הפרטי.

ו. ומקדש בפסוקים לכבוד השבת באמירת "ויכולו" וזהו הקידוש מן התורה, ועוד מברך שתי ברכות על כוס היין וזו תוספת דברי חכמים על קידוש של התורה.

ז. מזכיר לכל השומעים שיצאו ידי חובה של קידוש הלילה מן התורה ומדברי חכמים.

וזריך לומר הקידוש, כמו כל טקסט שמוציא בו את אחרים ידי חובתם, שגם השומע וגם המשמיע מכוונים לצאת ידי חובת המצווה באמירה ובשמיעה. והמשמיע אומר בקול ברור ובנחת כל נוסח הקידוש. ואחר שיסיים כל ברכה יענו השומעים "אמן" ולא יתחיל בברכה הבאה עד יסיימו לענות אמן.

ח. ויושבים ושותה מן היין ומחלק לכל המסובים כדי לחבב עליהם המצווה של כוס הקידוש.

ט. יין של מצווה צריך שיהיה בו 51% מיץ ענבים ממש, ולא תמציות או מים או סוכר. יין של קידוש ידוע בעולם לחובבי היין לשמחה, מחמת שאין בו טעם וריח של יין, הוא רק משמש לצאת ידי חובת המצווה. ואכן הרבה יקבים מזלזלים מאוד בייצורו, כי אין כוונתו לעונג.

וכל אדם ישים לב, תוצרת איוו יקב הוא רוכש כדי שלא ירכוש יין שאין בו 51% מפרי גפן ממש.

במקרה של ספק יש להתקשר לגוף הכשרות הנותן הכשר על היין ולשאול כמה אחוזי פרי גפן ממש יש בנוזל.

ודין זה נכון לגבי כל יין של מצווה, הן בקידוש שבת ויום טוב, הן בארבע כוסות, הן בשכרות פורים, הן בכוס נישואין וכדומה.

י. אמנם אשכנזים נוהגים להקל אפילו אם רק שישית מן הנוזל הוא פרי ענבים, והשאר מים וסוכר ותוספים.

יא. מכל מקום, מצווה חשובה לקדש על יין משובח המענג את השותה, כדי שיקיים בו "זה אלי ואנוהו", שמייקר חפצי מצווה. וגם מקיים מצוות עונג שבת.

יב. נשים וילדים שאינם אוהבים יין משובח, ישתו מיין שאוהבים.

יג. יש לקדש על יין אדום לכתחילה, ורק אם אין אז מקדש על יין לבן. האשכנזים מגדירים את היין הלבן כמהודר יותר.

יד. לכתחילה אין לקדש על יין שריחו רע או שהיה מגולה על הלילה בלי כיסוי.

טו. מדיח כוס נאה ושלימה, בלתי פגומה או סדוקה, המחזיקה לפחות 81 מ"ל, מבפנים ומבחוץ ומוזג לתוכה יין עד שוליה ומטפטף בה שלוש טיפות מים ומקבלה בשתי ידיו ואחר כך אוחזה רק בידו הימנית, ויניח כף ידו תחת הכוס ולא יכרוך ידו מצד הכוס. ויש מדקדקים שיהיו האצבעות כפופות כנגד דופן הכוס.



טז. כוס יין ששתו ממנו, אין לקדש עליו עד שימוזג בו יין נוסף או מעט מים ואז יהיה כשר לקידוש שוב.

יז. אישה הסועדת לבדה בלי בעלה, חייבת בקידוש.

יח. ילד קטן או ילדה קטנה שיודעים לקרוא לבד והם מעל גיל שש שנים, ולא השתתפו בקידוש מחמת שהיו ישנים או רוגזים וכדומה, כשיבואו לאכול סעודת שבת - צריכים לקדש בעצמם, והאב חייב לחנכם במצווה זו כמו כל המצוות.

יט. במאמר מוסגר, באופן חינוכי צרוף, אין לאפשר מצב בו סעודות השבת אינן סעודות משפחתיות, אלא אלו סועדים כעת ואלו אחר כך. הרבה פעמים ילד רוגז בגלל סיבות שונות, או שהילדה מתעצלת לקום ולסעוד עם כלם, או שיש סיבה מפרדת אחרת - יש לתקן את הבעיה באופן מקומי לכל הפחות אם לא ניתן לפותרה באופן עקרוני ולסעוד כלם יחד. בכמה הזדמנויות הסברנו שסעודת השבת היא מקום פורה לביטוי פגמים באישיות של הילדים כדי להביא אותם לחינוך. זו תופעה שמוזכרת כברכה עוד מזמן חכמי המשנה "יתבלבל שולחנך" (מו"ק ט:).

נדגיש, השבת כמו כל המועדים אינם מקבלים ערך בגלל המשפחתיות - אם זה כך, זו תעודת עניות למשפחה ולחבריה שאין להם טעם בשבת ובמועד לשם מצווה. ואין קשר משפחתי אמיתי. הכוונה היא שבגלל שהשבת מכילה גם פן משפחתי והיא זמן אסיפה משותף לכל בני המשפחה, אז יש מקום לבעיות החינוכיות להתבטא, וזו ברכה.

לו נאפשר היפרדות של בני המשפחה זה מזה בשבת, אנחנו מייצרים מצב שאין מענה לבעיה חינוכית, אישית של הילד ו/או באינטראקציה שלו עם בני משפחה אחרים.

כ. חייב המקדש לשתות רוב רביעית, כלומר 41 מ"ל בלגימה אחת בלי הפסקה, ואם לא שתה - ישתה אחד המסובים רוב רביעית.

כא. אם דיבר המקדש בין סיום הקידוש לטעימה שלא מענין הקידוש - יברך הגפן שוב ועוון ברכה לבטלה בידו.

כב. אם דיבר אחד המסובים שלא מענין הקידוש, אינו יכול לשתות מן שארית היין לחיבוב מצווה, כיון שהפסיק בדיבור. ולא יברך "הגפן" מחדש, כיון שזו ברכה שאינה צריכה.

כג. אם נשפך היין אחר שבירך "הגפן", הדין תלוי אם רצה לשתות עוד יין או לא. אם רצה לשתות עוד יין חוץ מכוס הקידוש, מוזג הכוס שנית וממשיך ממקום שפסק. אבל אם לא רצה לשתות אלא כוס יין זו של הקידוש - חייב לחזור ולברך הגפן. ואם נשפך היין באמצע ברכת "אשר קידשנו" ימשיך לברכה ובסיומה יברך הגפן שנית וישתה.

כד. מי שנאנס ולא קידש בתחילת הלילה יכול לקדש למשך כל הלילה, עד עלות השחר ויאכל סעודת שבת כראוי כאילו הוא בתחילת הלילה.



כה. אם לא קידש כל הלילה מחמת אונס או שגגה או זדון, אומר קידוש הלילה ביום, כי תמיד ביום בין בשבת ובין ביום טוב יש רק ברכת הגפן. אבל כשלא קידש כלל בלילה משלים אותו ביום.

כו. אם לא קידש על היין מחמת בלבול ונטל ידיו ובירך המוציא על הפת, אומר מיד ברכת הקידוש (בלי ברכת הגפן).

כז. מי שאין לו יין לקדש, נוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים ומברך "המוציא" על לחם משנה ואז אומר ברכת הקידוש "אשר קידשנו במצוותיו ורצה בנו..." ובוצע מן הפת ואוכל. ואם הביאו לו יין אחר שקידש על הפת - אינו חוזר לקדש.

כח. מי שאין לו יין כלל ולא פת, יכווין בתפילת ערבית שהוא יוצא ידי חובה במצוות קידוש מן התורה, כיון שאין לו יין, וכשאומר הפסוקים השייכים לענין שבת יוצא ידי חובה. ואחר התפילה סועד במה שיש לו. וכן בתפילת ערבית של יום הכיפורים שחל להיות בשבת, מכוין לצאת ידי חובה של הקידוש בתפילת העמידה.

כט. מי שלא קידש כלל ואכל בלי קידוש והביאו לו יין או פת אחר סעודתו, חייב לקדש ויאכל כזית לחם אחר הקידוש, אם יש לו. ל. אישה מוציאה איש בקידוש ולכן אם האיש לא יכול לקדש מסיבה מסוימת, כגון שהוא חש שלא בטוב תקדש אישתו.

קידוש במקום סעודה.

א. מיד אחר הקידוש יטול ידיו ולא יברך על מיני מאכלים שונים שעתידים להיות מסעודתו. אבל אם רצה לברך על אגוז או שקד או שאר מיני קינוח - רשאי. ויזהר שלא לאכול יותר מכזית, כדי שלא יכנס למחלוקת הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה.

ב. אם רוצה לשתות משקה, כיון שבירך על הגפן פטר כל המשקים. ואם שמע קידוש מאחר ולא טעם מן היין אלא דיבר, חייב לברך "שהכל" על שאר המשקים, אם שותה קודם נטילת ידיים.

ג. אין להמתין זמן בין הקידוש לנטילת ידיים, אלא סומך אותם מיד. וחובה זו נקראת "קידוש במקום סעודה". דין זה כולל גם סמיכות זמן וגם מקום קבוע. ולכן אם שמע קידוש במקום אחד והלך לאכול במקום אחר, לא יצא ידי חובת קידוש למרות שהתכוין לצאת ידי חובה. וחייב לקדש שוב כראוי במקום בו סועד.

ד. אין לצאת מפתח הבית שקידש בו עד סוף הסעודה. אבל היה לו צורך דחוף, יעשה אותו לפני התחלת הקידוש. ואם התחיל הקידוש ונקרא לחוץ, ישתה 81 מ"ל בקידוש ואז יצא ויסיים הענין במהירות וישוב לביתו. ואם לא שתה 81 מ"ל והשתה עד הסעודה - אם היה בבית ועברו יותר מ-72 דקות - חייב לחזור ולקדש שוב. ואם היה בחוץ, אפילו לא עברו 72 דקות חצי שעה, חייב לחזור ולקדש. ואם מחכה לו בבית אדם אחד בר מצווה, אז רק אם עברו 72 דקות חייב לחזור ולקדש. ועוון ברכה לבטלה בידו.



ה. ולכן לעולם טוב לשתות 81 מ"ל מכוס הקידוש כדי שאם יהיה לו אונס וימתין או יצא לחוץ - לא יצטרך לקדש שוב או להיכנס בספק ברכה לבטלה.

ו. בדיעבד אם קידש במקום והוצרך לשנות מקומו, אבל ממקומו החדש רואה מעט מהמקום שקידש בו - אינו חוזר לקדש. ולכן מי שרצה לסעוד בגינה וקידש שם, ושם לב שיש רעש או שרצי העוף המפריעים את הסעודה ורוצה להיכנס לבית - צריך לערוך השלחן מחדש בתוך הבית במקום שרואה המקום שקידש בו. ואם לא יכול לערוך השלחן במקום כזה, ישתה במקום הקידוש רביעית יין וכן יעשה כל אחד מהמסובים ואז יכנסו לבית לאכול הסעודה.

ז. ואם היה צורך לקדש במקום אחר מהסעודה ומקום זה נראה ממקום שמקדשים בו, יחשוב בדעתו בזמן הקידוש שיסעד במקום אחר ואז רשאי לשנות מקומו. אבל בלי צורך לא יעשה כן.

ח. אדם שקידש לעצמו וסעד במקום הקידוש כנדרש. וביקשו ממנו ללכת לבית אחר ולקדש שם לאחרים, אם יש שם אדם שלא יודע לקרוא או שיש עשרה שמסתמא אחד מהם לא יודע להגות נכון - רשאי לקדש להם ולא חייב לסעוד עמהם שוב, אבל הם חייבים לסעוד במקום שבו שמעו קידוש.

ט. אם הולך לקדש לאחרים שלא יסעד עמהם קודם שיקדש לעצמו ולבני ביתו, יש בידו שתי אפשרויות:

1. יקדש לאחרים ואינו טועם מן היין, אלא אחר הנמצא שם וסועד ישתה רוב הרביעית כנדרש. והמקדש יחזור ולביתו ויקדש שם כרגיל ויסעד. ודרך זו עדיפה.

2. אם רצה המקדש ללגום מן היין - ילגום 81 מ"ל בלגימה אחת, אפילו שיש כמה פעימות, העיקר שאין הפסק בין היין שבכוס לשפתיו. וכשיחזור לביתו לא יקדש הוא אלא אדם אחר מבני הבית. אלא אם כן אין מי שיועד לקדש שם, או שיש לו עשרה בני ביתו או שיש בהם אחד שלא יכול לבטא האותיות כראוי.

י. אדם שרוצה לשמוע קידוש משכנו, יקדש השכן המקדש בקול רם וישמע אותו השכן שיוצא ידי חובה בביתו על שלחנו. אבל לא יכנס השומע לבית המקדש וישמע הקידוש מפני שלא יסעד שם.

יא. אדם ששמע קידוש וטעם שם כל מיני מגדנות, עשה שלא כהוגן, כיון שלא סעד שם. אבל אכל כזית מיני מאפה שברכתו "מזונות" במקום ששמע קידוש, או אפילו בקידוש הבוקר שתה רביעית יין (81 מ"ל) - יצא ידי חובת קידוש. ואם היה צורך יכול לסמוך על שתיית 81 מ"ל גם בקידוש הלילה כמו שביארנו לעיל.

יב. ולכן כשיש שמחה בבית הכנסת ומזמין בעל השמחה חבריו ומכריו לקידוש, צריך לדאוג שלכל אחד מהשומעים יש לפחות כזית מיני מאפה לפחות או רביעית יין, כדי שלא יטעמו מיני פירות או ירקות או מעט מזונות או ישתו משקים בלי קידוש. כי אסור לאכול ולשתות לפני הקידוש.

יג. אישה שקמה בבוקר ורוצה לאכול מעט ולשתות מעט, אם רגילה בכל יום כמעט להתפלל שחרית, ורק מעט ימים לא תתפלל שחרית אלא מנחה או ערבית - יכולה לאכול ולשתות לפני שחרית בלי קידוש ואז תתפלל ושוב לא



תאכל עד שמיעת הקידוש. אבל אינה רגילה להתפלל שחרית, אלא פעם מנחה ופעם ערבית ופעם שחרית - חייבת לקדש ואז תאכל ותשתה, וצריכה ללגום 41 מ"ל לפחות מן היין ותאכל כזית עוגה או פת. ואם הוא בקידוש הבוקר יכולה לשתות 81 מ"ל יין ואז תשתה מה שרוצה.

יד. מכל מקום אם אינה רוצה לקדש מסיבה מסוימת או שיש רק רביעית יין אחת בבית ואם היא תקדש - לא יהיה לבעלה על מה לקדש, מותר לה בדיעבד לטעום לפני קידוש גם אם לא רגילה להתפלל שחרית.

טו. גבר שחייב בשלוש תפילות בכל יום, מצווה וחובה עליו שלא לאכול ולשתות לפני תפילת שחרית בכל יום. ולכן לא יאכל לפני תפילת שחרית כלום. וגם לא ישתה אלא משקאות על בסיס מים ויכול לתת בהם מעט סוכר וחלב. אבל כוס חלב ממש או כוס שוקו או שלגונים על בסיס קצפת או שמנת לא יכול לאכול ולשתות לפני התפילה - וזה נוהג בכל יום.

טז. היה אדם רעב מאוד או צמא מאוד, באופן שאינו יכול לסבול וגם לא יוכל להתפלל כראוי בריכוז היטב - רשאי לאכול ולשתות לפני התפילה. אם בשבת היה מוכרח לאכול מיני מאפה או פת - יעשה קידוש ויאכל כזית פת או מזונות. אבל אם אוכל תמרים להשביע רעבונו או ירקות או פירות להשיב נפשו - לא יקדש אלא טועם בלי קידוש.

יז. אדם שקידש לפני התפילה, ויצא מביתו להתפלל - כשחוזר מקדש שוב. אבל אם היה חולה והתפלל בבית, יצא מפתח ביתו ויקדש שוב. כי אם לא יצא מפתח ביתו לחוץ - לא יוכל לקדש שוב, שאין לו הפסק בברכת הגפן כיון שנשאר תחת אותו גג.

יח. אדם שקם באמצע הלילה ורוצה לאכול ולשתות - רשאי לאכול ולשתות בלי חשש, עד עלות השחר. רק מעלות השחר נחלק הדין בין איש לאישה ובין חולה לבריא.

יט. חובת קידוש ביום שבת (ולא קידוש של לילה) חלה על הגברים אחר תפילת מוסף, ולכן מי שיש לו צורך יכול לאכול ולשתות אחרי שחרית קודם מוסף. אבל אחרי מוסף לא יאכל ולא ישתה עד שיקדש.

כ. אם אין לו יין בקידוש הבוקר צריך לקדש על משקה אלכוהולי כמו בירה לבנה או ויסקי, וימלא בכוס המחזיקה רביעית לפחות וישתה רוב רביעית ויברך שהכל. ואם אין לו משקה כזה יברך על משקה חשוב, כמו מיץ תפוזים שנסחט מערב שבת. ואם אין לו יאמר פסוקי הקידוש קודם הבציעה על הפת.

לחם משנה.

א. כשלחמי שבת על השלחן, מכסה אותם במפה. כיון שלא ראוי להקדים ברכת הגפן לפני ברכת הלחם, שמיני דגן קודמים לברכת הגפן. ועל ידי הכיסוי כאילו אינם לפניו ויכול להקדים לקדש לפני הבציעה. ותהיה מפה פרוסה למטה ומפה פרוסה למעלה. כאילו מונח בקופסה כמו המן שירד לאבותינו במדבר.



ב. בוצע על שני לחמים ולא על אחד, כיון שירד לאבותינו ביום שישי לחם משנה, כדי שלא ילקטו בשבת. ודיני לחם משנה מחוייבים בכל שלוש סעודות שבת ובסעודות יום טוב.

ג. לחמים אלו כל אחד לפחות בשיעור כזית (27 גרם), וכל אחד מהם שלם ולא חתוך.

ד. לחם שהקרום החיצוני שלו נסדק מעט או התקלף מעט או שנדבקו הלחמים בתנור והפרידו אותם - עדיין נקראים שלמים.

ה. לחם ארוך שנחתך מעט ושני החלקים מחוברים זה בזה, תופס החלק הקטן יותר ומנסה למשוך כל הלחם על ידו - אם נתפרד הלחם פסול ואם לא נתפרד - כשר.

ו. לחם קפוא - כשר ללחם משנה.

ז. בדיעבד אם אין לו אלא כיכר אחד, מצרף עמו מצה שלמה, או עוגה שלמה או צנים שיש בו כזית.

ח. אוחז שני הלחמים בידו, ומקפיד להניח כל עשר אצבעותיו על הלחמים, ומברך בקול בהיגוי נכון ומכוין להוציא שאר המסובים ידי חובתם. ובסיום הברכה ימתין עד שיענו המסובים אמן, ואז בוצע מן הכיכר התחתונה ממקום שנאפה ביותר ומטבל במלח ואוכל. תוך כדי לעיסה בוצע גם לשאר המסובים ומטבל להם במלח ומניח לידם ולא יזרוק להם הלחם, שאסור לזרוק לחם באוויר. גם לא יתן הלחם בידם ממש כי זו דרך אבלים רח"ל.

ט. לא יאכלו המסובים תחילה אלא מפרוסת פת לחם משנה ולא מלחם אחר. י. כל עוד לא בלע הבוצע מן הלחם, אסור לו ולאף אחד מהשומעים שיצא ידי חובתו בברכתו לדבר. רק אחר שבלע יכול שומע אחר שהקדים לבלוע, לדבר. יא. אם דיבר המברך או השומע שלא מענין הבציעה בין ברכת המוציא לטעימה - חייב לחזור ולברך על לחם משנה שנית. אבל דיבר בין טעימת הלשון לבליעת הגרון - בדיעבד לא חוזר לברך.

יב. אישה חייבת בלחם משנה כמו איש. וצריך לחנך הקטנים שהגיעו לחינוך במצוות לחם משנה.

יג. בסעודות השניה והשלישית בוצע מן הכיכר העליון.

יד. בסעודה יקפיד לאכול כביצה מן הלחם (54 גרם). ואם אינו יכול, יאכל לפחות כזית (27 גרם), ואז לא יברך על נטילת ידיים אלא נוטל בלי ברכה. ומותר לשקול הפת בשבת במשקל ידני, כדי לדעת אם יש בפרוסה שלו שיעור אכילה כדין.

טו. את הכזית הראשון צריך לאכול תוך שש דקות ואם לא הצליח יאכל תוך שבע וחצי דקות. ולכן יקדים אכילת הפת לכל שאר המאכלים.

טז. בכל שלוש סעודות שבת וגם בסעודה רביעית - חייב לאכול לחם ולא יוצא ידי חובה בעוגה או בפירות. רק בדיעבד אם אינו יכול בשום אופן לאכול לחם יוכל לצאת במזונות או בפירות בסעודות שלישית ורביעית.

יז. מצווה לשורר שירי שבת בפרט במהלך הסעודה ולומר בה דברי תורה.



ברכת המזון.

א. חייבים להזכיר בברכת המזון "רצה והחליצנו" בכל שלוש הסעודות. אם שכח - נחלק הדין בין שתי הסעודות הראשונות לסעודה שלישית. מי שאוכל סעודה נוספת על השלוש הללו - דין הסעודה הנוספת כדין סעודה שלישית.

ב. בשתיים הראשונות אם נזכר כשאמר "ברוך אתה ה'" של ברכת "בונה ירושלים". מסיים "למדני חוקיך" וחוזר ואומר "רצה והחליצנו" ומסיים כראוי. אם חתם "בונה ירושלים" אומר שם "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת". נזכר כשאמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" כדי לומר "לעד האל אבינו", ממשיך "אשר נתן שבתות למנוחה" וממשיך משם. אמר מילת "לעד" חוזר לתחילת ברכת המזון.

ג. אם אחר שסיים כל ברכת המזון, היה מסופק ולא בטוח אם אמר - אינו חוזר. אבל בא בדעתו ספק קודם שאמר "לעד האל" ימשיך "אשר נתן שבתות למנוחה" וכו'.

ד. בסעודה שלישית נחלק הדין בין איש לאישה. האיש שנוזכר אחר שאמר מילת "לעד" אינו חוזר. ואישה אינה חוזרת כלל ולא תאמר ברכת "אשר נתן" אם נזכרה אחר "בונה ירושלים". וגם איש שמברך ברכת המזון אחר צאת הכוכבים דינו כאישה בסעודה שלישית.

לא ניתנה השבת לישראל אלא בשביל שיעסקו בתלמוד תורה. ולכן אדם לא יבזבז זמנו בשבת על שינה מרובה או על דיבורי הבל, אלא יעסוק כמה שיותר בתלמוד תורה.

תפילת מנחה.

א. בתפילת מנחה אומרים שלושה פסוקי "צדקתך", וכל יום שאין אומרים בו בקביעות תחנון - לא אומרים בו "צדקתך". אבל כשיש חתן או נער בר מצווה או אחד משלושה בעלי ברית - אומרים צדקתך, אף על פי שאם היה יום חול לא היו אומרים בו תחנון.

ב. חל י"ג באייר בשבת - אומרים "צדקתך", כיון שביום ראשון חל פסח שני ואינו יום טוב אלא אחר חצות, הרי שאינו גורר מנחה שלפניו. והוא הדין במצב שחל י"ג באייר בחול שאומרים בו תחנון בתפילת המנחה.

סעודה שלישית.

א. אחר מנחה יאכל סעודה שלישית, ואינו חייב לסמוך הסעודה לתפילה. אבל חשוב שלא יאכל סעודה שלישית קודם מנחה.

ב. מכל מקום מי שיש לו איזה אונס, יאכל סעודה שלישית מזמן מנחה גדולה, שהוא תחילת הזמן שאפשר להתפלל מנחה ואז יתפלל, ולא יוותר על הסעודה. ג. אם השתהה ושקעה החמה, יטול ידיו ויאכל סעודה שלישית, כל שלא יצאו הכוכבים.



ד. חובה לאכול סעודה שלישית בפת גמורה עם לחם משנה. מי שאין לו לחם יאכל עוגה, מי שאין לו עוגה, יאכל מיני קמח מבושלים. ואם אין לו גם זה, יאכל פירות או ישתה רביעית יין.

ה. כל עוד מושכת הסעודה אפילו הרבה אחרי צאת הכוכבים רשאי להמשיך לאכול עד ברכת המזון. ואחר ברכת המזון - אסור לאכול ולשתות עד שיבדיל. ו. התחיל לסעוד בשבת ומשכה סעודתו אחר צאת הכוכבים וחל ראש חודש ביום ראשון - אומר בברכת המזון של סעודה שלישית, גם "רצה" וגם "יעלה ויבוא". אבל לכתחילה טוב שיסיים סעודה שלישית קודם השקיעה.

ז. מי שאכל סעודה שלישית מוקדם ובירך ברכת המזון. והיה צמא ושתה - רשאי לשתות עד השקיעה. ואחר כך יפסיק עד ההבדלה. אבל אם התחיל לאכול עוגה או מיני ירקות - רשאי לסיים עד צאת הכוכבים.

ח. כשסועדים בעשרה או בשלושה ומזמנים על כוס יין וכבר יצאו הכוכבים בעת שבירכו ברכת המזון, וקל וחומר בסעודת משה לחתן וכלה - מברך על הכוס כרגיל ושותה וכל מי שרוצה לטעום מן הכוס טועם בלי חשש, כי כוס זו נגדרת אחרי הסעודה ואין איסור לשתותה קודם הבדלה. אמנם אם יש לו רק כוס יין אחת לא ישתה ממנה אחרי ברכת המזון אלא יניח אותה להבדלה.

הבדלה.

א. מי שעדיין לא הבדיל, רשאי לבקש מחבירו שכבר הוציא שבת לעשות לו מלאכה. אבל לא יאמר לו בלשון איסור כגון "תדליק לי את האור" שאסור לומר דבר שאסור לעשות בשבת. אלא יאמר לו "צריך אור".

ב. מי שהתפלל ערבית לפני ברכת המזון, או שאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" לפני ברכת המזון - אינו אומר "רצה והחליצנו" בברכת המזון, כיון שכבר נעשה לו יום חול.

ג. בתפילת ערבית של מוצאי שבת אומר הבדלה בברכת חונן הדעת, בנוסח "אתה חוננתנו". שכח לומר וכבר אמר "ברוך אתה ה'" של ברכת "חונן הדעת" אינו אומר "למדני חוקיך" אלא ממשיך כרגיל "חונן הדעת". ואחר העמידה יאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

ד. אם לא הזכיר "אתה חוננתנו" ולא אמר "ברוך המבדיל" וטעה ואכל דבר מה לפני ההבדלה - חייב לחזור להתפלל ערבית. וטוב שיחשוב בדעתו שאם אינו חייב לחזור ולהתפלל תהיה תפילתו נדבה.

ה. לא הזכיר "אתה חוננתנו" ולא "ברוך המבדיל" ועשה מלאכה אבל לא אכל - טוב שיתפלל ערבית בתנאי נדבה.

ו. מותר להתפלל ערבית של מוצאי שבת מפלג המנחה בשבת. אולם כמובן שאסור בעשיית מלאכה עד זמן צאת השבת. באופן תיאורטי הזמן הזה הוא משיראו שלושה כוכבים בינוניים. היום יש "זיהום אור" כלומר בגלל ריבוי התאורה המלאכותית אנו לא רואים את הכוכבים ולכן למעשה אנחנו מוציאים את השבת רק על פי הזמן המתפרסם בלוח מדויק הלכתית.



ז. בחישוב הזמנים הללו נפלה מחלוקת. המנהג להקל ומוציאים השבת כחצי שעה אחר השקיעה. אבל המדקדקים משתדלים להוציא השבת כפי שיטת רבינו תם שהיא מאריכה את השבת יותר, 72 דקות זמניות אחר השקיעה. בחורף הדקות הללו מועטות מהדקות הקבועות בשעון ובקיץ הן ארוכות יותר. חומרא חשובה מאוד להחמיר בענין זה שהוא ספק תורה באיסור סקילה. ח. גם מי שקשה עליו להוציא את השבת כפי זמן רבינו תם, לכל הפחות ישתדל שלא לעשות מלאכות האסורות מן התורה עד שיעבור זמן רבינו תם. ט. גם כשעבר הזמן אסור לאדם לעשות שום מלאכה עד שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

י. מצוות ההבדלה היא מן התורה וצריך לכוין בזה, ומצווה מדברי חכמים להבדיל על הכוס, וגם בזה צריך לכוין.

יא. בהבדלה רגילה של מוצאי שבת ארבע ברכות, על הגפן ועל הבשמים ועל האש וברכת ההבדלה עצמה.

יב. האשכנזים נוהגים לעמוד והספרדים לשבת. המבדיל על הכוס הוא הקובע וכל השומעים ינהגו כמו שהוא נוהג. אם היה אשכנזי - כלם יעמדו. ואם היה ספרדי - כלם ישבו.

יג. מדיח כוס שלמה ובלתי סדוקה ובלתי פגומה המחזיקה לכל הפחות 81 מ"ל, מבפנים ומבחוץ במים. ומוזג לתוכה היין ולא מטפטף בו מים. ונוטלו בשתי ידיו ומעבירו רק לידו הימנית וידו תחת הכוס ולא סביבה. ואוחז בשמים בידו השמאלית. והנר שיש לו שתי פתילות לפחות, נפרדות בלתי נוגעות זו בזו, לפניו.

יד. ואומר פסוקי הצלחה המסודרים ומזהיר השומעים לצאת ידי חובה במצוות ההבדלה מן התורה ובמצווה מדברי חכמים להבדיל על הכוס. ומברך הגפן ואחר מעביר הכוס לשמאלו והבשמים לימינו ומברך עליהם כראוי להם, "עצי בשמים" או "עשבי בשמים" או "מיני בשמים". וממתין עד שיריחו כל השומעים. ומברך "בורא מאורי האש" וכופף אגודל יד ימין בתוך כף היד וחופה אותה בארבע אצבעותיו ומקרב ידו לנר ומתכוון בציפורניו ורואה שהן מובדלות מן העור הסובב אותן. וטוב להסתכל בקווים שבכף ידו. וכן יעשה כל אחד מהשומעים. ואחר כך יברך ברכת ההבדלה ושותה לפחות 41 מ"ל, וטוב שישתה 81 מ"ל ואז יוכל לברך ברכת מעין שלוש "על הגפן".

טו. אם אוכל סעודה רביעית סמוך להבדלה מיד - לא יברך ברכה אחרונה על הגפן.

טז. חובה להבדיל על כוס יין. ואם אין לו יין יכול להבדיל על משקה אלכוהולי חשוב ויברך עליו "שהכל" ואם שתה ממנו רביעית הדין תלוי, אם היה זה בירה לבנה או משקה אחר המכיל מעט אחוזי אלכוהול - יברך נפשות אחרי ההבדלה. ואם היה זה משקה המכיל אחוזי אלכוהול גבוהים כמו ויסקי או וודקה - לא יברך נפשות אחרי ההבדלה כי אין אדם רגיל יכול לשתות רביעית ממנו בבת אחת. והאשכנזים מברכים "נפשות" אם שתה רביעית בכמה לגימות כדרך השותים אותו משקה.



יז. נשים חייבות בהבדלה כמו אנשים.

יח. קטנים שהגיעו לחינוך ויודעים לבדם לבצע ההבדלה באופן טכני - חייב אביהם לחנכם. ואם צריכים להשכיב אותם לישון קודם שיבדיל האב, כמו בשבתות הקיץ - יתן להם להבדיל בצאת השבת על כוס משלהם ואחד מהם יבדיל לכלם וילכו לישון.

יט. אסור לטעום לפני ההבדלה, ואם היה צמא מותר לשתות מים בלבד. ובוה קל דין ההבדלה מדין הקידוש, שאסור אפילו לשתות מים קודם הקידוש.

כ. טעה ובירך על מאכל או משקה קודם ההבדלה, אם אמר "אתה חוננתנו" בתפילה - טועם מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. ואם לא אמר, על ידי הטעימה יתחייב להתפלל ערבית שוב ונמצאו תשע עשרה ברכות לבטלה - ולכן לא יטעם.

כא. מצווה להבדיל בבית הכנסת כראוי, כדי להוציא את מי שהוא בודד או אין לו יין. אבל כל אדם שיש לו משפחה או אחרים שהוא צריך להוציא אותם ידי חובה בביתו, יתכוין בפירוש שלא לצאת ידי חובה בהבדלה שיש בבית הכנסת. כב. מכל מקום אם יצא ידי חובה כבר, כגון שהבדיל לבני ביתו והגיע אחד מבני משפחתו אחרי ההבדלה והיה הוא אמור להבדיל במקום אחר ונאנס ולא הבדיל - אם יכול להבדיל בעצמו - יעשה כן. אבל אם אינו יודע להבדיל כראוי כגון שאינו יודע לבטא המילים נכונה או שיש עשרה מבני ביתו שלא הבדילו - רשאי מי שהבדיל בעצמו להבדיל להם שוב. ומכל מקום אם הם יכולים לברך בעצמם על הנר והבשמים יברכו הם, והוא לא יענה אמן אחריהם, כדי שלא יהיה לו הפסק לשתיית היין.

כג. מי שהתבלבל בברכות ההבדלה ושינה הסדר שלהן - יצא ידי חובה. ואם הבדיל על יין ולא בירך על האש או על הבשמים והביאו לו אחר כך - יכול לברך כל הלילה.

כד. מי ששמע רק ברכת "המבדיל" שהיא אחרונה, והתכוין לצאת ידי חובה והמבדיל התכוין להוציא ידי חובה - יצא ידי חובה, כיון שאינו שותה מן היין אין לחוש במה שלא שמע ברכת הגפן. ואחר כך יברך בעצמו על נר ובשמים. כה. מי שלא הבדיל כל הלילה כולו, אם עדיין לא טעם כלום - יבדיל ביום ראשון עד השקיעה רק על כוס יין ומברך "הגפן" ו"המבדיל", בלבד. ואם טעם אינו מבדיל. ואם שקעה השמש ביום ראשון לא יבדיל.

כו. לא הבדיל במוצאי יום טוב, ימהר להבדיל ביום שאחרי יום טוב, ורשאי להבדיל גם בלילה שאחרי יום טוב ובלבד שלא טעם.

כז. מי שאין לו נר עם שתי פתילות נפרדות, יכול לברך בדיעבד על נר שיש לו פתילה אחת. הנר חייב להיות גלוי בלי הפסק אפילו בזכוכית שקופה.

כח. נר שלא הודלק לשם אורה, אין מברכים עליו. כגון נר נשמה או נר לכבוד או לניי.

כט. אין חובה לכבות את התאורה בחדר, העיקר שמקרב עצמותיו לנר כראוי. ל. משעה שאומר המבדיל את הברכות של ההבדלה כל השומעים מאזינים ברוב קשב ולא אומרים שום פסוק או אמירה אלא רק "אמן" אחר כל ברכה.



לא. הסומא ישמע הבדלה מאחרים ולא יבדיל בעצמו.

סעודה רביעית.

א. חובה לאכול סעודה רביעית במוצאי שבת ואפילו כזית לחם אחד וטוב לאכול על שלחן עם מפה. בין איש ובין אישה. ואם קשה עליו לאכול, יכול לסעוד סעודה שלישית סמוך לשקיעה ואחר צאת הכוכבים יאכל כזית לחם במיוחד לשם סעודה רביעית ובזה יוצא ידי חובה.

ב. זמן סעודה רביעית עד עלות השחר. וטוב להקדים כמה שיותר סמוך למוצאי שבת, ואם אוכל סמוך להבדלה לא יברך ברכה אחרונה מעין שלוש "על הגפן" על היין ששתה בהבדלה.